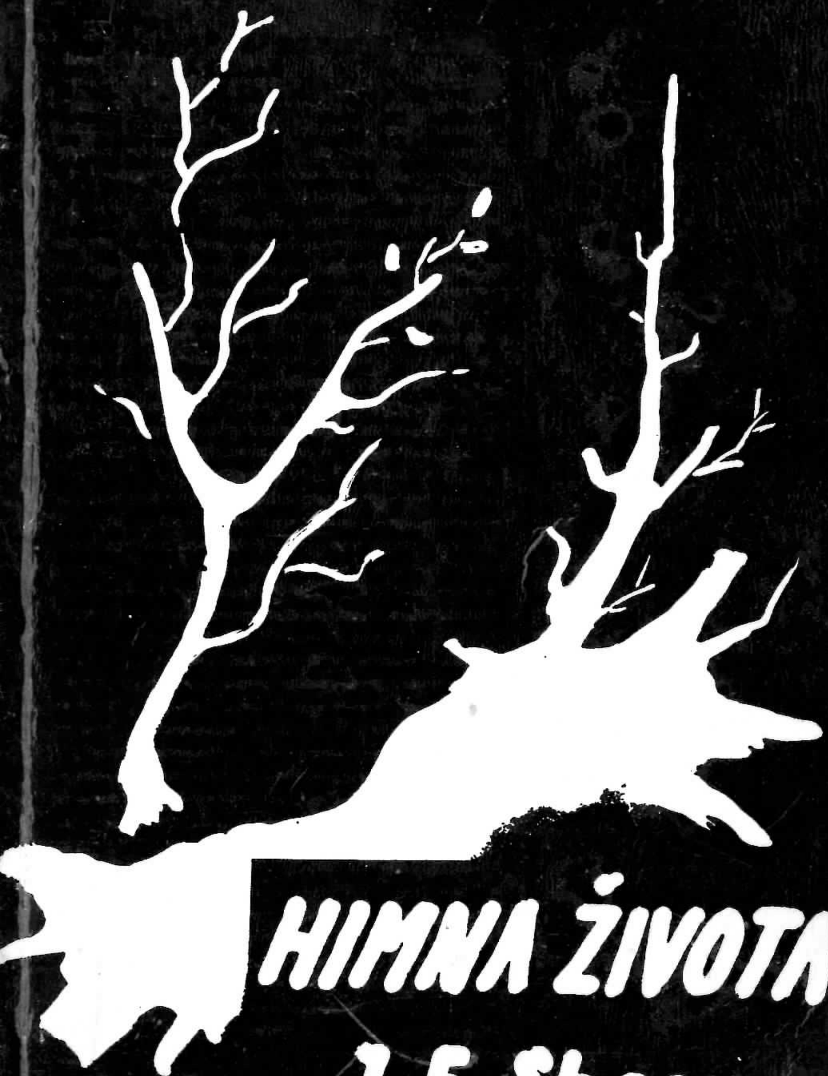

HIMNA ŽIVOTA

J. F. Sheen

Izjave o F. Sheenu:

„Tko je žedan, cijeni vodu; tko je utažio žeđ zahtjeva dobro vino. Oboje - voda i vino nalaze se kod F. J. Sheena."

jedan njemački novinar

„Njegove su knjige životno korisne za . . . mnoge ljude. Svaka stranica otkriva mir kršćanskog stana na nebesima u zemaljskom svetištu Kristove ljubavi"

The New World

„Sheen, isto toliko jednostavan, koliko i dubok, jednako privlačan čitaocima koji su predani Bogu, kao i onima, koji su daleko od Njega i neba".

The Liguoriam

FULTON J. SHEEN — jedan od najpoznatijih propovjednika na engleskom jeziku. Najbolji student na sveučilištu u Washingtonu, Louvainu i Rimu. Prije imenovanja za pomoćnog biskupa bio je profesor na američkim univerzitetima. Nedavno je dobio vlastitu biskupiju.

Kad je bio dječak — spominje se — da je mogao vikati tako snažno da ga se čulo preko kuća u susjednu ulicu. Isti Sheen i danas govori snagom svog duha i talenta i to tako snažno i uvjerljivo da ga se čuje, preko oceana, na ostale kontinente. Do sada je štampano oko 40 njegovih knjiga, koje su prevedene na mnoge jezike i važe kao bestelleri.

Jednostavnim i snažnim stilom, dosljednom logikom i dubokom psihologijom Sheen je kršćansko-teističku filozofiju, pedagogiju i životnu orjentaciju uopće, učinio aktuelnom i opravdanom za vrijeme i čovjeka današnjice. Na jednom mjestu ove knjige savjetuje da „nijedan čovjek ne može kazati da je ikada razumio samog sebe ako nije čitao Ispovijesti svetog Augustina". Jednom je također izjavio „da nikome ne bi dao fakultetsku diplomu tko nije pročitao „ŽIVOTOPISE" od Plutarha." Možda bismo pod istim uvjetom mogli preporučiti i neka djela Fultona Sheena. Taj suvremeni Rabi svojim porukama i poukama nastoji osmisliti život čovjeka našeg vremena, čovjeka koji — u ime Saretre-ove filozofije opsurda i Artur Miller-ove konstatacije: „Mi osuđeni na život" — niječe sve vjere i sve vrijednosti pa i vrijednost života. Čovjeka za kojeg će — prema mišljenju Camusa — „historičarima biti dovoljna samo jedna rečenica: bludničio je i čitao novine". U takvom vremenskom mentalitetu i takvom čovjeku za kojega „živjeti znači biti na udaru", a biti optimista „znači ne biti dovoljno informiran o životu" — kako reče Antun Šoljan; dakle čovjeku ovog vremena Sheen kao autor knjiga i učitelj sa TV ekrana dovikuje: „ISPLATI SE ŽIVJETI" govori nam i o sakramentu svemira" i „HIMNI ŽIVOTA" uvjeravajući nas da život ima smisla i da je čovjek velika vrijednost sa perspektivama vječnosti (ne samo budućnosti), ali s preduvjetom da Bog bude stvarnost, životni ideal „VJEČNI GALILEJAC", a životna pomoćnica „PRVA LJUBAV SVIJETA".

U centru Sheen-ova promatranja uvijek je čovjek i Bog, sa svrhom: kako da čovjek kao ličnost bude značajniji, a Bog kao istina i stvarnost čovjeku shvatljiviji i prihvatljiviji. U težnji za tim ciljem on prvenstveno insistira na uvjerljivosti svoje riječi — na filozofskoj argumentiranosti i psihološkoj potrebi. Sheen u svom pisanju i propovijedanju posjeduje upravo ono što je — kako primjećuje otac Mijo Škvorc — najpotrebnije suvremenom propovijedanju: „dubina, što se tiče istina vjere — i blizina, što se tiče izlaganja svijetu. Prvo je studij Boga, drugo studij čovjeka" (iz „Pozdrava našem vremenu"). Na uvjerljivosti Sheen insistira više nego na tom da djeluje sveto i religiozno. Relgiozni odnosno teistički elemenat i poticaj na svetost slijedi spontano kao zaključak. Sheen za svoje, odnosno kršćanske istine najprije traži dokaze u samom čovjeku, a ne izvan njega. Uvijek je sklon dokazivati postojanje Boga i vječnosti iz čovjekove težnje za srećom, ljubavlju i životom — iz tih metafizičkih elemenata uvijek prisutnih i svojstvenih svakom čovjeku. Činjenica je da se mi susrećemo s Bogom i vječnošću (iako u obliku težnje) u samom čovjeku bez obzira na njegovo postojanje na nebu i bez obzira je li taj Bog u čovjeku prisutan u obliku upitnika ili usklićnika, to jest sumnje ili vjere. Na putu Bogotraženja — pod vodstvom Sheena — najprije se susrećemo s njim u čovjeku — to je najbliži put i psihološki najefikasniji, tu nam je On na dohvatu samo treba pružiti ruku; zatim u svemiru i napokon u objavi. Prvo je korijen religije, drugo zajedno s prvim je izvor filozofije, a treće je izvor kršćanstva.

Što se tiče izbora tema i načina obrade Sheen pogađa upravo ono što čovjek nosi na dnu svog intimiteta. Nama je postalo konvencionalno upotrebljavati primjere u svom nastupu. Sheen nas primjerno poučava kako nije stvarni problem u primjeru kao takvom već u načinu kako ga iznijeti pred današnjeg čovjeka. Može netko i marseljezu pjevati, loše ga je slušati ako nema sluha. Sheen upotrebljava jednostavne stvari i obične primjere, ali oni su potresni i interesantni, jer posjeduje sluh za vrijeme i čovjeka svog vremnea. U tom smislu on je zaista „blizanac svog vremena", kakav bi po savjetu Lacordaire-a, trebao biti svaki propovjednik.

j. f. sheen: **himna života**

upoznaj savršenog stranca - samog sebe

đakovo, 1967.

Naslov originala:
„LIFE IS WORTH LIVING"
„SCIENCE, PSYCHIATRY AND RELIGION"
(odabrana su poglavlja iz obje knjige)

Dopuštenjem Biskupskog ordinarijata u Đakovu
od 1. prosinca 1966. godine, broj 2295/1966. – ad.

Preveo s originala:
PAN – SU

Izdali:
I. ĆAVAR, M. MIHIĆ, I. ŠEŠO

Odgovorni urednik:
MATO MIHIĆ, upr. župe Rokovci – Vinkovačka 1

Tisak: Grafičko poduzeće „Tipografija", Đakovo 1967.

Sadržaj:

ŠTO JE ŽIVOT?

Što je život? Ona tajanstvena stvarnost što je tako tajanstveno povezana s mojim mislima, s mojim težnjama, s mojim rdostima i s mojom sudbinom; život, koji me katkada potresa, a katkada žalosti; život, koji mi se katkada čini da je najveći od mojih darova, a drugima se čini da je najmučniji od svega; život, koji se najavljuje plačem i koji odlazi s uzdisanjem; život, koji poznajem najbolje i koji poznajem najmanje — što je on? I gdje je on?

Prvi očigledni odgovor na to pitanje pružaju nam osjetila i najjednostavnije činjenice oko nas, odgovor koji zbog same svoje otrcanosti često izmiče našoj pažnji. Život se najčešće povezuje, u običnom mišljenju, s nekom vrsti kretanja ili djelovanja. Ako vidimo, na primjer, životinju koja nepomično leži u polju, to nam daje povoda sumnji da je možda mrtva; njezino kretanje kazuje nam da je ona živa. Slično tako, kad vidimo dijete kako se igra s onom živošću koja je tako svojstvena mladeži, kažemo da je ono »puno života«. No ta težnja, s naše strane, da pripisujemo život svemu što je pokretno samo je laičko

i sirovo tumačenje onoga što život uistinu jest. Pa ipak najznanstveniji opisi samo su brojčane i mjerene tvrdnje laičkih shvaćanja. Znanost ne potcjenjuje laičko shvaćanje da je život aktivnost; ona ga samo jače precizira određujući točnu narav te aktivnosti. Drugim riječima, ona tvrdi da je život neka vrsta imanentne aktivnosti. Upravo dodatak riječi »imanentan« riječi aktivnost razlikuje život od materijalnih stvari koje su također obdarene aktivnošću, ali sasvim različite vrste. Peć je, na primjer, aktivna ukoliko širi svoju toplinu, i radij je aktivan kad emitira svoje zrake, ali ta je aktivnost prelazna, to jest izlazi van iz same stvari. Kamen je aktivan kad se kotrlja nizbrdo, ali tu aktivnost dobio je izvana. Živa bića, naprotiv, obdarena su aktivnošću koja dolazi iznutra a ne izvana, čiji učinak ostaje u samom biću kao njegovo savršenstvo, na primjer, hrana u životinjama i misao u čovjeku.

Moderni biolozi razlikuju se u svom izrazu imanentne aktivnosti kao karakteristici života, ali u biti svi stoje na stajalištu da se radi o nadmoći centralnih nad perifernim težnjama, a to je ono što se misli pod imanentnom aktivnošću. Kristal, na primjer, raste »izvana« dodavanjem jednog dijela drugome, ali žive čestice rastu »iznutra« nekim unutarnjim počelom jedinstva i izvorom kretanja. »Živa tvar«, kao npr. životinja, različna je od »nežive tvari«, npr od ugljena, i budući da »neživa tvar« ne čini ono što čini »živa tvar«, ta razlika mora potjecati od nečega što se nalazi u organizmu.

Već prije nego što su se usavršili znanstveni instrumenti i prije nego nam je tradicija znanosti

osvijetlila dominantnu karakteristiku života, filozofi su svih vremena u svjetskoj povijesti maglovito osjećali potrebu da se život definira kao aktivnost koja potječe iznutra. Zanimljiva anticipacija moderne biološke znanosti može se naći u spisima Tome Ahvinskoga, učenog sveca i svetog učenjaka iz trinaestoga stoljeća, koji definira život kao imanentnu aktivnost i onda proglašuje načelo: Što je veća imanentna aktivnost, to je viši život. (Contra gentes IV, 11)

Taj je zakon tako općenit i istinit da se može provjeriti u svim raznovrsnim stupnjevima svemira, tj. u biljnom redu, u životinjskom redu i u ljudskom redu, dapače u anđeoskom redu. Pogledajmo kako se to slaže s činjenicama u negativnom smjeru, kad govorimo o kemijskom redu. Kemijski red, koji obuhvaća različite elemente, kao zlato, srebro, željezo, kovine, vodik, kisik, fosfor i slično, nema života, iz jednostavnog razloga što u njemu nema nikakve aktivnosti koja izvire iz njega samoga. Kamen se neće maknuti ako ga ne pokrene neka sila izvan njega. Michelangelo je mjesecima radio na svom kipu Mojsija. Jednoga dana završio je posljednje poteze na njemu, i zadovoljan, odstupi nekoliko koraka da promatra svoje remek-djelo. Tu je sjedio veliki zakonodavac Hebreja, strog, dostojanstven, veličanstven. I sam Michelangelo bio je zadivljen, i u provali oduševljenja, a u tonu ponizne molitve, on udari podnožje kipa i klikne: »Govori!« — ali Mojsije nije progovorio. Život Mojsijev bio je samo prividan. Život dolazi iznutra, a sve što je Michelangelo mogao dati kipu dolazilo je izvana. Život je unutarnja aktivnost, pa ni sam genij nije

kadar dati ga kamenu. Kip je lijep, ali u kamenu nema života.

Ali u biljci ima život jer u njoj nalazimo imanentnu aktivnost. Biljka drži svoja usta na prsima majke Prirode, uzimajući od nje one elemente koji su joj potrebni za vlastitu egzistenciju. Biljka ne raste čistim dodavanjem jednog dijela drugome kao kuća, nego raste iznutra ekspanzijom svojih životnih elemenata. Biljni život djeluje iz središta, materija s periferije. Životno počelo u biljci izvor je trostruke aktivnosti koja je karakteristična za svaki biljni život. Ponajprije, biljka ima sposobnost rađanja; nekom dinamičnom snagom iznutra ona reproducira svoju vrstu, kako nam svako novo proljeće i svaka nova žetva pruža dovoljno dokaza. Drugo, ona može rasti, a pokretna snaga toga rastenja dolazi tajanstveno iz same biljke: »Gledajte ljiljane u polju kako r a s t u.« Treće, biljni život može hraniti sam sebe. Nekim počelom i snagom u samoj sebi ona šalje svoje korijenje, svoje stabljike i svoje grane kao mnogobrojne izaslanike u potragu za hranom koju ona ne prima čistim priraščivanjem, nego točnije prisvaja pomoću prave asimilacije. I ako njezin vlastiti zakon unutarnjeg rasta i ekspanzije traži da joj jedan kamen bude maknut s puta, ona će ga ili gurnuti na stranu ili okrenuti svoje korijenje na drugu stranu, kao da je svjesna svoje nadmoćnosti nad nižim carstvom zbog svoje imanentne aktivnosti.

Popnite se stupanj više na ljestvici bića i primijenite načelo: što je veća imanentna aktivnost, to je viši život. Je li viši život u životinji nego u biljci? Životinja ima puniji život nego trava koju jede, a ptica puniji život nego sjeme koje skuplja po polju, i to zato što u životinjskom životu postoji dvostruka imanentna aktivnost dodana aktivnosti biljnog života, tj. aktivnost kretanja i osjetilnog opažanja. Životinja, uz sposobnost rađanja, hranjenja i rastenja koju ima zajedničku s biljnim životom, ima još dodatnu imanentnu aktivnost. Najprije, ona se može sama kretati od mjesta do mjesta u potrazi za bogatijim i boljim pašama, ili dapače za bogatijim i boljim plijenom. Ona nikada nije rob svoje neposredne okoline, kao biljka koja mora primati toliko sunca i sjene, takvu sušu i plodnost koliko joj Priroda daje. Još više, životinja ima dodatnu imanenciju osjetilnog opažanja: ona može znati na osjetan način različite stvari koje vidi ili čuje. Pas može poznati glas svoga gospodara, a ptica može čuti večernju pjesmu svojih sestara — ptica kad leti svojim putem po zraku. Drugim riječima, životinja može posjedovati neku stvar u samoj sebi na kudikamo plemenitiji način nego biljka. Ona može posjedovati stvari u samoj sebi, ne samo fizički pomoću asimilacije, nego i duševno, naime, osjetilnim znanjem. I na temelju svojeg opažanja osjetnih stvari, i to još više nego svojom sposobnosti da se sama pokreće, životinja se svrstava na višu stepenicu na ljetvici živih bića nego biljke. Dodana aktivnost koja potječe iznutra stvara tu razliku.

Penjući se jednu stepenicu više na ljestvici stvorenja, nalazimo u čovjeku novu vrstu imanencije dodanu onoj koju ima zajednički s biljnim i sa životinjskim životom, naime unutarnju aktivnost mišljenja i htijenja. Životni princip u

čovjeku je zvor nove vrste aktivnosti koja se do sada nije našla u čitavom carstvu stvorenja, aktivnosti koja zbog svoje vlastite superiornosti označuje čovjeka kao kralja i gospodara stvorova, a to je unutarnja sposobnost mišljenja i htijenja. Čovjek može rađati svoju vrstu, može rasti, može se hraniti — u tome je sličan biljkama i povrću. Čovjek ima također sposobnost kretanja i sposobnost gledanja, kušanja, pipanja, mirisanja i slušanja — u tome je sličan životinji. Ali ništa na svijetu nije slično njemu u njegovoj sposobnosti za znanje i ljubav, za mišljenje i htijenje. U čovjeku, prvi put u dugom traženju savršenog života, zaista nalazimo biće koje zadržava plod imanentne aktivnosti u sebi. Konačni učinak imanentne aktivnosti biljke je sjeme, a konačni učinak imanentne aktivnosti životinje je njezina vrsta; to oboje, nova biljka i nova životinja, nastavljaju svoju egzistenciju odvojeno od roditelja. Ali u čovjeku konačni učinak njegove karakteristične imanentne aktivnosti, koja je mišljenje i htijenje, ostaje u njemu. Ja zamislim misao, npr. »pravda«. Ta misao nema veličine, nema težine, nema boje. Nikada nisam vidio »pravdu« kako jaše duž seoskog puta ili kako sjeda za stol da jede. Odakle je ta ideja došla? Rodila ju je duša, upravo kao što životinja rađa svoju vrstu. Postoji, dakle, rađanje u duši upravo kao što postoji rađanje u životu biljke ili životinje, ali ovdje je rađanje duhovno. Postoji plodnost u duši upravo kao što postoji plodnost u nižim vrstama života — ali ovdje je plodnost duhovna. I budući da je njezino rađanje i njezina plodnost duhovna, konačni učinak njezina rađanja ostaje u duši; on ne ispada

iz nje kao sjeme iz djeteline niti se odvaja od nje kao štene od psa. Zametak životinje bio je nekoć dio svoje majke, ali u određenom toku prirode on se rodio, to jest, odvojio se od majke. Ali u intelektualnom životu duševno poimanje nastaje i misao se rađa u duši, ali ona uvijek ostaje u duši i nikad se ne odvaja od nje. Razum čuva svoju mladost na takav način da su najveći mislioci svih vremena nazivali inteligenciju najvišom vrstom života na ovoj zemlji. To se značenje skriva iza riječi Psalmiste: »Intellectum da mihi et vivam« — Život se sastoji u znanju. Konačni učinak njegova znanja nije o v o dobro, kao kod životinje, nego d o b r o, i s t i n a, l j e p o t a. Dižući se nad dobre stvari, istinite stvari, lijepe stvari, on se upravo s toga razloga uzdiže, iznad svih ograničenih stvari, k zajedništvu s Apsolutnim koji je Dobro, Istina, Ljepota.

Što je istinito o razumu, istinito je i o volji. Sila koja čovjeka navodi da istražuje ciljeve i svrhe, koja ga nagoni na takve i takve ljubavi i mržnje, sviđanja i nesviđanja, nije nešto sasvim izvan njega i prema tome nešto sasvim materijalno. Izbor dolazi iznutra. Kamen nema volje; njegovo je djelovanje potpuno određeno zakonom nametnutim izvana. On mora, na primjer, u ropskoj poslušnosti zakonu gravitacije, pasti na zemlju kad ga ispustim iz svoje ruke. Upravo kao što materijalne stvari upravljaju njihovim ciljevima prirodni zakoni, tako i životinje upravlja njihovu cilju nagon. U djelovanju životinjskog nagona ima neka beznadna monotonija; zato životinja nikada ne napreduje. Ptica nikada ne usavršava gradnju svoga gnijezda, niti mijenja

svoj stil od romanskoga do šiljastih lukova koji izražavaju prodornu pobožnost gotike. Njezina je djelatnost nametnuta, ne slobodna djelatnost. Ali u čovjeku ima izbor, izbor što ga slobodno određuje sama duša. Razum postavlja jedan od bezbroj mogućih ciljeva, a volja izabire jedan od mnogih različitih projektila k tome cilju. Jednostavne riječi »Hvala vam« uvijek će vrnijediti kao pobijanje determinizma, jer one kazuju da je nešto što je učinjeno moglo ostati neučinjeno.

Ali ne samo da izbor dolazi iznutra a ne izvana, kao što to biva u zakonu gravitacije u slučaju materije, i kao što to biva u ovom ili onom osjetnom dobru, na primjer u listu djeteline u slučaju životinje, nego volja može često tražiti svoj objekt u samoj duši i naći ondje odmor. Ljubav prema dužnosti, težnja za istinom i traženje intelektualnih ideala toliki su imanentni ciljevi ili svrhe koji još jednom dokazuju da čovjek ima unutarnju aktivnost koja daleko nadmašuje aktivnost nižih bića i daje mu duhovnu premoć nad njima. Zato je čovjek gospodar svemira; zato je njegovo pravo da iskorišćuje vodopad, da biljku čini svojom hranom, da zatvara pticu u kavez da mu pjeva, da sprema divljač za svoj stol. U svemiru postoji hijerarhija života, a život čovjeka je viši od svakog drugog života, ne zato što ima sposobnost da se hrani, kao životinja, nego zato što ima misaone i voljne sposobnosti kao Bog. One sačinjavaju njegovo najveće pravo na život, a ako njih gubi, on postaje sličan životinji.

Počinjući s najelementarnijom definicijom života kao aktivnošću, usavršavajući je otkrićima moderne biologije, i napokon uzimajući zakon: što je veća imanentna aktivnost, to je viš život, ispitali smo različite redove stvorenja počevši od kemijskog svijeta do čovjeka, nalazeći da je zakon potvrđen u svakom od redova. Biljke posjeduju život i nalaze se iznad kemijskog i mineralnog svijeta zbog imanentne aktivnosti hranjenja, rastenja i rađanja; životinje uživaju viši život nego biljke zbog svoje dodane imanentne aktivnosti samostalnog kretanja i osjetilnog opažanja; čovjek posjeduje još viši život zbog dodane dvostruke imanentne aktivnosti mišljenja i htijenja. Pa ipak ni u jednom od tih redova ne može se naći Savršen Život, premda život zaista postaje savršeniji koliko se uspinjemo na ljestvici stvorenja. Svaki od ovih redova ima pečat nesavršenosti zbog bitne ovisnosti o nečem drugom, bilo za održanje bilo za nastavljanje svoga života. Biljni život, na primjer, ne bi se nikada mogao nastaviti bez pomoći zraka, sunčanog svjetla, fosfatâ i sličnoga, što sve dobiva izvana. Uz to, za nastavljanje svoga života on zaivisi od druge generacije koja je različita od njega, i u tu svrhu biljka baca svoje sjeme na zemlju, gdje onda nova biljka ili novo drvo započinje različitu i odvojenu egzistenciju. Životinja, na sličan način, ima pečat dvostruke nesavršenosti, jer zavisi od izvanjskih stvari ne samo za počinjanje i održažavanje svoga života nego i za njegovo nastavljanje. Životinja nije savršena, jer ne bi mogla nikada obavljati svoje osjetilno opažanje ako ne bi bilo predmeta izvan nje, kao što ne bi nikad mogla nastaviti svoj životinjski život bez pomoći drugih stvorenja koja služe kao njezina hrana. Što je još važnija nesavršenost, jest činjenica

da dobro koje ona traži nije nikada dobro u samome sebi, naime d o b r o, nego samo o v o d o b r o: žuboreći potok, novopokošeno sijeno, ili plijen. Svrha njezina osjetilna znanja kao i konačni učinak njezine vlastite sposobnosti rađanja jest nešto izvan nje same. Savršen život ne postoji u životinji. Nema savršena života ni u čovjeku, premda on posjeduje dodanu imanenciju sposobnosti znanja i ljubavi, jer pravo djelovanje tih sposobnosti zavisi od građe koju mu daju njegova osjetila. Naša je duša, kad se rodimo, slična čistoj pločici, i kad bismo bili lišeni svojih pet osjetila, nikada ne bismo došli do spoznaja. Mi moramo prilaziti k vidljivom svijetu oko nas i uspostavljati dodir s njim pomoću gledanja, pipanja, kušanja, slušanja i mirisanja, prije nego možemo roditi ideje kao »pravda« i »istina«, i ljubiti te ideje kao ideale. Premda konačni učinak čovjekove imanentne aktivnosti, to jest misao, ne pada iz njega kao sjeme iz biljke ili mlado iz životinje, nego ostaje u njemu, ipak se građa potrebna za izradu te misli uzima izvana. U čovjeku postoji bitna ovisnost o izvanjskome, pa ako treba naći Savršen Život, moramo ga potražiti izvan čovjeka.

Ali gdje da nađemo Savršen Život? Sigurno nemamo prava da unaprijed presudimo stvar i da kažemo da nema života iznad čovjeka, jednako kao što i hrast nema prava da kaže da nema života iznad njega. Naprotiv, biologija stoji na načelu da živa bića mogu potjecati samo od života i da je spontano rađanje nemoguće. Ali ako organizmi dolaze od jajeta koje je obdareno životom, i žive stanice od živih stanica, zašto ne bi sva živa bića u ovome svemiru potjecala od izvornoga Života, koji nužno mora biti Savršen, ali ne tako da odgovara za nesavršen život na zemlji? Život ne može nikada dolaziti odozdo, jer onda veće dolazi od manjega, i ono što po svojoj prirodi teži k jednostavnosti (materija) postaje ono što po svojoj prirodi teži k složenosti (život). Petar i Ivan, ako idu u suprotnim smjerovima, ne mogu se nikada sresti. Razum operirajući s vidljivim svijetom penje se vrlo jednostavnom primjenom načela uzročnosti gore k nužnosti takva Savršenog Života, slobodnog od svake ovisnosti o onome što je izvan njega, a taj Savršeni Život mi zovemo Bogom.

Poput goleme piramide koja seže od najniže materije sve do samoga prijestolja Božjega, nalazimo sve veću imanenciju u stvarima dok ne dođemo do Boga gdje nalazimo savršenu imanentnu aktivnost i zato Savršen Život. U Bogu nema nikakve nesavršenosti, ni na početku ni na kraju Njegova života, jer On nema ni početka ni svršetka. Budući da je On Alfa ili Početak stvari, On ne treba ići izvan sebe da traži elemente potrebne za svoj život. Budući da je On Omega ili Svršetak stvari, On ne treba gledati na drugoga za nastavljanje ili usavršivanje svoga života. On posjeduje u sebi svršenost i puninu Života.

Ali kakva je narav te imanentne aktivnosti u Bogu? Čime da je usporedimo? To sigurno ne može biti aktivnost hranjenja kao u životinjama, jer Bog nema tijela. To mora biti neka duhovna aktivnost kao u našoj vlastitoj duši, i to je upravo ono što ona jest. Na temelju objave znamo da je unutarnji život Božji imanentna aktivnost Njegova Razuma i Njegove Volje koji su identični s

Njegovim bićem. Budući da mi imamo duhovnu supstanciju koja ima razum i volju, možemo tražiti u sebi slabi odraz onoga velikog života Božjega, upravo kao što ja mogu gledati sliku sunčanog zalaza u Norveškoj da dobijem neku ideju o stvarnosti koju ona predstavlja. Proučavanje naše vlastite duše otkrit će nam na slabi način pravi život Božji.

U tamnici moga tijela ima svjteiljka koja je zapaljena i koja će gorjeti zauvijek; to je moja duša, izvor moga života i počelo po kojemu ja živim. Moje će tijelo prestati živjeti onoga časa kad ga ta duša ostavi. No ta duša, taj dah — što on radi? On radi dvije stvari: misli i ljubi. Ponajprije on misli. Misli o stvarima s onu stranu osjetilnih granica; misli o ovakvim duhovnim stvarima kao što su ljepota, istina, ljubav, hrabrost, junaštvo, razboritost. Odakle su došle te ideje? Uopće ne iz izvanjskoga svijeta, jer nitko nikada nije vidio ni čuo ni opipao pravdu, ljepotu ili hrabrost, premda su možda vidjeli pravedna čovjeka, lijepu ružu ili hrabra vojnika. Te ideje, rekli smo, rodila je moja duša upravo kao što biljka rađa biljku svoje vrste i kao što životinja rađa životinju svoje vrste. Jedina je razlika u tome što je u slučaju duše rađanje duhovno. No ta misao, ta ideja ili ta r i j e č, kako je bila nazvana — jer upravo prije nego se izgovori, to je unutarnja riječ — što je to? Je li to moja duša ili je to nešto različito od nje? To nije moja duša jer moje misli dolaze i odlaze. Ja mogu misliti o umjetnosti, ili o Bogu, ili o poslu. Jedan je čas moja misao o radosti, drugi čas o žalosti; misli koje su u mojoj duši u jednoj minuti nisu u njoj

u slijedećoj. Ja zaboravljam ideje od jučer. Moje su dakle ideje i moj duh različiti jedno od drugoga. Ja mogu sebi postavljati pitanja u samoći svoje vlastite duše kao da sam ja dvije različite osobe. Ja mogu biti zadovoljan sa sobom, mogu se ljutiti na sebe, mogu uživati u svojim vlastitim maštanjima i sanjarenjima, mogu učiniti da moj život prolazi u smotri pred okom moje duše, mogu čak biti smeten svojim vlastitim pogreškama. Jednom riječju, moj unutarnji život je jedan dugi razgovor sa samim sobom, a ipak sam ja jedan.

Misao, koliko god bila r a z l i č i t a od moje duše, ipak nije o d v o j e n a od nje; ako je prisutna, moja je duša vidi ondje; a ako je odsutna, ona je traži ondje. Ja sam tako jedan i dvostruk u isto vrijeme. Postoji jedinstvo supstancije i mnoštvo akcije. Premda je samo jedna supstancija, moja je duša plodna, to jest, ona je sposobna da rađa misao a da ne gubi ništa od same sebe. Ona se umnogostručuje a da nikada ne gubi savršenost svojega jedinstva. Iako vam ja govorim svoje misli, one ipak ostaju kod mene. Ja dajem a opet zadržavam. Ja rađam a opet ništa ne gubim.

A sada primijenimo ovo razmišljanje na Boga. I ovdje smo ovisni o objavljenoj Riječi Božjoj, jer ljudski razum prepušten sam sebi ne bi nikad mogao znati najunutarnjiji život Božji. Zaključivanje koje ovdje slijedi nije dokaz Trojstva, nego samo analogija i dokaz e x c o n v e n i e n t i a, da se pokaže kako to nije protivno razumu. Bog je duh. Njegov prvi čin je misliti. Ali Njegova misao nije slična našoj; ona nije mnogostruka. Bog ne misli jednu misao ovaj čas a drugu slijedeći čas. On ne misli na tebe ovaj čas a na mene

slijedeći čas. Misli se ne rađaju da bi umrle i ne umiru da bi se ponovno rađale u duši Božjoj. Sve je Njemu prisutno odjednom. Na taj se način Njegova misao razlikuje od naše, jer su naše misli različite, jedna slijedi za drugom. U Bogu je samo jedna misao; On ne treba drugu. Ta je misao beskrajna i jednaka Njemu samome; ona dopire do bezdna svih stvari koje su poznate ili mogu biti poznate. Ta misao Božja, jedina i apsolutna, prvorođenac Božjega duha, počiva vječno u Njegovoj nazočnosti kao egzaktna predstava Njega samoga ili, kako je sv. Pavao kazao: »Njegova slika, sjaj Njegove slave i lik Njegove biti«. Ta misao Božja je Riječ upravo kao što naša duša ima svoju unutarnju riječ. Ali Božja riječ je jedna, koja je jedna zauvijek a da se ne ponavlja — riječ koju je sv. Ivan čuo u nebesima kad je započeo svoje uzvišeno Evanđelje: »U početku bijaše Riječ i Riječ bijaše kod Boga i Riječ bijaše Bog«. I ta misao, ta R i j e č, jer se rađa, zove se S i n, jer sin je konačni učinak rađanja i u fizičkom redu. A Aktivni princip toga rađanja zove se Otac, upravo kao što se aktivni princip rađanja u fizičkom redu zove otac. Kad naša duša pojmi neku stvar, ona ima predstavu te stvari u sebi (v e r b u m m e n t i s), tako isto, kad Otac razumije sebe, rađa se vječno postojeća misao, začeta Riječ, predmet vječnog razmatranja Očeva.

»I sred tišina vječitih
Bog beskonačnu reče Riječ;
I ču je samo vječni Govornik.
Tišina osta nepomućena.
O divote! O uzvišenosti!
Ni zvuk ni glas se ne čuje,

Al' svagdje i u svaki čas,
U ljubavi, mudrosti i moći,
Otac zbori svoju dragu Vječnu Riječ!

Od silna mira Očeva,
U svjetlu što se žari jednako,
Veličajno istobitna Riječ
Neiskazano lebdi svud.
O divote! O uzvišenosti!
Ni zvuk ni glas se ne čuje,
Al' svagdje i u svaki čas,
U ljubavi, mudrosti i moći,
Otac zbori svoju dragu Vječnu Riječ!«
(Frederic William Faber)

Ta se riječ zove Sin jer je savršena slika i prilika Oca — »slika nevidljivoga Boga«, »sjaj Njegove slave, lik Njegove biti«. Ako zemaljski otac može prenijeti na sina svu svoju plemenitost karaktera, koliko više može Nebeski Otac dati Svome Vječnom Sinu svu plemenitost sa svom savršenosti i vječnosti svoga Bića. Sin je su-vječan s Ocem. Nije dakle tako da Otac najprije jest pa tek onda da misli; oboje je istovremeno. U Bogu je sve sadašnje; sve je nepromjenljivo; ništa nije novo, ništa nije staro; ništa se ne gubi. I ta Misao Božja različita je od Boga a da se ne odvaja od Njega, upravo kao što je moja misao različita od moje duše a da se nikada ne odvaja od nje. Kao što zrake svjetla dolaze sa sunca a da se nikada ne odvajaju od njega, i kao što predmet stavljen pred ogledalo otkriva sebe a da ne razara originala, tako se isto na još uzvišeniji način Sin vječno rađa od Vječnog Oca kao različit od Njega, a nikada ne odijeljen od Njega, i nikad

ne umanjujući savršenstava Očevih. Tako biva da Otac promatrajući svoju sliku, svoju Riječ, svoga Sina, može kazati u zanosu prvoga i stvarnoga očinstva: »Ti si moj Sin: danas sam Te rodio.« Danas — u ovaj dan vječnosti, to jest u nedjeljivom trajanju postojanja bez promjene. Danas — jer danas Bog misli i rađa svoga Sina; danas u onom činu koji neće nikada svršiti kao što nikada nije ni počeo.

Idite natrag na početak svijeta, gomilajte stoljeće na stoljeće, vijek na vijek, eon na eon. »Riječ bijaše kod Boga«. I ta Riječ, slika i sjaj Oca, postade tijelom: »I Riječ tijelom posta i nastani se među nama.« I ta Riječ nije nitko drugi nego Isus Krist, Druga Osoba Presvetoga Trojstva, Riječ koja obuhvaća početak i svršetak svih stvari; Riječ koja je postojala prije Stvaranja; Riječ koja je predsjedala kod Stvaranja kao Kralj svemira; Riječ koja je postala Tijelom u Betlehemu; Riječ koja je postala Tijelom na Križu i Riječ koja je postala Tijelom koje boravi, kao Bog i Čovjek, u tabernakulu — Euharistijski Emanuel. I Veliki petak od prije dvadeset stoljeća nije označio konac Njegov, kao što nije označio ni početak. To je jedan od momenata Vječne Riječi Božje. Isus Krist ima pretpovijest — to je jedina pretpovijest koja je uistinu pretpovijest — pretpovijest koju ne treba proučavati u glibu iskonskih močvara, nego u krilu Vječnoga Oca. Pretpovijest ne treba proučavati samo u pećinama i u slojevima zemlje, nego u utjelovljenoj Riječi koja je pretpovijest uvela u povijest i datirala sve zapise o ljudskim događajima otada u dva razdoblja: u razdoblje prije i u razdoblje poslije Njegova dolaska. Kad

bismo čak poricali da je On postojao, morali bismo datirati svoje poricanje toliko i toliko godina poslije Njegova rođenja.

Ali čovjek ne samo da misli. On također ljubi, jer on ima volju jednako kao i razum. Ljubav je drugi čin duše kao što je mišljenje prvi njezin čin. Ljubav je pokret prema ljubljenom predmetu da ga ujedinimo sa sobom. Ljubav je različita od moje duše, jer premda moja duša postoji cijeli moj život, ja ne ljubim uvijek iste stvari. Ona je također različita od mojih misli, jer je misao upravo samo jedan pogled ili vizija; na primjer, ja kažem »vidim« kad želim kazati »razumijem«. Ljubav, naprotiv, nije pogled, nego pokret. Životinja, na primjer, voli zelenu travu i ide prema njoj. Premda je ljubav različita od moje duše i različita od misli, ona proizlazi iz obiju. Uzmite, na primjer, umjetnika: njegova duša rađa jednu ideju — kip Blažene Djevice Marije. Pretpostavite da je njegova duša stala kod toga. Bi li ideja ikada bila stavljena u kamen? Da on nije ljubio svoju ideju, on nikada ne bi pokrenuo svoje dlijeto da je izvede. Tako kiparova ljubav prema njegovoj ideji dolazi iz njegove duše, ali ipak je samo jedan kipar.

S v a k o b i ć e l j u b i o n o š t o g a u s a v r š a v a. Biljka ljubi sunčano svjetlo jer je ono usavršava; ptica ljubi svoju hranu jer je ona usavršava; oko ljubi boju jer ga boja usavršava; u strogom smislu riječi razum ljubi istinu jer ga istina usavršava, jer je ona njegovo savršenstvo. Ali savršenstvo Oca je Sin, ili savršenstvo Vječnoga Mislioca je Vječna Misao. Otac zato ljubi Sina. Stvarna ljubav može biti samo plod sup-

stancijalne ljubavi. Najplemenitija ljubav ima dva pola, a to su: onaj koji ljubi i onaj koji je ljubljen. U ljubavi oba su pola recipročna. Ja ljubim i ja sam ljubljen. Između mene i onoga kojega ljubim postoji veza. To nije moja ljubav, to nije njegova ljubav: to je naša ljubav — misteriozna rezultanta dviju sklonosti, veza koja okovima veže i zagrljaj u kojem dva srca poskakuju samo s jednom radošću. Otac ljubi Sina i Sin ljubi Oca. Ljubav nije samo u Ocu, nije samo u Sinu: ona je nešto između njih. Otac očaran Sinom kojega rađa, Sin očaran Ocem koji ga je rodio — promatraju jedan drugoga, ljube jedan drugoga, daju se i ujedinjuju u ljubavi,u ljubavi tako jakoj i tako snažnoj i tako savršenoj da ona sačinjava među njima živi vez, jer se ljubav na takvom stupnju ne može izraziti čistim riječima, pjesmama, strastvenim krikovima. Ljubav na takvom stupnju ne govori, ne viče: ona se izražava kao što mi činimo u nekim neizrecivim trenucima — jednim daškom, jednim uzdisajem. I taj Dah ljubavi nije prolazan kao naš, nego Vječni Duh, i taj Vječni Duh je Duh Sveti, Treća Osoba Presvetoga Trojstva. Kako sve to biva, ja ne znam, ali ja vjerujem svjedočanstvu Božjem koji nam objavljuje da je Duh Sveti poslan od Boga da ravna Crkvom: »Ali kad dođe On, Duh Istine, On će vas naučiti svu istinu« (Ivan 16, 13) — i da stalni neprekinuti slijed u Crkvi od dana Kristova sve do našega današnjega dana nije zasluga njezine organizacije, jer ona plovi na krhkim brodovima, nego je učinak izlijevanja toga Duha na Kristova Namjesnika, Papu, i na sve one koji pripadaju Kristovu mističnom tijelu.

Trojica u jednom — Otac, Sin i Duh Sveti — tri Oosobe i jedan Bog: takva je tajna Presvetoga Trojstva, takav je Život Božji. Kako to može biti? Ima nekoliko slabih tragova toga života u našoj vlastitoj duši. Ja znam i ja ljubim. Što je znanje? To je duša koja djeluje u određenom pravcu. Što je ljubav? To je duša koja djeluje u jednom drugom pravcu. Premda ja jesam, premda ja mislim i premda ja ljubim, moja duša ostaje bitno jedna; i premda Bog misli i ljubi, misao i ljubav ostaju savršeno u njemu, ne izlazeći nikada van, kao što izlazi plod drveta ili mlado od životinje. U Bogu je savršena imanentna aktivnost, i prema tome savršen život. Bog je život. Presveto Trojstvo je nedokučiva tajna, ne protivna razumu, nego iznad njega. Ako bismo ipak željeli neku razumski obrazloženu analizu koja bi pokazala da nema nikakva protuslovlja između razuma i objave, onda možemo uzeti tumačenje prošireno među zapadnim teolozima od sv. Augustina dalje. Kao što deblo, lišće i grane sačinjavaju samo jedno drvo; kao što tri kuta trokuta sačinjavaju samo jedan trokut; kao što zrake, sjaj i toplina sunca sačinjavaju samo jedno sunce; kao što duljina, širina i visina sobe sačinjavaju samo jedu sobu; kao što su voda, led i para tri manifestacije jedne iste supstancije; kao što kretanje, prozirnost i žitkoća vode ne sačinjavaju tri rijeke, nego jednu; kao što oblik, boja i miris ruže ne sačinjavaju tri ruže, nego jednu; kao što naša duša, naš razum i naša volja ne sačinjavaju tri supstancije, nego jednu; kao što 1 x 1 x 1 = 1, a ne 3: tako također, na nešto tajanstveniji način,

jesu tri Osobe u jednom Bogu i opet je samo jedan Bog.

Život se ne smije tražiti među mrtvima, niti se mi smijemo zaodjeti mrtvačkim pokrovom i zvati se živima, niti izjednačivati svoju sudbinu sa životom drhtavog mesa koje crv izjeda a ruka smrti ostavlja hladnim. Život nije u vinu, jer je život izgnječen iz grozda i njegov je život sada Krv Kaleža. Život nije u zemaljskom kruhu, jer je istisnut iz pšenice i njezin je život sada u Kruhu Oltara.

Neka traži život gdje god tko hoće, neće ga naći ni u kome osim u Bogu. »Skini veo s prirodnih tajna; prouči nagle nanose na silnom svodu nebeskom.« Život nije ondje.

»Uživaj u večeri kad pali svoje svjetlucave svijeće oko mrtvih svetinja dana.« Život nije ondje.

»Smij se u očima jutra. Veseli se i žalosti sa svakim vremenom; plači s nebom i njegove slatke suze osoli« svojima. Život nije ondje.

»Stavi svoje srce da kuca na crvenom bilu srca sunčanog zapada i sjedini s njime toplinu.« Život nije ondje.

Odgodi traženje života dok »osakaćena mladost ne legne mrtva pod gomilom godina a dani prsnu i nestanu u dimu«. Život nije ondje.

Izađi iz ove magle suza i neprekidnog smijeha, pođi preko »ruba svijeta«, podrmaj »zlatna vrata zvijezda, udari na njihove zvonke zasune da te puste unutra«; »kaži osvitu 'dođi brzo', a večeri 'dođi skoro'; tuži sve brze stvari zbog brzine; uhvati se zviždukave grive svakoga vjetra«; »ustani s ove doline smrti«, ne počivaj, ne miruj u ovom nesavršenom zajedništvu stvorenog života sa stvorenim životom; zadovolji se samo ondje gdje se dostižu »skriveni grudobrani vječnosti«, gdje postoji život koji je beskrajno zajedništvo Beskrajnoga sa Samim sobom, Iskonski Život svih bića, Vječni Život iz kojega je poteklo sve što živi — Bog, Život svega živoga. Po Njemu su anđeli besmrtni; po Njemu naše duše imaju nepropadljivu egzistenciju; po Njemu životinje imaju sposobnost kretanja i rastenja; po Njemu biljke imaju svoje postojanje. Kad bi On nestao, sav bi zemaljski život pao u ništavilo, jer je sav život na ovoj kugli darovan. Život nije udarac odozdo, nego dar odozgo; ljudski život nije usavršenje životinjskog života; on je nesavršena slika Božanskog Života. Nema spontanog rađanja na ovom svijetu, ni na prirodan ni na natprirodan način. Život mora dolaziti od Života. Kad se vraćamo k Njemu, mi živimo; kad odlazimo od Njega, mi umiremo. I taj Život — Božanski ŽIVOT — jedini Život, Život koji svi traže, mnogi i ne znajući to, jest Život Božji, Život u kojemu počiva svaki život: Otac, Sin i Duh Sveti, kojemu neka je sva čast i slava u vijeke vjekova.

»Dolina ima, kažu, sigurna i tiha,
Mjesto svježine i odmora
U središtu vatre, gdje se život može naći
Neokrnjen, neistrošen, kao u svijetloj školi,
Zatvaraju je sjajni zidovi od vatre
U neraskidnom sjaju; ogradu ne može tu
Nijedan neprijatelj po volji prijeći.

Ima mjesto počinka
U velikom središtu ciklonske snage,

Tišina na svom tajnom izvoru; —
Djetešce bi moglo mirno drijemat,
Ne smrsivši nijednog lijepog uvojka,
U toj stranoj središnjoj tišini

Usred snažnog vira.
Tako u središtu tih misli Božjih,
Ciklona snage što troši vatru slave, —
Kad mi padamo prestrašeni
Na svoja lica, i kad nas diže sve više
Njegova velika blagost, i nosi bliže
Nego neotkupljene anđele, dok ne stanemo
Čak u šaku Njegove ruke, —
Još više! mi se naslanjamo na Njegove grudi —
O n d j e, ondje nalazimo mjesto savršenog pokoja
I slavnu sigurnost.«

(Frances Ridley Havergal,
»The Thoughts of God«)

KAKO ĆEŠ ANALIZIRATI SVOJ DUŠEVNI ŽIVOT

Bilo je rečeno da bi svaki koji ide psihoanalitičaru trebao da dade ispitati svoju glavu. Ali mi bismo trebali da ispitujući svoje vlastite glave znamo kazati da li idemo u pravcu normalnoga ili zastaranjujemo prema abnormalnom. Ovdje se ne radi o onima koji boluju od duševne bolesti ili dubokih psihoza ili neuroza, jer one pripadaju u područje psihijatrije, a psihijatrija pripada u područje medicine, a ne u područje normalne psihologije.

Ima četiri testa koji mogu pomoći kod određivanja da li je netko usmjeren u pravcu mirnog i sređenog života ili je na putu k duševnoj izobličenosti i unutarnjoj nesreći.

P r v a r a z l i k a. Normalna osoba ima vrhovni krajnji cilj u životu; abnormalna osoba ima niz neodređenih i nejasnih ciljeva.

Normalan čovjek ima točan pogled na život. Život za njega ima značenje. Chesterton je jednom rekao da svaki zubar ima pravo pitati pacijenta prije nego počne bušiti zub: »Koja je vaša životna filozofija?« Jer ako je životna filozofija

pacijenta neispravna, zubar ne može biti siguran ni u to da će biti plaćen za svoj posao. Normalan čovjek vodi svoj život iz prošlosti u budućnost — ne tek u sutrašnji dan, nego u budućnost shvaćenu tako da u sebi sadrži objektivan život. Postoji načelo u filozofiji koje kaže da je »prvo u namjeri posljednje u izvedbi«; na primjer, ako netko odluči da putuje u Washington iz New Yorka, prvi mu je u namjeri bio Washington, ali to je posljednja točka do koje će doći na putovanju, jer čovjek mora najprije proći kroz Newark, Philadelphiju, Wilmington i Baltimore. Nema mnogo smisla u životu dok čovjek nije odlučio za što uopće živi. Kad normalna osoba vidi neki uređaj, pita: »Čemu služi?« Isto pitanje postavlja o samoj sebi. Kao što je kuća sagrađena da se u njoj stanuje, crkva podignuta za molitvu, lijek napravljen da vrati zdravlje, a škole da saopćuju znanje, tako je i čovjek stvoren za nešto. Ništa što zadovoljava samo jedan dio nas ne može biti naš konačni cilj; zato jelo, slava, seksus ne mogu biti prvotni ili konačni cilj čovjeka, jer oni zadovoljavaju samo jedan dio njega. Nadalje, te stvari vrlo često nisu ništa drugo nego sredstvo do nekog cilja.

Normalan čovjek zna cilj života; ne sačinjavaju tu sreću fini kolači i Cadillaci. Posljednji cilj života je postignuće Života bez kraja, Istine bez zablude i Ljubavi bez mržnje ili zasićenosti. Taj savršeni Život, savršena Istina i savršena Ljubav jest Bog.

Abnormalna osoba je ona za koju je život bez značenja. Mjesto posljednjeg cilja kod nje nalazimo brzi slijed raspoloženja i navika. Tračnice koje se polažu u ponedjeljak kidaju se u utorak i polažu se u drugom smjeru u srijedu. Abnormalna se osoba može usporediti sa seljakom koji jedan tjedan sadi kukuruz, onda iskorijenjuje kukuruz i sije zob slijedeći tjedan, zatim iskorjenjuje zob i sije pšenicu. Svaki dan ima svoj idol, i svaki tjedan svoj novi način. Abnormalna osoba može se također usporediti s radio-aparatom koji je namješten na nekoliko stanica u isto vrijeme i koji prima samo dosadne smetnje. Ona nije više cjelina, nego pobrkan snop kompleksa i živaca, neka vrsta menažerije u kojoj svaka životinja traži svoju lovinu. U mladosti je cilj života seksus, u srednjoj dobi moć, a u starosti lakomost, često maskirana pod imenom sigurnosti.

Abnormalna osoba ima ono što je nazvano metafizičkom frivolnošću, koja se ispoljuje u nezadovoljstvu i u pomanjkanju interesa za svoj sadašnji način života; ništa nije tako promašeno kao biti osuđen na besmislenost.

Budući da život nema cilja, često postoji svjesna ili bar nesvjesna želja za smrću. Udaranje u prsa često potječe od nemirne savjesti; tako je to bilo kod onih koji su sišli s brda Kalvarije: tako su oni pokušali izbrisati svoje vlastito zlo. Ali udaranje u prsa kad se izgubi nada u otkupljenja može katkada značiti istjerivanje vlastitog života, u polaganom samoubojstvu. Melankolik bez životnog nazora koncentrira se na smrt i živi u nekoj vrsti anticipirane smrti. Manijak, naprotiv, ima iluziju snage koja je paralelna melankolikovu strahu od smrti. Manijak živi u budućnosti, pravi planove kako će postići moć, crtajući programe i nacrte da zadovolji svoje ja; melankolik također

živi u budućnosti, ali on vuče budućnost natrag na sebe kao katrastrofu. Melankolik ima osjećaj inferiornosti, manijak osjećaj superiornosti.

Besmisao života također rađa nesigurnošću i neodlučnošću. Opsjednuti neurotičar uvijek je neodlučan, u neznatnim isto tako kao u bitnim stvarima. On će se vraćati i pokušati petnaest puta da se uvjeri da su vrata zaključana; ili će opet i opet ulaziti u kuhinju da vidi je li isključen plin; ili će se za vrijeme vožnje automobilom uzrujavati da je ostavio vodu u kupaonici da teče. Postoji abnormalno traženje sigurnosti i nečega potpunoga, cilj i određenje za koje on nesvjesno zna da bi trebali da budu karakteristični za racionalan život. Dok normalna osoba osjeća obavezu da postigne pune vrijednosti života, abnormalna je slična »čovjeku koji je obavezan na dvostruki posao a zanemaruje oba«. Da se odšteti za ukupni plan života, abnormalna se osoba može naknaditi koncentracijom na posebno područje života, kao na primjer ona domaćica koja neprestano premješta pokućstvo, ili službenik u uredu koji reda olovke na svom stolu prema veličini i prema tome koliko su zašiljene.

D r u g a r a z l i k a. Normalna se osoba upravlja razumom i voljom; abnormalna se osoba upravlja poticajima, uzbuđenjima i podsvjesnim. Čovjek se može usporediti s brodom.

Kormilar odgovara razumu i volji, strojarnica uzbuđenjima, strastima i nagonima, a vode oko broda nesvjesnom i podsvjesnom. Kormilar nije samo razum, jer on pomoću kompasa i zvijezda određuje put kojim želi putovati i luku prema kojoj želi ploviti, nego i v o l j a, jer, pošto zna svoje ciljeve i namjere, on odlučuje slobodno da ih slijedi.

Strojarnica je slična uzbuđenjima utoliko što misli, odluke i motivacije kormilara utječu na njih i stavljaju ih u pokret. Premda čovjek može biti nesposoban da zapovijeda svojim osjećajima izravno, ipak ima potpunu vlast nad njima neizravno. On može voditi i kontrolirati ideju koja u krajnjoj liniji kontrolira čuvstvo. Naše ideje imaju emocionalne reperkusije ili odjeke; zbog toga psiholozi govore o ideomotoričnoj teoriji. Svaka ideja koju imamo teži da se pretvori u akciju; na primjer, osoba koja je za vrijeme vožnje biciklom imala ideju da je u opasnosti da padne vjerojatno će prije pasti nego osoba koja nije imala takve ideje. Veoma je važno uočiti da u normalnoj osobi stvari koje drže ugled i moć jesu njegov razum i njegova volja, ono što može spoznati istinu i ono što može ljubiti. Niži u ugledu i moći, ali još uvijek sa svojom vlastitom ulogom, jesu nutarnji osjećaji, uzbuđenja, strasti i sklonosti. Kao što je oko stvoreno za gledanje a uho za slušanje, tako je razum stvoren za istinu; kao što je želudac stvoren za probavu a srce za pumpanje krvi, tako je volja stvorena za dobrotu i ljubav. U vezi s razumom je savjest. Čim spoznamo značenje onoga što je pravo i što je krivo, savjest stvara razumne sudove primjenjujući opće zakone pravoga i krivoga na posebne slučajeve.

Vode koje okružuju brod mogu se usporediti s podsvjesnošću i s vanjskim utjecajima kao što su nasljedstvo, okolina, roditeljska pozadina te ekonomske i socijalne prilike.

Abnormalan čovjek sličan je brodu okrenutom naglavce. Njime ne upravljaju razum i volja, nego naprotiv ili njegovo nesvjesno ili njegova uzbuđenja. Njegov je život određen ne mišljenjem i odlučivanjem, nego strastvenim nagonima u podrumskom dijelu njegova sistema ili inače vanjskim okolnostima potpuno izvan njegove vlasti. Ličnost za abnormalnoga nije ništa drugo nego proizvod nagonskih želja i poticaja. Razum pleše kako mu sviraju nagoni. Sudovi su za abnormalnoga toliki pokušaji da dokazima podupru iluzije. Razum i volja su samo pluta koja skaču gore-dolje na valovima nesvijesnosti i određuju se strujama ispod površine.

Volja nije samostalna sposobnost za abnormalnoga, nego se svodi na područje sukoba, gdje se odigravaju borbe koje imaju svoj izvor ispod razine svjesnosti. Za abnormalnoga nema takve stvari kao što je slobodna volja i prema tome odgovornost. Čovjeku je određeno da čini ono što čini po utjecajima prije rođenja ili po ekonomskim ili socijalnim ili biološkim okolnostima. Abnormalan čovjek nikada ne misli da se želi oženiti zato što je neka određena žena poželjna kao supruga; naprotiv, on želi tu ženu zbog nekog subracionalnog ili antiracionalnog poticaja.

Za abnormalnoga razum nije ništa drugo nego sluga nagonâ; on iznalazi razloge da čini ono na što ga navode nagoni. Abnormalan čovjek racionalizira način svoga života. Najprije slijedi nagone, a onda upotrebljava razum da opravda nagone. Najprije mu omrzne njegova žena, djelomice možda zato što je susreo drugu potencijalnu ženu; zatim opravdava svoje držanje govoreći da mora tražiti rastavu jer »to čini svatko«. Abnormalan čovjek gleda sebe kao ledeni brijeg na vodi: mali dio koji se pomalja iznad razine svjesnosti jest nevažan; ostatak, ili nesvjesnost, koji je pod vodom, stvarno je važan. Za njega nesvjesnost određuje sadržaj svjesnosti.

Abnormalan čovjek gledat će također poticaje kao pretežno seksualne. Savjest je za njega policajac kojega je izmislilo društvo. Ona nije temeljni sastavni dio ljudske prirode.

Abnormalan čovjek nije nikad zainteresiran za objektivno, nego samo za subjektivno; na primjer, ako prisustvuje simfonijskom koncertu, on je manje zainteresiran za dobru glazbu nego za to kako on reagira na nju. On je mnogo manje zainteresiran za objektivnu sliku sunčanoga zalaza ili kakve ličnosti nego za ličnost slikara. Odatle opća zaljubljenost u subjektivnu vrstu umjetnosti, u kojoj umjetnik ne slika kuću koja gori, već samo slika ono što osjeća kad vidi kuću kako gori.

Abnormalni se manje zanimaju za predstavu na pozornici nego za svoje reakcije na nju. Predmet njihovih reakcija potpuno se gubi. Abnormalan čovjek, ako sretne nekoga koji vjeruje u Boga, nije zainteresiran da pita za dokaze i razloge, nego traži neka abnormalna objašnjenja vjere. On poriče da stvari imaju po svom vlastitom pravu izvjesne privlačive ili odbojne kvalitete; ili da ima razloga koji objašnjavaju izvjesne vjere bez obzira na ikakve subjektivne sklonosti sa strane vjernika. Abnormalan čovjek uvijek će željeti da pošalje svakoga psihoanalitičaru, trebao to netko ili ne trebao, upravo kao što žene koje su najnesretnije udane pokušavaju gurnuti neudate mla-

de žene u brak. Potpuno zanemarivanje objektivnog poretka zgodno se može ilustrirati pričom o dva psihoanalitičara koji su jednog jutra prošli jedan kraj drugoga na putu u svoje ordinacije. Jedan pozdravi: »Dobro jutro!« A drugi reče u sebi: »Htio bih znati što je ovaj time mislio«.

T r e ć a r a z l i k a. Normalna osoba ima osjećaj odgovornosti i, kad čini krivo, osjećaj krivnje; abnormalan čovjek prešutno poriče osobnu odgovornost i smatra krivnju kao nešto bolesno.

U normalnoj osobi prevladavaju svjesni motivi, a svjesnost je povezana sa savješću i obvezom. Normalni ljudi vjeruju u objektivnu razliku između pravoga i krivoga, između istine i laži. Kao što normalan čovjek mjeri platno metrom koji je različit od samoga platna, kao što ne naravnava svoj sat prema onome što on subjektivno smatra točnim vremenom, tako on zavisi od objektivnog moralnog reda kao prirodnog uzora prema kojemu mjeria svoja djela.

Kad čovjek slobodno i namjerno zastranjuje od pravoga, on osjeća trostruko otuđenje i osamljivanje: Najprije, otuđenje u samom sebi; on se osjeća razdvojen ili zamršen više nego jedinstven i jednostavan. Drugo, odvajanje od svog susjeda ili društva; nesposobnost živjeti sa samim sobom uzrokuje nesposobnost živjeti s drugima; odatle mržnja na sebe postaje mržnja na susjeda. Treće, otuđenje od Boga; grijeh nije upravo prekršaj zakona, nego prekid odnosa ljubavi; zato i u potajnim grijesima čovjek ima isti osjećaj grižnje savjesti koji bi imao da je fizički ozlijedio svoju majku ili oca.

Osoba je abnormalna ako poriče osobnu odgovornost i vjeruje da su svi svjesni motivi varke ili maskirani seksualni nagon. Nema takve stvari kao »pravo i krivo«, nego samo »usklađeno« ili »neusklađeno« vladanje. Osjećaj krivnje smatra se uvijek bolesnim ili abnormalnim. Ima takva stvar kao bolestan osjećaj krivnje, ali ni bolestan osjećaj krivnje ne znači da nema objektivne osnove za krivnju, jednako kao što je pretjerano pranje ruku Lady Macbeth značilo da ona nije nikada počinila umorstvo. Osim toga, ako se i ukloni bolestan osjećaj krivnje, ipak ostaje krivnja koja ga je prouzrokovala. Abnormalan čovjek uvijek će vjerovati, kad se bolestan osjećaj obrazloženjem ukloni, da stvarna krivnja ne traje dalje.

Abnormalni, prema tome, uvijek optužuju druge da imaju »kompleks krivnje«. Ali ima li netko zubarski kompleks kad traži lijek za svoju zubobolju? Nema netko kompleks neznanja jer traži učitelja, niti je netko »bjegunac« ako zove vatrogasce kad mu kuća gori, niti netko ima kopleks krivnje jer traži otkupljenje od grijeha.

Č e t v r t a r a z l i k a. I normalna i abnormalna osoba su u ratu, ali svaka protiv nečeg drugoga. Sukob i napetost duboko su ukorijenjeni u našoj naravi, jer smo sastavljeni od tijela i duše, materije i duha. Oni koji žele izbjeći napetosti u potpunosti zaboravljaju da je napetost dio naše ljudske naravi kako je sada sastavljena.

Svaki ima rat koji se odvija u njemu samome, bio on svetac ili grešnik; svaki se bori za neki poredak vrijednosti, rušeći neke stvari radi nekih drugih stvari. I normalni i abnormalni upleteni su u građanski rat. Ali razlika je ova: nor-

malna je osoba u ratu sa svojim nižim nagonima, s namjerom da dade izraza svojoj višoj ličnosti razuma, slobodne volje i odgovora na milost. Abnormalna je osoba u ratu sa svojim višim ja: razumom, slobodnom voljom i odgovorom na milost, s namjerom da dade nedopuštenog izraza seksusu, vlastitom ja ili lakomosti, možda pod izlikom sigurnosti.

Besmisleno je govoriti o potiskivanju da je neispravno, a ispoljavanje samoga sebe da je ispravno, jer nikada nema potiskivanja bez ispoljavanja ni ispoljvanja bez potiskivanja. Na primjer, žena koja drži dijetu potiskuje nagon gladi da bolje ispolji svoj fizički izgled. Kao što je naš Gospodin rekao: »Kraljevstvo nebesko osvaja se silom.« Ne upotrebljava se više energije u stvaranju čovjeka normalnim i mirnim nego što se ulaže stvarajući ga psihičkim brodolomcem — sve zavisi od toga kako se energija usmjeruje.

Normalnom je čovjeku stalo do najvišeg i najplemenitijeg izražaja njegove ličnosti. Njega nadahnjuje neki ideal, a ne čista negacija, da potiskuje što je nisko. Normalan čovjek nikad ne počinje s pretpostavkom da su njegove sklonosti niske ili zle; naprotiv, za njega su krive samo njihove nepravilnosti ili njihove nesređene skrajnosti.

Čim su jednom nagoni i strasti podvrgnuti volji, mogu biti kontrolirani i vođeni. Moral ne potiskuje strasti i težnje kad obuzdava njihovo nedopušteno ispoljavanje. Na primjer, on ne poriče uzbuđenje gladi; on samo traži da čovjek kad sjedi za stolom ne jede kao svinja. Naš Gospodin nije potisnuo žestoku uzbudljivu revnost

Pavlovu; on ju je samo usmjerio iz mržnje na ljubav. Naš Gospodin nije potisnuo biološku vitalnost Magdalene; on je samo okrenuo njezinu strast od ljubavi za grijeh na ljubav za krepost. Takav obrat energijâ objašnjava zašto najveći grešnici — kao Augustin — katkada postaju najveći sveci; ne ljube oni Boga svojom osobitom žestinom zato što su prije bili grešnici, nego zato što imaju jake porive, žestoke strasti, obilna uzbuđenja, što sve, okrenuto prema svetim ciljevima, može učiniti toliko dobra koliko je prije učinilo zla. Samodisciplina je samo sredstvo, kojega je cilj veća ljubav prema Bogu. Svaki oblik asketizma koji razbija ljubav nije ispravan; to je bila pogreška redovnika koji je odlučio živjeti samo od mrvice i uzbunio cijeli samostan tražeći da svi redovnici skupljaju mrvice da zadovolje njegovu težnju za trapljenjem. Asketizam koji nas čini manje ugodnim našim susjedima ne sviđa se Bogu.

Trpljenja prave vrste usavršavaju našu ljudsku narav; vrtlar reže zelene mladice od korijena grma ne da ubije ružu, nego da ona ljepše cvate. Kao što je usavršavanje ruže, a ne uništavanje grma svrha podrezivanja, tako je sjedinjenje s Bogom svrha samodiscipline. Trapljenje se ne osniva na mržnji, nego na ljubavi. Majka žrtvuje svježinu svojih obraza da je presadi na obraze male kćerkice; učenjak koji sjedi nad svojim knjigama odriče se svake nade koju je možda stavljao u razvoj svojih mišića; moralni život traži od nas da kažemo »ne« na lažne ideale koji slave moć i egoizam. Zato je potpuno krivo kazati da »se odričete« nečega za vrijeme Korizme. Naš

Gospodin nikada nije tražio od nas da se ičega odričemo; on je od nas tražio zamjenu: »Što će čovjek dati u zamjenu za svoju dušu?« Ako netko ljubi Boga, nalazi da ima nekih stvari bez kojih može napredovati, kao što su fizičke radosti, i nešto drugo bez čega ne može napredovati, naime, mir duše koji dolazi od podvrgavanja volji Božjoj. Zato on zamjenjuje jedno za drugo, on se odriče manjega dobra da stekne Kraljevstvo Božje. On čini čitav niz takvih korisnih zamjena svaki dan koliko živi.

Abnormalni ljudi uzimaju da se »psihološki kompleks« uvijek može izliječiti ako mu se dade psihološki odljev. To je tako glupo kao kazati da će se vaš nemir zbog dugova izliječiti tako da se ispusti krv iz vašega srca. Duševno i fizičko, duhovno i tjelesno nije na istoj razini. Psihološki nagon što ga neki ljudi imaju da ubijaju druge ne može se izliječiti time da im se dade mašinka, niti se može duševni nagon da se počini samoubojstvo izliječiti time da se digne u zrak most u Brooklynu. U pogledu seksualnog nagona ispoljavanje jedva može biti način liječenja, kako se tvrdi da jest, jer oni koji se najviše predaju zadovoljavanju toga nagona nisu samo najabnormalniji nego i najnesretniji ljudi, i oni također predstavljaju najveću prijetnju društvu. Promašeni ljudi nisu oni koji su potisnuli svoje niže nagone, nego oni koji su im dali slobodne uzde. Ništa nije toliko pridonijelo razvoju duševnih nemira koliko potiskivanje moralnog osjećaja od onih koji su pokušali živjeti po uzoru ergele.

Abnormalan čovjek također vjeruje da se mora ispoljavati u skladu sa svojom prirodom; a za njega to znači seksualnu slobodu, samodopadnost i preziranje drugih. Istina je da on treba da ispoljuje svoju prirodu, ali njegova priroda nije priroda pijetla ili psa. On nije životinja, nego razumna životinja, i zato treba da njim upravljaju ne nagoni, nego razum i volja. Kao što se olovka ima upotrebljavati u skladu s njezinom prirodom i svrhom, to jest za pisanje, i kvari se ako se upotrebljava za žvakanje, tako se ljudska narav kvari radeći ono što joj je protivno. Željeznički vlak najbolje ispoljuje svoju bit kad ide tračnicama koje su položene za njega; kad bi se njegovo samoispoljavanje sastojalo u napuštanju tračnica (jer ih je položio čovjek s religioznom psihozom), on bi otkrio da nije više uopće slobodan u kretanju. Kako je Chesterton istakao, kad bi trokut neprestano tražio mogućnost da se ispolji u četiri strane, otkrio bi da više nije slobodan da bude trokut. Parni kotao koji se buni protiv određenog ograničenja da ima samo stanovit pritisak na četvorni centimetar i onda eksplodia, vidjet će da njegovo samoispoljavanje nije bilo ništa drugo nego samouništenje.

U malom svijetu unutar ljudskih grudi ima stepenicâ ranga i vlasti i autoriteta prema kojima možemo težiti ili s kojih možemo pasti. Ima unutarnje robovanje koje je gore od svakoga vanjskog robovanja, na primjer, robovanje alkoholu ili putenosti. Ima također unutarnje vladanje i upravljanje koje se zove upravljanje samim sobom i posjedovanje samoga sebe, a to je vrednije nego ikoje posjedovanje vanjskih stvari. Vladanje samim sobom najplemenitija je vlast na svijetu. Vladar nad svojom ćudi stvarni je vlastodržac.

Petar Veliki udario je jednom svoga vrtlara, a kako je ovaj bio veoma osjetljiv, obolio je i umro u nekoliko dana. Petar je poslije toga sa suzama u očima rekao: »Jao, ja sam civilizirao svoje podanike, pokorio sam druge narode, ali nisam znao civilizirati ili pokoriti samoga sebe.«

Sukob nije znak abnormalnosti. Svako ljudsko biće ima u sebi napetost, jednostavno zato što lebdi između vječnoga i vremenitoga, imeđu ideala i stvarnosti. Svinje i golubovi, sove i ljame nikad ne osjećaju napetosti jer nisu stvoreni za nešto što je iznad njihove fizičke prirode ovoga svijeta. Svako ljudsko biće ima dvostruki zakon gravitacije u sebi, jedan koji ga vuče k zemlji i samouništenju, drugi koji ga vuče k nebu i samousavršenju. Čovjek je razapinjan između želje da bude bog i želje da bude s Bogom. Činjenica da smo sposobni za očajavanje dokazuje da imamo osjećaj vječnosti.

Sukob u nama je normalan ako je svjestan. Mi smo najnormalniji kad smo u sukobu sami sa sobom, kad u samom srcu života podižemo križ koji se protivi našim zlim težnjama. To je ono na što je mislio naš Gospodin kad je rekao: »Dolazim ne da donesem mir, nego mač« — ne mač koji udara van da uništi susjeda, nego prema unutra da uništi naše samoljublje i protususjedsko raspoloženje. Najveći je križ u životu — biti bez križa.

TRI VELIKE ISPOVIJESTI SVJETSKE POVIJESTI

Jedan od naših važnijih nacionalnih problema je duševno zdravlje. Ali to ne znači da ima toliko abnormalnosti kako se općenito vjeruje. Prečesto se unutarnji sukob identificira s abnormalnim. Ta pretpostavka potpuno je neopravdana. Ima nekih sukoba koji su normalni, kao napetost koju osjećamo između težnja duha i putenih poriva tijela; zatim, također, postoji sukob između onoga što jesmo i onoga što bismo morali biti. Napetost je normalna u našem sadašnjem ljudskom stanju; a poricanje pravih uzroka napetosti rađa mnogim abnormalnim i subhumanim stanjima.

Napetosti koje su normalne ljudskoj naravi, kao što je ta da imamo glave u nebu a noge na zemlji, i osjećaj krivnje koji izvire iz kršenja moralnog reda, nisu se uvijek rješavale na pravi način. Možda će biti korisno raspraviti tri života koji su bili poremećeni seksualnim problemima i vidjeti kako su oni riješili normalne i abnormalne sukobe. Ta tri tipa su: sveti Augustin, Heloiza i Jean Jacques Rousseau.

Svaka od spomenutih osoba trpjela je od sukoba uslijed kršenja moralnog zakona; ali ni dvije od njih nisu riješile problem na isti način. Prvi je izabrao pravo rješenje; treći je izabrao sasvim krivo rješenje i na nesreću rješenje koje je danas najpopularnije.

Ako je ikada bilo čovjeka za kojega se moglo reći da je obožavao seksus, bio je to Augustin. On je rekao da nikada nije znao razlikovati »vedru naklonost od crne pohote«. Svoju je mladost opisao kao »paklenu pohotnost mladenačke dobi«. Nevjerni otac nije mu dao dobra primjera, premda mu ga je dala sveta majka, Monika. U sukobu između puti i duha Augustin se potpuno predao puti. Godine 371. uzeo je k sebi nevjenčanu ženu kojoj ne znamo ime; ona mu je rodila sina kojemu su dali ime Adeodatus, što znači »od Boga dan«. Njegov otac umro je iste godine kad je on uzeo tu nezakonitu ženu; Augustin je tada bio glasoviti student na velikom sveučilištu u Kartagi, gdje je spojio odanost razvratu s tolikom intelektualnom snagom da je bio vođa svojih vršnjaka.

Većina ljudi opravdava svoj način života, to jest, mjesto da prilagođuju svoj život jednoj filozofiji, oni pronalaze filozofiju da je prilagode svome životu. Ukoliko Augustin nije bio vjeran ženi s kojom je živio, i ukoliko je morao opravdavati svoj razvrat, on je prihvatio filozofiju manihejaca, koja je iznijela dualistički princip dobra i zla. Sukob između puti i duha u njemu riješio je maniheizam, jer ga je on osposobio da provodi pohotan život a da nikada ne bude smatran odgovornim za njega. On je mogao kazati da je zao

princip u njemu bio tako jak i dubok da dobar princip nije mogao djelovati.

Cijelo vrijeme njegova je majka plakala dan i noć zbog duševnih i moralnih zabluda svoga sina. Došla je k biskupu, koji joj je rekao: »Nije moguće da propadne sin tolikih suza«. Majka je molila da njezin sin nikada ne pođe u Italiju jer se bojala da će ondje biti više zla društva nego u Sjevernoj Africi. Činilo se da su njezine molitve ostale neuslišene, ali, u isto vrijeme, bile su uslišene na tajanstven način. Godine 384. Augustin reče svojoj majci neka pođe u crkvu sv. Ciprijana mučenika, dok je on pošao da posjeti svoje prijatelje. Iste noći pobježe on iz Afrike i krene u Rim. Njegova slava kao govornika i retora išla je pred njim, i on je bio priznat kao jedan od najučenijih ljudi svoga vremena. Godine 384, kad je stigao u Rim, bio je prefekt Rima neki Simah koji je nastojao da obnovi poganstvo i žrtvenik božice Viktorije, koji je bio uklonjen za vrijeme jačanja kršćanstva. Simah je uočio da će najbolji odvjetnik kojega može imati na carskom dvoru, koji je u to vrijeme bio u Milanu, biti Augustin; nitko nije mogao bolje od Augustina zastupati obnovu poganstva.

Tri utjecaja usmjerila su se sada da djeluju na njegov duhovni i moralni život. Prvi je bio jedno izgubljeno djelo Ciceronovo pod naslovom H o r t e n z i j e, dijalog o filozofiji, napisan protiv onih koji su kudili filozofiju. Augustin kaže da je to djelo promjenilo njegovo duševno stanje jer mu je otkrilo velike i sakrivene ljepote kontemplativnog živtoa.

Drugi utjecaj izvršio je na njega sveti Ambrozije, milanski biskup. Kad je Augustin došao u Milano, čuo je o učenosti i govorničkoj snazi toga prelata. Mnogo bi dana sjedio pod propovjedaonicom s dubokim poštovanjem prema Ambroziju, ali poštovanje uključuje distanciju. Kasnije je provodio mnogo sati u njegovu društvu, raspravljajući o filozofiji, i uzimao rukopise iz njegove knjižnice da čita. Iz razgovorâ s Ambrozijem proizašle su dvije spasonosne odluke Augustinove. Jedna od njih bila je napuštanje maniheizma. Monika, koja je molila da njezin sin nikada ne pođe u Italiju, došla je sada u Milano s drugim sinom, Navigijem, da u kratko vrijeme otkrije da su njezine molitve bile uslišene na drugi način. U Augustinovoj obiteljskoj grupi bili su sada Monika, njegov brat Navigije, njegova žena, kojoj ne znamo ime, njegov sin Adeodat, kojemu je sada bilo trinaest godina, i njegovi vjerni prijatelji Alipije i Nebridije.

Cijelo su vrijeme lanci navike snažno sapinjali Augustina, a njegova putena narav protivila se njegovu duhovnom rođenju. Kako sam reče: »Izopačivanje volje rađa požudu, požuda rađa naviku, a onda otpor prema navici rađa nuždu.« U srpnju je Augustina posjetio jedan dvorski dostojanstvenik po imenu Ponticijan, koji je, kao i on, bio Afrikanac. Ponticijan ispriča Augustinu povijest svetog Antuna pustinjaka. Taj herojski pustinjak proveo je više od sedamdeset godina u pustinji. Kad je Augustin čuo pripovijest, reče: »Manes je varalica. Svemogući me zove. Krist je jedini put i Pavao je moj vođa.« Ako je Antun mogao svladati požudu i seksus, zašto ne bi mogao on, pitao se Augustin. Augustin, željan da bude sam, pođe u vrt. Ondje je prebrodio sukob između staroga ja i novoga ja koji se rađao. Bacivši se na zemlju pod krošnjato smokovo stablo stane lijevati vruće i gorke suze koje su preplavile i okupale njegov duh.

Ali okovi zemaljskih strasti vukli su ga natrag, i on poviče: »Kad ću ja postići spasenje, kad ću odbaciti svoje verige? Možda sutra, ili prekosutra? Zašto ne odmah u ovaj čas?« I najednom zamijeti glas djeteta, dječaka ili djevojčice, kako govori u susjednoj kući. »Uzmi i čitaj«, rekao je slatki glasić.

On se požuri natrag u sobu. Ondje nađe primjerak Poslanica svetoga Pavla, na koje je Ponticijan pokazivao prstom. Zgrabivši ga i otvorivši nasumce, oči mu padoše na riječi svetoga Pavla Rimljanima: »Ne u razuzdalosti i pijankama, ne u ložnicama i nečistoći, ne u svađi i zavisti, nego se obucite u Gospodina Isusa Krista i ne brinite se za tijelo po požudama.« U tom jednom času putene su strasti, koje su prije šesnaest godina izgledale nenadvladive, bile uništene.

Na Sveti četvrtak, koji je te godine padao na 22. travnja, glasno je recitirao Credo u prisutnosti sakupljene crkvene općine. Postio je do Svete subote i navečer je došao u Baziliku, gdje je Ambrozije izgovorio posljednji egzorcizam nad njim, načinio znak križa na njegovu čelu i prsima, i izlio vodu krštenja.

Tada je, u skladu s običajem koji se upotrebljavao jedino u milanskoj crkvi, Ambrozije klekao na koljena i oprao noge Augustinu. Dva sveca bila su ujedinjena možda posljednji put na zemlji.

Stariji se ponizio pred mlađim, glasovitiji pred nepoznatijim. Adeodat, »tjelesni sin njegova grijeha«, primio je krštenje u isto vrijeme; bezimena žena vratila se u Kartagu i proživjela preostale dane u pokori.

Jedan od učinaka njegova obraćenja bio je povratak k srdačnosti i dubok osjećaj unutarnjeg mira. Dao se također na intenzivan književni rad. Između godine 380. i 386. nije napisao ni jedne jedine strane. U dobi od trideset i dvije godine napisao je samo jednu knjigu. Sada, u kratkom odsjeku vremena, sastavio je četiri manje knjige jednu za drugom.

Godine 397, ili dvanaest godina poslije svoga obraćenja, Augustin je napisao svoje *Ispovijesti*, najveću duhovnu autobiografiju koja je ikada napisana. To je djelo učitelja koji objašnjava, filozofa koji misli, teologa koji poučava, pjesnika koji postizava jednostavnu ljepotu u pisanju, i mistik koji izlijeva zahvale Bogu što je našao sebe u miru. Nijedan Freud ili Jung ili Adler naše generacije nije nikada probio svjesnu i nesvjesnu dušu rapirom tako oštro kao Augustin Nijedan čovjek ne može kazati da je ikada razumio samoga sebe ako nije čitao »Ispovijesti svetoga Augustina«.

*

U prvim stoljećima poslije Krista uobičajeni predmet razgovora bila je teologija; u srednjem vijeku bila je to filozofija ;danas je to politika. Prenesimo se sada u vrijeme sedam stotina godina poslije Augustina, jedno od najintelektualnijih razdoblja u svjetskoj povijesti. Mjesto gdje je započela drama bila je stara katedrala Notre Dame

u Parizu, koja je naskoro iza toga dala mjesto novoj. Ta glasovita crkva nije bila samo katedrala nego i sveučilište. Ljudi su radili i propovijedali, krstili i poučavali u samostanu Notre Dame. Onamo je došao Petar Abelard, u dobi od devetnaest godina, ravno iz očeve kuće u Nantesu. Abelard se upustio u velike intelektualne bitke svoga vrmena. Imao je mnogo takmaca iz Chartresa, Rheimsa, Soissonsa, Fulde, Kölna i Bologne. Ali on se uvijek izdizao iznad svojih takmaca u snažnom reljefu kao da je bio obasjan reflektorima. Imao je odlično pamćenje, privlačan nastup, ljupke kretnje, lijepe crte lica i zvonki glas. Bio je smatran čudom od mladića; bio je duhovit, i on je to znao, jer su tisuće hrlile da čuju njegova predavanja.

Kad su mu bile dvadeset i dvije godine, vrlo mu je laskalo kad je među slušateljima vidio velikog učenjaka i rektora katedrale Notre Dame, koji je također bio graditelj sadašnje katedrale, kanonika Fulberta. To je bio čovjek izvanredne učenosti i velike dobrote. S kanonikom sjedila je njegova lijepa nećakinja Heloiza, djevojčica od dvije godine. Šesnaest godina kasnije njezin ju je ujak poučavao hebrejski, latinski, grčki, Sveto Pismo, teologiju i filozofiju. Onda je zadužio Abelarda da nastavi pouku lijepe, živahne, duhovite i sjajne djevojke. Abelard je tada imao trideset osam godina. On je počeo djevojci govoriti o tančinama skolastičke filozofije, zatim o vremenu i napokon o ljepoti mjeseca. Ne mnogo kasnije zaljubio se u Heloizu ne mudro, nego još i pretjerano; da sakrije sramotu njezina izvanbračnog materinstva, poslao ju je u Bretanju,

gdje je kasnije rodila sina koji je dobio ime Astrobal. Kanonik Fulbert veoma se srdio na Abelarda i nanio mu tešku tjelesnu ozljedu.

Poslije toga nastavilo se dopisivanje između Heloize i Abelarda. U one dane su muškarci čuvali pisma, i ona mnoga pisma Heloize sačinjavaju njezine ispovijesti, koje imaju istu polaznu točku kao ispovijesti svetoga Augustina, naime sukob tijela i duha. Ni Abelard ni Heloiza nisu nikada pokušali da opravdaju svoje pogreške, kao što je to učinio Augustin u svojim ranijim danima kad je pobjegao u maniheizam. Oboje su priznali da je moralni zakon u pravu, i oboje su priznali da su ga prekršili. Abelard je također napisao svoje ispovijesti u djelu koje je nazvao *Povijest nevoljâ*.

Heloiza je isprva tvrdila da za Abelarda, kad je izabrao zvanje učenjaka, ženidba nije preporučljiva. Njezini su dokazi bili uzeti iz povijesti. Jedan je bio što je Ciceron odbio da se oženi pošto se rastavio s Terencijom, jer »ne može se posvetiti ženi i filozofiji u isto vrijeme«. Heloiza je također istakla da ima vrlo malo sklada između filozofije i kolijevke, između knjiga i igračaka, između pera koje piše i pera za igranje. »Tko bi, zabavljen religioznim i filozofskim razmišljanjem, mogao podnositi dječje plakanje i dadiljine pjesmice koje ga ušutkuju, i svu buku slugu? Biste li se mogli pomiriti s prljavim navikama djece? Bogati mogu kazati, sa svojim palačama i odajama svake vrste, da njihovo bogatstvo ne osjeća trošak dnevne brige i dosade, ali ja kažem da položaj bogataša nije položaj filozofa... Sjetimo se da je Sokrat bio vezan za ženu, i što se njemu dogodilo, trebalo bi da bude pouka filozofima poslije njega da budu oprezniji.« Zatim je citirala svetog Jeronima, koji priča kako je jednoga dana Sokrat, pošto je podnio oluju Ksantipine vike s gornjega kata, napokon bio poliven od nje vodom iz kabla; to ga je ponukalo da kaže: »Znao sam da će poslije tolike grmljavine biti kiše.« Heloiza završi dodavši: »Jedna stvar preostaje: neka u našoj propasti nesreća koja slijedi bude manja od ljubavi koja joj je prethodila!«

Dijete se rodilo, ali je kasnije umrlo. Heloiza je poslije toga ušla u samostan, ne radi Boga, nego radi Abelarda. Ona nije dala nikakva znaka da je ikada postala uistinu i dobrovoljno predana svome zvanju. Kad ju je Abelard natjerao da prestane optuživati Boga za okrutnost a njega za sebičnost, ona je pristala da šuti o tim stvarima da bi govorila o drugim stvarima. Kako sama reče: »Klin se klinom izbija, i tako će nove misli istjerati stare«.

Abelard je izgubio svoju slavu. Pobio je mnoge divove u debati, ali onda dođe iz Clairvauxa veliki Bernard, koji ga pobijedi i osramoti. Abelard postade slomljen čovjek, i on pođe u opatiju Cluny, nedaleko od mjesta gdje je Heloiza živjela u svom samostanu.

Godine 1871. su Francuzi, koji su uvijek voljeli priču o Heloizi i Abelardu, prenijeli njihova tijela u Pariz i spalili ih na groblju Père Lachaise. Srce Heloize moglo se za života trgati između Boga i Abelarda, ali ona je, bar u smrti, mogla biti izmirena s jednim i drugim. Sukob koji nijedno od njih nije jasno riješilo za života rije-

šio se, kao svi takvi sukobi, poslije smrti, kad je duh nadživio tijelo.

*

Jean Jacques Rousseau rodio se u Ženevi 28. lipnja 1712, a umro 2. srpnja 1778. Njegov je otac bio urar. Majka mu je umrla brzo iza njegova poroda. Njegov otac običavao ga je držati budna do kasno u noć čitajući mu senzualne romane. Kasnije je potražio utočište u domu Madame de Warens, koja ga je također vodila stazama senzualnosti. Kratko vrijeme mislio je o religiji, ali onda je napustio i vjeru i razum; kako sam reče: »Već u ranoj dobi ja sam bio stekao tom opasnom metodom čitanja jedinstveno razumijevanje strasti za svoju dob. Nikada nisam razumio ništa, ja sam upravo osjećao.« Godine 1736. priznao je da je neurotičar. »Moje su mi strasti dale život i moje su me strasti ubile. Potreba da ljubim proždirala me je. Bombardiranje se nastavljalo u meni i nije me kroz četrdeset godina nikada napuštalo. Potpuni gubitak spavanja uvjerilo me da ima još samo malo života za mene.« On je živio još punih četrdeset godina iza toga. Sklopio je nezakonit brak s Terezom Le Vasseur, govoreći da se nikada neće vjenčati s njom, ali napokon je to ipak učinio godine 1768. Ona mu je rodila petero djece, od kojih je svako bilo predano u dom milosrđa odmah drugi dan iza poroda i napušteno od oca i majke. Treba istaknuti, usput, da je Rousseau nekoć napisao dugu raspravu o tom kako treba odgajati djecu.

U svom glasovitom djelu Ispovijesti napisao je u trećoj knjizi: »Dvije stvari gotovo nespojive ujedinjuju se u meni na način koji ne

mogu razumjeti: vrlo žestok temperamenat, žive i snažne strasti, s jedne strane, a s druge strane ideje koje se polako rađaju, koje su smetene i uvijek prekasno dolaze. Netko bi rekao da moje srce i moj duh ne pripadaju istoj osobi... Ja osjećam sve a ne vidim ništa.«

Što je Rousseau učinio bilo da je dao svijetu novo shvaćanje prirode. Riječ »priroda« koliko se primjenjuje na čovječanstvo može se razumjeti u najmanje dva smisla: u metafizičkom smislu i u historijskom smislu. Metafizički znači najviši ideal i potencijal čovječanstva. U historijskom smislu znači primitivno i izvorno, ono što postoji prije razvitka. Rousseau uzima ovo posljednje značenje. Za njega je čovjek po prirodi dobar, a civilizacija ga čini zlim. Ta mu je ideja došla u ljeto godine 1749, kad je čitao tjednik Mercure de France idući u Vincennes da posjeti svoga prijatelja Diderota u zatvoru. Pročitao je da Akademija u Dijonu nudi nagradu za temu »Je li napredak znanosti i umjetnosti učinio više da pokvari moral ili da ga popravi?« Rousseau, razmišljajući o tome, počeo je plakati, tako obilno da mu je prsluk brzo bio mokar od suza. Bio je, reče, svladan veličinom svoga zaključka: »Čovjek je od prirode dobar, civilizacija ga je pokvarila.« Razum je, kaže Rousseau, sličan svijeći koja treperi, preslab da rasvijetli mračnu lomljavu strasti; razum se čuva da se ne miješa u čovjekova uzbuđenja, osim toliko da ih upotrebljava kako bi grijeh učinio privlačljivijim.

Sami naslovi koje je dao svojim knjigama pokazuju zanimanje za ispovijest svetoga Augustina i Heloize: jednu je knjigu nazvao Ispovijesti,

drugu *Nova Heloiza*. »Čovjek koji razmišlja pokvarena je životinja... Razum, daleko od toga da nas obasjava, zamagljuje nam vid... Nemoj misliti... Osjećaj... Pretpostavljajući da uviđate da sam u pravu, nema potrebe da vam to dokazujem.« Rousseau je tvrdio da je jedino zlo koje je ikada učinio u životu bilo u tom što je mislio. Prepuštam se utisku časa bez opiranja, jer sam potpuno zadovoljan što moje srce ljubi samo ono što je dobro.« U primitivnom čovjeku nema sukoba, jer je čovjek po prirodi dobar; što bi se moglo zvati zlim, treba dakle pripisati »civilizaciji«.

Ako čovjek ne usklađuje svoj život s nekom idejom, onda će naći neku ideju i uskladiti je sa svojim životom. Ako ne živimo kako mislimo, brzo ćemo početi misliti kako živimo. Tako je Rousseau, koji je veličao emociju, sada stvorio jednu filozofiju da je uskladi sa svojom senzualnošću — filozofiju romanticizma, ili veličanje sentimentalnoga ja.

Budući da nema objektivnoga reda, budući da je čovjek sam svoj najbolji sudac, Rousseau je sad proglasio sebe svetim. On se prihvatio da hrabro čini sve što se njemu činilo dobrim: »Svetost se sastoji u tom da ljubim samoga sebe iznad svega. Ja odviše ljubim sebe da bih ikoga mrzio. Želim pokazati svojim drugovima čovjeka u svoj istini Prirode; a taj čovjek bit ću ja. Ja sam stvoren kao nitko od onih koje sam vidio... Na Sudnji dan, kad se bude skupilo bezbrojno mnoštvo stvorenja, gledaj hoće li se itko usuditi reći: Ja sam bio bolji od ovoga čovjeka!... Ja sam uvjeren da od svih ljudi koje sam upoznao u

svom životu nijedan nije bio bolji od mene.« Rousseau je također rekao da će počiniti samoubojstvo ako sretne čovjeka boljega od sebe. »Ja mislim da nikada nijedan individuum naše vrste nije prirodno imao manje taštine od mene... Da sam ja bio nevidljiv kao Bog, bio bih dobrotvoran kao On.«

Jean Jacques Rousseau bio je uvijek nedužan; nikakve krivnje, nikakva grijeha, nikakve pogreške; nikakva manjka prirodne dobrote. To je značilo posvetiti poricanje milosti.

Rousseau je bio prvi od psihijatričkih filozofa modernog vremena, ne samo zato što je poricao sukob materije i duha, nego i zato što je poricao stvarnost krivnje. Razum je sada bio stavljen izvan zakona; osoba je normalna ako svojim nagonima daje slobodan izražaj. On nije u tako mnogim riječima rekao da bi »id« trebao da gospodari nad »super-egom«, jer te riječi nisu bile tada u običnoj upotrebi; ali proglašujući primat sentimentalnoga ja, što je baza romanticizma, on je pokrenuo antiracionalno prilaženje duševnim i moralnim problemima. Nije više bilo unutarnjeg sukoba zbog dvostruke prirode čovjekove; sukob je bio plod civilizacije. U prvobitnom stanju čovjek je bio normalan, ispravan i dobar; pokvarila ga je civilizacija. »Kompleks civilizacije« je isto što i »očinski kompleks« i »majčinski kompleks« utolko ukoliko sva tri oslobađaju čovjeka svake odgovornosti.

*

Ove tri Ispovijesti otkrivaju prava i kriva rješenja sukoba između tijela i duha. One se mogu usporediti sa tri osobe koje sjede za glasovirom,

svaka s istim muzičkim komadom pred sobom. Sve tri udare na početku krivu tipku, kao što su to učinili Augustin, Heloiza i Rousseau, kad su prvi put zastranili od objektivne norme morala. Prvi svirač, pošto je udario krivu tipku, pogleda na note i prilagodi se njihovim zahtjevima. To je Augustin u svom udovoljenju moralnom zakonu Božjem. Drugi svirač, poslije lošeg početka, udari pravu tipku, ali ne zato što to traže note, nego iz ljubavi prema učitelju. To je Heloiza, koja se prilagodila moralnom zakonu, ali ne upravo radi Boga, nego zato što je to od nje tražio Abelard. Treći, pošto je udario u krivu tipku, raskida note i kaže: »Od ovoga časa svaka tipka koja mi se svidi da je udarim jest prava tipka«.

Ako se osvrnemo na ove tri reakcije na sukob, udara nam u oči razlika između duševnih rana prošlosti i duševnih rana modernih vremena. Grijesi nekadašnjih dana bili su jasne rane; rane u bijelo meso; one su se jasno odvajale kao što je Mojsijeva šiba razdvajala vode Crvenoga mora; krv je bila zdrava, a rez čist. To je zato što su ljudi kad su skrivili to i priznali, kako su to učinili Augustin, Abelard i Heloiza. Ali danas se rane skrivaju; iznutra ima gnoja; nešto napada ćelije; iznutra je uništavanje poput raka, i tek kad ono potkopa sve iznutra, pojavljuje se na površini. Uzroci duševne bolesti: krivnja i grijeh, moralni red i Bog, sve se to poriče; zato sve što se može liječiti jesu površni simptomi, a ne sama bolest. Neki psihijatri mogu poricati stvarnost krivnje, ali ne mogu izmaći liječenju nusproduka-ta te negacije. U jednoj jedinoj rečenici Augustin je sažeo i pravo i krivo rješenje sukoba: A m o r

p o n d u s m e u m, »ljubav je moja gravitacija.« Ljubav nas može vući u jednom od dva pravca, prema tijelu ili prema duhu. U mladosti je Augustin ljubio seksus, i njegova duša, njegov razum i njegova volja, sve je bilo podvrgnuto zadovoljavanju njegovih erotskih težnja. Kasnije je duh postao gravitacionom snagom, samo što je ona vukla gore mjesto dolje. Od tog su časa tijelo, despotski nagoni seksusa, tjelesne želje i požuda svi bili podvrgnuti duhu. I zato je on, koji je bio najveći grešnik od ovih troje koje smo spomenuli, bio jedini koji nikad nije trpio od abnormalnog kompleksa krivnje. Njegova je rana bila čista i lako se izliječila. Neki nauče lekciju kasno u životu, drugi rano. Ali kad god je netko nauči, uvijek uzvikuje s Augustinom u duboku kajanju nad izgubljenim vremenom: »Prekasno sam Te, stara Ljepoto, zavolio!«

UPOZNAJ SAVRŠENOG STRANCA — SEBE

Sokrata su jednom pitali zašto je Alkibijad, koji je tako mnogo putovao, vrlo nesretan čovjek. Sokrat je odgovorio: »Zato što kamo god ide vodi sebe sa sobom.« Vjerojatno je da svaki od nas ima više neprilika sa samim sobom nego s ikojom drugom osobom na svijetu. Zato je važno pitanje poznavanja samoga sebe.

Prije mnogo stoljeća jedan je grčki filozof, imenom Tales, rekao: »Za čovjeka je najteža stvar na svijetu upoznati samoga sebe.« Kasnije se to skratilo u rečenicu: »Upoznaj samoga sebe.« I tu su rečenicu zlatnim slovima napisali na hram u Delfima. Poslije nekog vremena nastala je legenda o tom natpisu i govorilo se da ga je ljudima dao bog Apolon. Kasnije je Ciceron rekao da je natpis tako dubok da mora da potječe od nekoga boga; da je predubok da bi ga mogao izmisliti čovjek. Za Grke, dakle, karakter je zavisio od poznavanja samoga sebe.

U naše vrijeme vlada velika umišljenost da je psihologija učinila veliko i novo otkriće, naime, da je otkrila dubinu duše. Dužno priznanje mora

se dati novim metodama koje su stvorile jednu novu znanost; mora se također priznati da je dubinska psihologija korisna u postupku s abnormalnim ili, kako se zovu, mentalnim slučajevima.

Ali ovdje nas ne zanima abnormalno, nego normalno, ne znanje nesavjesnoga, nego poznavanje samoga sebe. S toga gledišta takozvana dubinska psihologija nije osobito duboka jer ona nikada stvarno ne istražuje samoga čovjeka, nego razmatra nesvjesna stanja kao da su ona čisto objektivni fenomen poput atoma. Kad psihologija tretira duševna stanja kao da su slična nekom ukrasu na haljini, ispušta se nešto što pripada biti osobnosti. Ona također ne vidi osnovni razlog zašto ljudi lutaju, te se može usporediti s putnicima koji analiziraju vodu izvan broda kad brod izgubi svoj smjer, mjesto da pitaju kormilara za pravi razlog.

Razlika između psihološke analize i poznavanja samoga sebe. Razlike su trostruke:

1. Psihološka analiza bavi se nesvjesnim; poznavanje samoga sebe bavi se svjesnim.

Psihoanaliza se bavi nesvjesnim; pretpostavlja se da duboko u podrumu naše nesvjesnosti ima nekih kompleksa koji će, ako se iznesu na površinu, nestati. Ta je analiza, kako rekosmo, veoma korisna u postupku s duševnim slučajevima i abnormalnim duševnim stanjima. Ali obična činjenica u psihološkoj analizi jest ta da neka osoba može vrlo često biti ponosna na svoje duševno stanje, bez obzira koliko ono bilo iskrivljeno. Mno-

gi duševni bolesnik reći će liječniku: »Doktore, jeste li ikad čuli za slučaj kakav je moj?«

Poznavanje samoga sebe, u drugu ruku, ne bavi se takozvanim nesvjesnim stanjima, nego izborima, motivima, odlukama, vrijednostima koje izgrađuju karakter. Mesto da se njima ponosi, čovjek se ispunja osjećajem stida, jednostavno zato što oni predstavljaju kvarenje karaktera. Bio jednom propovjednik koji je govorio župljanima: »Grijeh je krasti konje.« Župljani su odgovorili: »Amen, amen.« »Grijeh je krasti krave.« »Amen! Amen!« Onda je rekao: »Grijeh je krasti piliće.« A netko je povikao: »Gle ga, sad se miješa u tuđe stvari.« Do toga časa nije savjest bila dirnuta.

2. Druga razlika je u tom što za psihološku analizu osoba nije odgovorna za svoje duševno stanje; za savjest je, ipak, osoba odgovorna za svoje odluke. Psihloška analiza ne ostavlja mjesta za odgovornost. S moralnoga gledišta to je »izbjegavanje«. Krivnja se baca na baku ili djeda, ili na nedovoljna igrališta, ili na činjenicu da je netko bio prebogat ili presiromašan, da je imao previše odgoja ili premalo, da nije imao dosta ljubavi ili da je imao previše ljubavi. To stalno traženje izbjegavanja ostavlja netaknut karakter i ličnost. Mladi će prestupnik svoju krivnju opravdati činjenicom da ga je korio njegov otac koji je jednom rekao: »Ti idiote, spusti tu pušku i prestani je periti na svoju majku.« Drugi dječak mogao bi svoje opiranje učenju u školi opravdati činjenicom što je dobio batina kad je imao osam godina: uvijek otada bio je među zadnjima u razredu. Ljudi postaju marionete koje vuku neki izvana određeni fatalistički uzroci, i oni nikada

nisu gledani kao slobodne i samostalne osobe. Mnogi ne samo da žele da se njihovo vladanje opravdava, oni žele da se ono slavi.

Savjest je naprotiv priznanje odgovornosti, dopuštanje da živimo u dolini stvaranja karaktera, da svaki pojedini čin u našem životu naliči na kap vode u zimi koja pomaže oblikovanju sige. Ako su djela dobra, karakter je dobar. Ako su djela zamračena, tada i sam karakter postaje pokvaren. Osoba koja je odgovorna ne ustručava se udariti u prsa i kazati: »Mea culpa, mea culpa, mea maxima culpa.«

Odgovorna osoba priznaje da karakter leži u volji. I kako je rekao sveti Augustin, »Mi nismo ništa nego naša volja.« Volja je jedina stvar na ovome svijetu koja je naša vlastita. Sve drugo može nam Bog oduzeti; naše bogatstvo, naše zdravlje, naš ugled — sve to može Bog oduzeti, ali naša volja je slobodna za vječnost.

Osnovna razlika između psihološke analize i poznavanja samoga sebe jest u tome što smo u prvoj gledaoci kakvi bismo mogli biti u kazalištu, ali kod savjesti mi smo svoji vlastiti stvoritelji; mi vidimo sebe kako stvaramo ili kidamo svoj karakter.

3. Treća razlika je u tome što u psihološkoj analizi nema potrebe za popravljanjem. U savjesti postoji potreba za popravljanjem, poboljšanjem i traženjem savršenstva.

U psihološkoj analizi nema potrebe za popravljanjem. U najboljem slučaju mi smo učinili samo pogrešku, a to se ne tiče naše ličnosti. Zanimljivo je primijetiti da mnogi, kako bi izbjegli potrebu popravljanja, vole kazati: »Ja sam stari

grešnik.« Zašto je to tako da su grešnici uvijek »stari«? Oni to govore upravo tako kao što bi netko mogao reći: »Ja sam predebeo«, a onda posegnuo za čokoladom. Razloga zašto govore da su stari grešnici jest taj da dokažu kako su njihove savjesti osjetljive i također da pretjeranim samoomražavanjem izbjegnu potrebu da se promijene.

U poznavanju samoga sebe čovjek, ako radi krivo, vidi da je prekršio odnos ne s jednim zakonom, nego s nebeskim Ocem; da je podvgnut potrebi »da bude savršen kao što je savršen vaš Otac nebeski«. Od vremena na vrijeme on može zalutati s puta, ali onda uviđa da mora odbaciti kartu po kojoj se ravnao. On je vezan da povlađuje i da ne povlađuje: da povlađuje, u smislu da mora priznati dobro prema kojemu mora težiti; da ne povlađuje, radi zla koje mora napustiti. Premda je slab te posrće, on zna da ima dvije vrste ljudi na svijetu, onih koji padaju i ostaju dolje i onih koji padaju i opet ustaju. Ovce, ako padnu u blato, izlaze iz njega; svinje ostaju u njemu.

Priroda poznavanja samoga sebe.
Zašto je poznavanje samoga sebe moguće?
Zašto je potrebno?
Kako se postizava?

Zašto je moguće? Poznavanje samoga sebe je moguće jer je čovjek duhovno biće te se zato može okrenuti k sebi i razmišljati o sebi. Ništa materijalno ne može se okrenuti natrag i potpuno posjedovati sebe. List papira može se svinuti na dvoje, ali jedna polovica ne posjeduje potpuno drugu polovicu, jer je materijalna. S nama je,

međutim, drugačije; mi možemo vidjeti sebe kao u zrcalu, možemo se ljutiti na sebe, opravdavati se pred sobom, možemo se oduševljavati za dobro djelo, možemo se mrštiti na zlo djelo, i možemo govoriti sa sobom. Ta moć gledanja sebe jest ključ za popravljanje i razvitak karaktera. Budući da možemo vidjeti sebe, znamo da svaki od nas ima stvarnoga sebe i površnoga sebe, vanjskog čovjeka i unutrašnjeg čovjeka. Ima jedan ti, i ima jedan ti sâm. Mi smo, u isto vrijeme, subjekt i objekt; zato možemo kazati: »Ja nisam danas ja.«

Zašto je potrebno? Poznavanje samoga sebe je potrebno jer ima tri jezera u koja možemo gledati da dobijemo odraz. Jedno je jezero ono u kojemu vidimo sebe onakve kakvi mislimo da jesmo; drugo je jezero ono u kojemu vidimo sebe onakve kako mislimo da nas susjedi vide; a treće je jezero u kojemu vidimo sebe kakvi smo pred Bogom. Gledanje sebe treba da nas osposobi da razlikujemo između ta tri tipa jezera.

Gledanje sebe je potrebno jer smo svi vrlo slični lukovici. Omotani smo bezbrojnim kaputima licemjerja i prijevare, maski i smicalica. U središtu tih kaputa je jezgra karaktera. Plačemo kad ljuštimo luk; plačemo također kad svlačimo kapute licemjerja i vidimo sebe kakvi uistinu jesmo. Gledanje sebe je potrebno i zato jer smo slični ledenim bregovima. Četiri su petine ledenog brijega pod vodom, a jedna je petina nad vodom. Većina od nas živi na površini svojih duša i rijetko ispituje one velike dubine koje sačinjavaju bit karaktera.

Poznavanje sebe potrebno je također zato što smo mi veoma slični skladištu u koje je ušla neka

zla osoba i promijenila etikete s cijenama. Frižider se prodaje za 75 centa a ukosnica po 299.99 dolara. Svrha gledanja sebe jest ta da se prave vrijednosti stave natrag na čine, djela i misli. Mi odbijamo da promatramo sami sebe, upravo tako kao što odbijamo da otvorimo račune na kraju mjeseca, nadajući se, ako ih ne otvorimo, da ih nećemo morati platiti.

Gledanje sebe plaši nas kao zrcalo ujutro. Kad se vidimo, gotovi smo da vrisnemo. Žene smjesta počinju stavljati šminku, a muškarci se počinju brijati. Gotovo jedino vrijeme u koje neki ljudi išta razmišljaju jest onda kad gledaju u zrcalo, a to je krivi način razmišljanja. Oni ne mogu popraviti svoje duše, ali mogu popraviti svoja lica. Mi imamo dva lica kako reče pjesnik Browning:

> »Bogu neka je hvala, najmanji od njegovih stvorova Diči se dvjema stranama duše, jednom gleda svijet, A drugu može pokazati ženi kad je ljubi!«

Svaka osoba ima u sebi farizeja i carinika. Farizej u nama ide naprijed u hramu da se dičimo kako smo bolji od drugih ljudi, da zahvaljujemo Bogu kako nismo kao drugi ljudi, i da se hvalimo kako dajemo u dobrotvorne svrhe sve što nam se omogućuje po zakonima o dohodarini. Carinik, rođen iz razmišljanja o sebi, kleči u dnu hrama i moli: »Oče, oprosti meni grešniku!«

Gledanje sebe osposobljuje nas da otkrijemo stvarnoga sebe i poziva nas da budemo savršeni s obzirom na karakter, upravo kao što bismo tražili da budemo savršeni s obzirom na druga zanimanja. Tenisač će proučavati svoje pogreške i raditi sate i sate da ih popravi. Violinist koji ima

pogreške u tehnici prstiju utrošit će zamorne dane u vježbi sa svrhom da se usavrši. U najvažnijem pitanju karaktera, u spasu duše, morali bismo utrošiti bar jednaku količinu vremena da sebi pribavimo mir.

K a k o g a t r e b a p o s t i ć i? Gledanje sebe ili poznavanje samoga sebe postizava se ispitivanjem svoje savjesti. Pitamo se: Koje su naše pogreške, nedostaci, glavne mane? Pobožno ispitujemo sebe u pogledu svoga ponosa, svoje lakomosti, pohote, srdžbe, zavisti, proždrljivosti i lijenosti. Gledamo u svoje motive, svoje izbore, razloge zašto smo učinili neko prividno dobro i istražujemo da li su motivi bili sveti i čisti.

Da bismo to ispitivanje priveli plodonosnom kraju, nije dovoljno imati zakonik ili etiku ili pravilo života, niti činiti to na psihološkom planu. Nedostatnost psihološkog prilaženja očita je. Oni koji upotrebljavaju psihologiju mjesto poznavanja samoga sebe kažu nam da bismo se morali integrirati sami sa sobom, ali kako razbijeni lonac može popraviti sam sebe? Može li slijepac voditi slijepca? Neki kažu da se moramo prilagoditi društvu; ali i samom društvu potrebno je prilagođavanje. Ima milijuna i milijuna pojedinaca potpuno jednakih nama. Jedan od razloga zašto nismo u miru jest možda to što se previše prilagođujemo društvu.

Zatim nam kažu da moramo imati ideal! Izgradi neki ideal, kakav god bio, i slijedi ga. Ali upravo oni koji nam kažu da moramo slijediti neki ideal jesu isti oni koji nam kažu da su ideali mitovi. Osi mtoga, ne možemo dići sebe pomoću vlastitoga remena na cipeli. Kad bi psihološko

prilaženje bio put do duševnog zdravlja i mira, najsretniji ljudi na svijetu bili bi psihijatri.

Uzor ne može biti u nama: mora biti izvan nas. Mi moramo ravnati svoje satove po suncu. Kako znamo koja je tipka na glasoviru prava a koja kriva osim po notama izvan samih tipaka? Kad kompas postane demagnetiziran, mora se ponovno magnetizirati prema magnetskog polu.

Ako se mora provesti stvarno poznavanje samoga sebe, treba suditi sebe prema nekoj osobi. No, prije nego zađemo u opisivanje tko je ta osoba, treba napomenuti golem utjecaj što ga vrši prisutnost nevina djeteta. Čovjek gleda nevino dijete, opaža koliko je izgubio ili koliko je postao pokvaren. U njegovu dušu prodiru sve propuštene prilike, ali u isto vrijeme nevinost djeteta uvjerava ga da nije potpuno izgubljen. Francis Thompson gledajući jedno dijete reče:

»Jer tvoje strijele, još ne strašne,
Još su bez kuka od suđene vatre,
Bojim se tebe više nego da sad stojiš
Potpuno naoružana u ženskosti.«

Treba također vidjeti utisak što ga na nas čini osoba koja svoj život posvećuje samopožrtvovnosti. Kad čovjek koji ugađa svojim strastima, koji je tražio udobnost, novac ili ugled kao cilj svoga života, gleda na čovjeka koji se posvetio samopožrtvovnosti, dubine se njegove duše uskomešaju: uspavani se nagoni bude, iskre pod pepelom života rasplamsavaju se u plamen; bezdan potrebe izaziva bezdan obogaćenja kao da iz srca izvire želja: »I ja bih htio živjeti takav život«.

Što je plemenitija osoba koja je naš uzor, to jasniji je naš sud što ga činimo o sebi. Na Posljednjoj večeri rekao je naš Gospodin: »Jedan će me od vas izdati.« Svaki je od prisutnih pitao, »Gospodine jesam li ja to? Nitko se u prisutnosti Vječne Dobrote ne može nikada osjećati siguran od krivnje. Na glasovitoj slici Posljednje veče od Leonarda da Vincija svaki se od apostola nagnuo naprijed kad je pitao »Jesam li ja to?« — osim jednoga. Čini se da je psihološka činjenica da čovjek kad je krivo optužen hoće da srne prema osobi koja ga je nepravedno okrivila. Ako je međutim opravdano optužen, on će se povući natrag. Juda je jedini koji se na slici povlači natrag; kako je to učinio, porevrnuo je sol. Tako je nastalo praznovjerje da prevrnuti sol znači nesreću.

Mi tražimo uzor izvan sebe da po njemu sudimo sebe. To ne smije biti neka nesavršena osoba. To mora biti netko tko je utjelovljena Istina, utjelovljena Ljubav i Ljepota, i koji je Osoba Božja u obliku čovjeka. Kod ispitivanja savjesti ne radi se o kršenju nekoga zakona. Nitko se ne žalosti kad krši neki zakon. Ali ako čovjek nešto skrivi, žalosti se zato što je raskinuo odnos ljubavi. Mužu je gotovo jednaka strahota da odsiječe ženi uho ili da je ubije, jednostavno zato što je ljubi; on bi se zgrozio da je i najmanje povrijedi. To je točno način kako duša osjeća kad sebe ispituje u prisutnosti Savršene Dobrote. Ja ne bih povrijedio nikoga koga bih volio. Ispitivati sebe prema susjedima slično je ispitivanju slike uz svjetlo svijeće. Čini nam se da smo bolji nego što jesmo. Ali u punom svjetlu sunca otkrivaju se sve nesavršenosti, izblijedjele boje, prijevare.

Ali nema nikakva očaja kad čovjek ispituje sebe prema Savršenom Biću, jer On, u čijem svjet-

lu ispitujemo sebe, također je Liječnik naših duša. Kad imamo ranu i liječnik dođe na naša vrata, mi se ne koncentriramo na svoju ranu, nego gledamo liječnika. Tako isto, kad smo ispitali sebe i vidjeli koliko smo promašili u ljubavi, dobroti, istini, pravdi, mi odmah pogledamo na Liječnika koji nas može izliječiti. On bi nam mogao kazati: »Koga ćeš naći da bi ljubio tebe nedostojna, osim Mene, osim jedinoga Mene?«

Svaka normalna osoba, ako je zainteresirana za razvoj svoga karaktera po linijama moralne ispravnosti, više će dobiti u pet minuta na koljenima nego u šezdeset sati na kauču psihijatra — a to je, osim toga, i mnogo jeftinije.

Postoji iluzija u svijetu da je rat uvijek zlo i da bi svijet trebao biti slobodan od rata. To je krivo. Uvijek mora biti rata, ali rat ne bi smio biti izvana; morao bi biti iznutra. Kad ratujemo protiv zla u sebi, ratovi izvana opadaju. Razlog da slučajno živimo u vijeku ratova jest u tome što smo zanemarili upuštati se u borbu protiv snaga koje razaraju razum i dušu. Onaj koji ne nalazi neprijatelja u sebi naći će neprijatelja izvan sebe. Što god se događa najprije duši, događa se kasnije svijetu. Ako je duša sama kriva, vanjski će svijet biti lud.

Naš Gospodin je rekao: »Nisam došao da donesem mir, nego mač.« Ali njegov mač nije mač koji siječe izvana, nego iznutra; nije mač koji odsijeca uho slugi velikoga svećenika kako je to učinio Petar. Zato mu je naš Gospodin i rekao neka stavi takav mač natrag u korice; onaj tko ga uzima poginut će od njega. Točnije, to je mač koji se zabada unutra da pobije sjenu koja je

u svima nama. Sjena koja je u svima nama jest težnja i sklonost zlu, i ta sklonost zlu, ako se ne ubija, bit će kao zmija skrivena u njedrima spartanskog mladića. On se usprotivio da je izvadi, a rezultat je bio da je umro od njezina ugriza. Naš svijet treba rat, ne lažan mir; unutrašnji rat, da bi stvorio vanjski, pravi mir. Mi imamo lažni mir jer malo ljudi bije bitku u svojoj nutrini. Bog mrzi mir u onima koje je odredio za rat. U miru smo samo onda kad smo u ratu sa sobom.

IMA LI TAJNE U TVOM ŽIVOTU?

U svakom životu ima tajne, to jest nečega što se vjeruje a još se ne razumije potpuno niti je potpuno otkriveno. Neki ljudi imaju previše tajna, dok drugi imaju krivu vrstu tajne, jer nemaju opravdanja za svoje vjerovanje. Lakovjernost, ili spremnost da se vjeruje bez dovoljnog istraživanja razumom, previše je općenita. Koliki napreduju zbog spremnosti naroda da vjeruje obećanjima. Hitler je rekao da će ljudi uvijek vjerovati velikoj laži, premda neće vjerovati maloj. Oglas koji se temelji na neprestanom ponavljanju ne apelira na razum. Oni koji kažu »Čitao sam to u novinama«, pretpostavljaju da sve što se štampa mora neizbježivo biti istinito. Lakovjernost nekih ljudi očitovala se prije nekoliko godina kod jedne radio-emisije o čovjeku s Marsa od Orsona Wellesa, zbog kojega su se uzbudili ljudi cijele istočne američke obale i stali se uistinu bojati katastrofe. Prije kojih dvadesetak godina pojavio se na Britanskoj radio-stanici glasoviti engleski učenjak da dokaže tezu kako su ljudi odviše lakovjerni. On je ustvrdio, kad bi iznio bilo kakvu tvrdnju na radiju u onaj posebni čas koja bi

bila smiješna, da bi ogromna većina ljudi u Engleskoj primila to kao istinu. On reče, kad bi, na primjer, opisao pobunu koju vodi Q. Q. Quimby, koji je sebe proglasio predsjednikom Društva za ukidanje kazališnih repova, vjerojatno bi većina ljudi to povjerovala. Zatim je prešao na opisivanje kako Quimby vodi pobunjenike niz Trafalgar Square prema Buckinghamskoj palači. Sila željezničkih i hotelskih rezervacija bila je opozvana u Londonu u roku od jednoga sata, te je bilo potrebno da Britanska radio-stanica objavi preko radija da je program bio šala.

Jedan drugi očiti dokaz lakovjernosti u vezi je s Piltdown-čovjekom. 18. prosinca 1912. su Artur Smith Woodward i Charles Dawson objavili znanstvenom svijetu uzbudljivo i epohalno otkriće dalekog pretka čovjekova, Piltdown-čovjeka. Tu je konačno, glasila je vijest, nepobitan dokaz čovjekovih majmunolikih predaka. Nekoliko godina prije toga je Charles Dawson, geolog, kopajući u općini Piltdown, u Sussexu u Eengleskoj, iskopao iz jedne jame za kopanje pijeska, iako u nekoj udaljenosti jedno od drugoga, mali komad lubanje i mali odlomak donje čeljusti s donjim zubima. Lubanja je izgledala ljudska, a čeljust majmunska. Znanstveno ime dano tom stvorenju bilo je E o a n t h r o p u s d a w s o n i, u čast otkrivača. H. G. Wells popularizirao je tu ideju i dapače govorio o zarezima koje su ljudi Piltdown-rase činili na svojim toljagama kad bi izbili svoje žene. Fairfield Osborn govorio je o satima koje je proveo potkraj prvoga svjetskog rata gledajući pildownske ostatke i kako ih je prihvatio riječima uvodne molitve Pjesme Yale koledža: »Ma koliko izgle-

dalo paradoksalno, Gospode, ipak je istinito.« Zatim je jedan od najvećih muzeja Amrike stavio u svoje predvorje rekonstruiranog Piltdown-čovjeka, vrlo dobrostivog, dlakavog, majmunolikog čovjeka naslonjena na panj drveta. Ispod njega stajala je tvrdnja da je taj individuum bio pripadnik piltdownske r a s e. 22. srpnja 1938. održao je Sir Arthur Keith rječit govor u čast Charlesa Dawsona prigodom otkrivanja njegova kipa u jami za vađenje pijeska u Barkham Manoru.

Danas znamo da je čitava stvar bila prijevara. Takozvani ulomci bili su iz zbirke jednog sakupljača kemijski obrađeni sa željeznim sulfatom te su svi bili posijani u jami za kopanje pijeska u općini Piltdown, u Sussexu u Engleskoj.

Zašto postoji to raspoloženje u čovjeku da vjeruje tako spremno?

Razlozi su veoma jasni. Ponajprije, čovjek ne može sve istraživati što mu se kaže; on neke stvari mora naprosto vjerovati. On može doći do znanja nekih prirodnih istina samo poslije duga vremena, i s velikom teškoćom, i s određenom primjesom zablude. Zato mora biti spreman da prihvati riječ drugih; inače ne bi nikada bilo reda vožnje, popisa utakmica ili pismenih preporuka. Drugi razlog zašto spremno vjerujemo jest to što u svakome od nas ima želja za tajnom. To je očito kod djece; odatle njihovo oduševljenje za svemirske brodove. Kod odraslih se ljubav prema tajni otkriva u njihovoj ljubavi za detektivske romane. Svaka ljubav također uključuje tajnu. Jedan je pjesnik rekao:

»Ja ne bih mogao ljubiti tebe, draga, tako jako
Da nisam ljubio više čast.«

Ljubav mora uspijevati na jednom idealu ili na neistraženom. Ljubav počinje nestajati kad udari zadnju tipku; ona uspijeva na jednom novom i progresivnom otkriću sklonosti, na produbljivanju tajne ljubavi.

Čovjek instinktivno zna da ima stanovitih istina koje su iznad njega, koje dolaze od jednog nevidljivog reda i koje dopiru iz veće daljine nego što je prostor i vrijeme. Mi ne možemo biti kao punoglavci, od kojih je jedan rekao drugome: »Namjeravam turiti glavu nad vodu, možda ondje postoji drugi svijet nego ovaj.« Drugi mu punoglavac odgovori: »Nemoj biti lud; na ovom svijetu nema ništa drugo osim vode.«

Zašto bi itko trebao da ima povjerejna ili da učini čin vjere ili pouzdanja u ikoga? Prije nego može doći do čina povjerenja ili vjere ili pouzdanja, traže se dva uvjeta:

1) Razlog za vjerovanje,
2) Pristanak.

1. R a z l o g z a v j e r o v a n j e i l i m o t i v i v j e r o d o s t o j n o s t i. Vjera je nešto slično kreditu; mora postojati neki razlog za njegovo podjeljivanje ili davanje. U jednom je oglasu pisalo: »Prodaje se novi automobil za 1868 dolara. Ništa ne treba odmah platiti.« Taj tip oglasa apelira na lakovjernost, ne na vjeru ili povjerenje. Kad netko uistinu pođe da kupi automobil, otkrit će se da će prodavač ispitati motive za davanje kredita. Da li kupac ima dobro zaposlenje? Ima li životno osiguranje? Da li je njegov otac dostojan povjerenja? Tko će potpisati račun? Ima li njegova baka istu krvnu grupu kao prodavač? Tek kad se pozadina dovoljno ispita, bit će podijeljen kredit.

Dijete vjeruje u autoritet majke, ali ni to povjerenje djeteta u majku nije bez razloga; tu je pozadina poštenja i istine i ljubavi i naklonosti uvjerila dijete da majka neće prevariti. Udvaranje je razdoblje istraživanja i prosuđivanja da se otkrije je li razumno staviti povjerenje u drugu osobu za doživotni sporazum dok ih smrt ne odvoji.

Uvijek mora postojati razlog za vjerovanje ili motiv vjerodostojnosti. Razlog je često vrlo sličan ljestvama koje vode na krov kuće. Kuća se može zvati povjerenje, pouzdanje ili vjera. Krov je čvršći temelj nego ljestve, kao što je vjera čvršći temelj nego razlog.

Razlog da se nešto povjeruje nije nužno matematička, nego moralna sigurnost. Sigurnost koju imamo ne mora biti kao ona da su dva puta dva četiri, nego prije kao sigurnost koju imamo da su nas rodili naši roditelji. Moralna sigurnost znači da postoji dovoljna osnova na kojoj se može temeljiti odluka. Kad bi sigurnost bila matematička, ne bi bilo nikakve vjere ili pouzdanja, nego nužda, na primjer, da sunce osvjetljuje svijet. Vrijednost vjere dolazi od činjenice što su motivi vjerovanja moralno sigurni. U nebu neće biti nikakve vjere, jer ćemo ondje vidjeti s većom sigurnošću nego što vidimo išta na ovome svijetu. Razlog je, dakle, kao stubište prema vjeri ili kao baklja koja nas vodi dok ne dođemo u puno svjetlo sunca.

2. P r i s t a n a k. Kad jednom postignemo moralnu sigurnost da treba imati povjerenje, moramo se suočiti s odlukom. Prodavač automobila, kad se jednom uvjeri u vjerodostojnost kupca, mora odlučiti hoće li mu ili neće dati kredit.

Mladić ili djevojka mogu za vrijeme udvaranja biti razumno uvjereni da će druga strana biti idealan partner, ali sada mora ljudska volja doći do izražaja. Oboje mora odlučiti hoće li ili neće preuzeti potpunu obavezu za cio život. Razum me može uvjeriti da ima svjetla s vanjske strane prozora, ali moja je volja ona koja diže zastore. Svi razlozi svijeta mogu se iznijeti za vjeru, ali samo volja stvara pristanak. Volja ne može vjerovati što odabire; što ona prihvaća, mora biti vjerodostojno. Volja da se vjeruje, ako se odvoji od razuma, besmislena je. Kad bi vjera bila samo stvar volje da se vjeruje, onda bi netko mogao upravo tako vjerovati da se mjesec stvara od svježega sira kao i vjerovati da je mjesec golema žeravica koja lebdi u svemiru. Pristanak nema nikakve veze sa stvaranjem vjere, nego samo s njezinim prihvaćanjem. Čovjek može vjerovati da je nešto vjerodostojno a da opet ne daje svoj pristanak. Moralni faktori neprestano ulaze u naše prihvaćanje ili neprihvaćanje onoga što je vjerojatno. Čovjek koji je imao pet ili šest žena vrlo vjerojatno neće pristati na tvrdnju da je Krist Bog ili da treba prihvatiti sve što je on rekao o svetosti ženidbe. Volja slabi kroz moralno izopačenje.

Kad netko pristane, onda je vjera jača nego razlozi za vjerovanje. Kad su se muž i žena predali jedno drugome za cio život, nastala je veća sigurnost u ljubav jednoga prema drugome nego što je bila kad su istraživali razloge za povjerenje. Pouzdanje djeteta u majku izraženo riječima »Majka mi je rekla« mnogo je jače nego razlog za to vjerovanje. Sila djetetove vjere ne osniva se na zbroju razloga koji vodi do nje, nego na težini au-

toriteta majke koja neće prevariti. Student na sveučilištu ima povjerenja u svoje profesore kad izabere određenu školu; pristanak da kod njih uči dolazi odatle što student vjeruje da su profesori vrijedni da im se vjeruje.

Psihologija vjere, kako smo je ocrtali do sada, može se primijeniti na predmet objave. Ima granica do koje naš razum može znati o Bogu i svijetu. Mi možemo gledati sliku i pogoditi možda razdoblje u koje je nastala, i nešto o vještini i tehnici umjetnika. Ali mi bismo mogli gledati u sliku od sada do Sudnjega dana a da ne bismo nikada znali najskrovitije misli umjetnikove. Ako bismo ih ikada morali znati, on bi nam ih bio morao reći. Tako isto možemo gledati na ovaj svijet svojim razumom. Mi možemo nešto znati o snazi Božjoj po planinama i moru, nešto o njegovoj ljepoti po zalazu sunca, nešto o njegovoj čistoći po bjelini snijega, ali mi bismo mogli zaroniti u zemaljske dubine i ispitat nebeske visine a da nikada ne bismo znali najskrovitije misli Božje. Ako bismo ih ikada morali znati, on bi nam ih morao otkriti.

Problem je, međutim, kako mi to možemo znati. Ne možemo prihvatiti objavu jednostavno zato što netko kaže da dolazi od Boga. Neprestano se pojavljuju ljudi koji tvrde da imaju objavu od Boga. Kako se odlučiti između njih? Mora postojati neki motiv vjerodostojnosti ili razlog za vjerovanje jednome više nego drugome. Zašto, na primjer, vjerujemo u Božanstvo Kristovo? Ne možemo prihvatiti tu tvrdnju ništa sigurnije nego što možemo prihvatiti Budu bez razloga za vjerovanje. Nije

naša namjera ovdje razvijati te motive za vjerovanje da je Krist Sin Božji osim da kažemo da ih ima tri:

1) Povijesna činjenica da je Krist bio unaprijed objavljen stoljećima;

2) Činjenica čudesa kao garancija njegova poslanstva od Boga;

3) Suglasnost njegove poruke sa zdravim razumom i težnjama ljudskoga srca.

Kad jednom imamo moralni razlog za to prihvaćanje vjere u Krista, tada sigurnost postaje veća nego razlozi. Kao što dijete vjeruje svojoj majci, student svome profesoru, tako sada postoji najviši oblik vjere koji je moguć, naime, mi vjerujemo što je Bog objavio preko svoga Božanskoga Sina, jer Bog se ne vara, ne može biti prevaren niti hoće prevariti. Od toga časa nema više nikakva istraživanja ili biranja. Odbaciti bilo koju istinu znači odbaciti autoritet Onoga koji nam donosi te istine.

Š t o v j e r a č i n i n a š e m r a z u m u? U s a v r š a v a g a. Vjera usavršava razum upravo kao što dalekozor usavršava oko. Dalekozor ne razara pogled; naprotiv, on otvara nove svjetove koji su prije bili nevidljivi. Čovjek, naravno, može da ne upotrebljava taj pogled, upravo kao što je bilo moguće Lordu Nelsonu da stavi dalekozor na svoje slijepo oko. Ali kad jednom imamo vjeru, otvaraju se nove dimenzije znanja i nova područja mudrosti koja nikada prije nisu bila otkrivena.

Vjera također ujedinjuje naše znanje. Mnoge duše imaju veliko površno poznavanje činjenica, poslastice informacija i nepovezane ogranke znanja. One nikada nisu bile kadre povezati svoju

matematiku, povijest, književnost i prirodne znanosti u jedinstvenu cjelinu; svako od toga zauzima odvojene pretince. Te se duše mogu usporediti s plosnatom japanskom svjetiljkom, na kojoj kao da nijedan komad nema veze s drugim. Kad čovjek primi dar vjere, ujedinjenje znanja slično je donekle svijeći koja se stavlja u japansku svjetiljku, gdje se onda svi uzorci otkrivaju kao odijeljeni a opet povezani kao cjelina.

Razum je bio određen da usavršuje naša osjetila kao što je vjera određena da usavršuje naš razum. Životinje imaju osjetila upravo kao čovjek; ali ako čovjek učini nešto da pozlijedi svoj razum, na primjer prekomjernim pićem, njegova osjetila ne rade više tako dobro kao osjetila životinja. On posrće, vidi kule u zraku i vjeruje da se sav svijet okreće do njegovih nogu. Bog je namjeravao da se osjetilna spoznaja čovjekova usavršava razumom, ali On je također namjeravao da razum sa svoje strane treba da se usavršava vjerom. Razum osvijetljen darom vjere radi kudikamo bolje nego razum bez nje, jer on ima novo svjetlo. Mi imamo iste oči u noćno doba kao i po danu, ali ne vidimo u noći jer nam nedostaje dodatno svjetlo sunca. Neka dva čovjeka gledaju na činjenice kao što su bolest, rođenje, rat, smrt; jedan ima vjeru, drugi je nema. Jedan će u tim stvarima vidjeti značenje koje drugi neće vidjeti, jednostavno zato što ima dodatno svjetlo vjere koje dolazi od Boga. G. K. Chesterton dao je lijep primjer odnosa tajni vjere prema drugom znanju; on je rekao da ima jedna velika tajna u prirodi, nešto što je odviše svijetlo da ga gledamo, naime sunce. Ali u svjetlu te jedne tajanstvene stvari sve drugo biva jasno.

Onda dodaje: »Mi možemo vidjeti mjesec i možemo vidjeti stvari pod mjesecom, ali mjesec je otac luđakâ.«

Što vjera čini našoj volji? Umnaža nadu. Čovjek ima nadu u svoju budućnost u ovom životu kad ima dobar bankovni račun; tako isto čovjek može imati nadu zbog božanskoga bogastva kojemu je on baštinik. Njegva ga vjera oslobađa neuspjeha i besmislenosti jer stavlja u središte njegova svijeta poraz, katastrofu koja je svršila uskrsnućem. Čovjek je pripravan na kušnje, ali nikad nije utučen. U jednom nesavršenom prijateljstvu mi sudimo prijatelja po nekom osobitom činu kad ga ne poznamo dobro; ali kad ga jednom dobro upoznamo i zavolimo, onda sa savršenim povjerenjem znamo da je imao razloga da čini što god je činio. Vjera se bilo kojega čovjeka ne kuša u sunčanom sjaju, nego na kiši, ne u sreći života, nego u tome kako reagira na njegove kušnje i križeve. Zahvaljujući vjeri on je stavio sebe u okolinu gdje je za njega moguće da prima novo vrelo energije i snage tako da može uzviknuti: »Ja mogu učiniti sve stvari u Onome koji me jača.« Nema više takve stvari kao dizanje sebe pomoću vlastite vezice na cipeli; on je prešao preko samopouzdanja sa svim njegovim ograničenjem i sebičnošću u ono veliko pouzdanje u Boga gdje čovjek traži samo njegovu volju jer je u njoj naš mir.

Vjera nas uvodi u drugi svijet prema kojemu je ovaj samo poput skela. Velike stvarnosti života su nevidljive. Platon je razvio tu ideju u svom glasovitom primjeru špilje. On je rekao da ljudi gledaju jedan zid špilje, videći sjene koje bacaju

ljudi što hodaju vani u sunčanom svjetlu. Njegova je misao bila da sve što ovdje primamo jesu samo sjene i odrazi velikih vječnih istina. Sveti Pavao, govoreći o istom predmetu, rekao je da »mi sve vidimo u zrcalu nejasno, ali onda ćemo vidjeti licem u lice«. Kako je stvarnost televizije u studiju a ne na ekranu, tako isto najviše stvarnosti nisu u vremenu, nego u vječnosti. U ovom svijetu vidimo samo odraze. Kako reče Francis Thompson:

»Svijete nevidljivi, mi te gledamo,
Svijete neopipljivi, mi te dotičemo,
Svijete neshvatljivi, mi te poznamo,
Svijete nedokučivi, mi te dohvaćamo.

Da li riba uzlijeće da nađe ocean,
Da li orao roni da nađe zrak —
Da bismo mi pitali zvijezde u kretanju
Imaju li glas o tebi ondje?

Anđeli nek drže svoja stara mjesta; —
Okrenite samo kamen, pokrenite krilo!
To ste vi, to su vaša otuđena lica
Što ne vide s mnogih strana obasjanu stvar.«

GOVORIMO LI PREVIŠE?

Immanuel Kant, njemački filozof devetnaestog stoljeća, imao je samo jednu pripovijest, koju je pričao jedanput svake godine na sveučilištu. Kant je dokazivao da nema žena u nebu, jer Sveto Pismo kaže: »Bila je šutnja ondje pola sata.« Ta priča Kantova okrivljivala bi žene da previše govore, ali mi je uzimamo da ukažemo na svaku vrst aktivnosti koja potcjenjuje unutarnji život. Amerika je zemlja čireva, a čirevi variraju u upravnom odnosu prema broju ključeva na kolutu za ključeve i prema broju telefonâ na pisaćem stolu. Prednost se daje radnji, djelovanju, kretanju — na račun misli. Mladež se ohrabruje neka govori prije nego je naučila slušati, da komentira politička i ekonomska pitanja prije nego je strudirala, da vodi prije nego je naučila pokoravati se. Toliko nas apsorbira djelovanje da će sada zabavni časopisi pod naslov članka napisanog za razonodu staviti: »Vrijeme čitanja: 8 minuta, 30 sekunda.« Znamo za čovjeka u New Yorku koji nosi budilicu u kovčežiću kad izlazi na šetnju; kad budilica zazvoni, on se okreće i vraća kući. Gotovo postoji urota protiv tišine i skrovitosti; zidovi naših kuća kao da su od stakla; kalendari su tako pre-

trpani da jedva ostavljaju prostora za ikakav sastanak s nama samima. Toliko se naglašava rad i djelovanje da se naš ekonomski sistem gotovo izrodio do te mjere te idemo na posao da dobijemo novaca, da njime kupimo hranu, da njom obnovimo snagu da možemo ponovno ići na posao.

U prijašnjim vjekovima bilo je pojedinaca koji su bili duševno slabi ili dapače zli, ali društvo je bilo jako pa je držalo slabe. Pojedinac je bio manje prikladan da propadne jer je okolina bila stabilnija. danas je okolina okaljana, i pojedinac nema one društvene obrane da ga spasava u njegovoj psihozi i neurozi. U prijašnjim stoljećima priroda i društvo potpomagali su heroizam, danas naši heroji moraju potpomagati prirodu i društvo.

Odviše njih vjeruju samo u promjenu iz vana, ili da se sve može izliječiti revolucijom ili radikalnom reorganizacijom ekonomike. Rješenje leži negdje drugdje, naime u magnetskom polu istine i dobrote. Preporod društva zahtjeva da se pravi razlika između znanosti i mudrosti. Znanost se odnosi na sredstva ili tehniku, a mudrost se odnosi na ciljeve sudbine i namjere. Tehnička se civilizacija gradi na znanosti, kulturna na ciljevima i sudbinama.

Postoji dvije filozofije života. Jedna je filozofija Krista, Sina Božijega: »U pučetku biješe Riječ i Riječ postade Tijelom.« Najprije Ideja, Istina, Sudbina, a onda aktivnost, realizacija, akcija. Najprije plan, onda zgrada. Druga filozofija je Goetheova: »U početku biješe Djelo«, a onda racionalizacija. Najprije akcija, rad, a onda opravdanje. Najprije zgrada a onda analiza o tome zašto je sagrađena. Ideja uzima prvenstvo nad aktivnošću. Mi smo u

zapadnom svijetu bili skloni da precjenjujemo aktivnost i da govorimo kako se ne radi o tome što vjerujemo, sve zavisi o tome kako radimo. Ali, istina je protivno: mi radimo na temelju svojih vjerovanja, nas inspirira ono što je već u našim srcima.

Prvenstvo treba dati unutrašnjem životu jer je on glavna opruga i izvor naših aktivnosti, i također zato što naš unutrašnji život ili standard vrijednosti određuje učinak koji vanjski svijet vrši na nas. Vanjske okolnosti ne moraju nužno utjecati ili mijenjati moralni karakter čovjeka. Njegovo moralno stanje podvrugnuto je utjecaju onoga što dolazi iz njegova srca, a to je korijen svega što ulazi u ljudsku povijest. Kako naš Gospodin reče, »jer iznutra, iz srdaca ljudskih dolaze njihove zle namjere, njihovi grijesi preljuba, bluda, ubojstva, krađe pohlepe, pakosti, prijevare, požude, zavisti, hule, oholosti i ludosti. Sva ta zla dolaze iznutra i ona čine čovjeka nečistim.«

Naš Gospodin ne liječi simpatije ponašanja, on ide do korijena bolesti u srcu čovjeka. On je rekao farizejima da su pobijeljeni grobovi, čisti izvana, ali iznutra puni mrtvačkih kosti. Srce određuje akciju. Brod se kreće kako ga usmjeruje kormilo. Ljudsko je srce kao opruga u satu koja tjera kotače da idu ili pravo ili krivo; srce je kovnica u kojoj se kuju zle misili prije nego počnu kolati u ljudskim akcijama. Ono je kovačnica u kojoj se iskivaju zla djela i zle riječi. Nema grijeha na svijetu koji ne bi imao svoj temelj u srcu; štoviše, i bilo na ruci udara dobro il zlo u skladu sa stanjem srca.

Uopće se previše naglašuje o k o l i n a, da se opravdaju zla kao što su zločin i prestupak. Okol-

nosti doduše uvjetuju karakter, ali one ga ne uzrokuju. Laboratorij karaktera je ljudsko srce. Naši praroditelji imali su vrlo dobre ekonomske prilike u raju zemaljskom, ali prvi Crni ušao je unutra i učinio ih svojim suputnicima. Juda i Petar imali su potpuno istu okolinu, ali jedan je pao, a drugi se uzdigao do svetosti. Okolnosti čine čovjeka samo toliko koliko on to dopušta. Osim toga, što je okolina drugo nego rezultat vlastitog slobodnog izbora drugih osoba?

Akcije izlaze iz srdaca kao tolike rijeke iz mnogih dubokih i skrivenih izvora. Naš Gospodin je stoga zahtijevao preporod srca da bi se preoblikovale akcije: »Ako koji čovjek gleda za ženom, već je s njom učinio preljub u svom srcu.« Držite izvore misli čiste, pa će i same akcije biti čiste. Ćudljiv konj neće postati ništa bolji zato što mu remenje oko nogu smeta da razbije kola u atome.

Čovjek nije ništa bolji ako mu običaj stavlja ograničenja, jer kad se ona uklone, on može biti kadar da izvede svoje opake osnove. Uzaludno je pokušavati predusresti zlo potpunim uklanjanjem prilika ako čovjek najprije ne očisti srce. Tajna dakle nije u mijenjanju okoline, nego u mijenjanju karaktera; ako mijenjamo karakter, mijenjamo okolinu. Zla misao skamenjuje se u zlu akciju. Svaki koji je posjetio vapnenačku špilju vidio je stalaktite koji se stvaraju tako što male kaplje vode kapaju kroz svod pećine, odlažući svaka svoj talog dok se ne stvori kamena siga. Jedna mala misao slijedi drugu dok se crte sviju ne slože u nešto jasno. Katkada ti stalaktiti tvore stupove

koji drže stijene. Tako i naše uobičajene želje i sklonosti oblikuju ne samo sudbinu i vrijeme, nego upravo sudbinu i vječnost. Ljudsko srce slično je mlinskom kamenu: sipaj u nj žito, on ga pretvara u brašno; sipaj u njega veliko kamenje, iz njega izlazi pijesak. Ljudska duša uvijek traži da nešto radi. Nadahnuće za akciju dolazi iznutra.

Drugi razlog za vježbanje unutrašnjeg života jest taj da upravo srce i duša određuju naš smisao za vrijednosti. Ima latinsko načelo »Quidquid recipitur, recipitur in modum recipientis« — »Što god se prima, prima se na način primaoca.« Ako lijevate vodu u crnu čašu, u zelenu čašu, u crvenu čašu, voda će u svakom pojedinom slučaju izgledati crna, zelena ili crvena. Nema takvih stvari kao djevičanskih, netaknutih djela za mladića ili odrasla čovjeka, to jest djela čistih i bezazlenih. Velika se zabluda krije iza vjere da iskustvo, čisto i nepatvoreno, čini karakter. Aristotel je veoma mudro rekao da duhovni odgoj mora biti polazna točka sa svrhom da može doći do ispravnog tumačenja života. Djela kao takva nisu ništa; slaboumnik može provoditi svoj život s mudrim čovjekom i ne biti ništa mudriji, kao što žlica može provesti svoj život miješajući juhu a da nikada ne okusi juhe. Ako je jezik prevučen, okus jela se mijenja; ako je duša prekrivena, djela koja duša prima u nekom su smislu poremećena. Kao što je rekao Robert L. Stevenson: »Dva su čovjeka gledala kroz svoje zatvorske rešetke, jedan je vidio blato, drugi zvijezde.« Pustimo neka potpuno iste istine padnu u uši dviju osoba: zašto će osoba A primiti božansku istinu, a osoba

B ne? Nije to zbog istine, to je zbog toga što već nešto ima u srcu što ga čini raspoloženim ili neraspoloženim da primi tu istinu. Zrcalo će bolje reflektirati sunce nego prašina.

Odatle slijedi potreba napuštanja akcije, radi kontemplacije. Šutnja, koja je uvjet za razvoj unutrašnjeg života, nije sasvim isto što odsutnost djelatnosti. Šutnja Grand Canyona je neproduktivna; šutnja svirale postaje produktivna kad ljudski dah puše u nju da izvede ton. Naš Gospodin je rekao da neće smrviti slomljene trske; drugim riječima, ima nešto i u najlomnijoj vrsti trske što može proizvesti melodiju zahvaljujući disanju ljudskoga duha.

Šutnja prave vrste duboka je kao vječnost, dok je govor plitak kao vrijeme. Riječ za »dokolicu« u grčkom je »sholé«, u latinskom »schola«, a kod nas »škola«, što znači mjesto gdje ima dokolice, slobodnog vremena, prema tome i odgoja. Dokolica je uvjet znanja. Kako je Aristotel rekao: »Radimo zato da bismo imali slobodnog vremena.« Amerikanac često radi zato da zaradi novaca. Kršćanin radi kako bi imao slobodnog vremena da razvija kreposti i da spasi dušu. Ilija je našao Boga ne u grmljavini, nego u šaptu lahora. Šutnja nije nijemost, nije praznina; ona je zajedništvo po kojemu čovjek dolazi do istina o stvaranju i akciji. U toj šutnji događaju se dvije stvari: spoznajemo svoju vlastitu nedostatnost i ograničenja, pa i vlastite grijehe; također se ponizno podvrgavamo ljekovitoj moći Božanskoga Liječnika. Sve što čovjek može žrtvovati jest spremnost da se promijeni. Kad jednom to učini i izrazi želju da se preoblikuje ne stavljajući nikakve granice, dolazi mu snaga odozgo. Ima velika razlika između činjenice kad na čovjeka djeluje priroda i kad ga preobražava Bog, pri čemu se naša slika sljubljuje s novom Slikom tako da se počinje pojavljivati novo stvorenje. Kad jednom dođe snaga odozgo, čovjek se preporađa i u njemu nastaje temeljita promjena.

Samopouzdanje ne znači za nas mnogo, ono nam samo liječi neke nedostatke karaktera ili neke njegove aspekte; na primjer, ono može kontrolirati naše piće, naše pušenje, naše jelo, našu neuljudnost, ali to nikada nije preporod karaktera kao cjeline. Ovdje se radi samo o iskorjenjivanju ovoga nedostatka ili o stjecanju one osobite kreposti. Ali kad promjena dolazi odozgo, onda se čovjek preporađa.

U prilog Americi mora se kazati da, unatoč svemu naglašavanju aktivnosti, ima razasutih po cijeloj zemlji malih područja šutnje kao što su cistercitski samostani kamo su ušli mladi ljudi kroz vrata nad kojima piše *Pax intrantibus*, »Mir onima koji ulaze«. Šutnja je nepromjenljivo pravilo cistercita. Dopuštena im je samo zbirka znakova da saopće među sobom potrebne činjenice. Na primjer, znak za ženu je skicirane krune ili koprene na glavi. Vino se označuje pokazujući kažiprstom na nos; u tome ima primjese humora. Kruh se označuje stvaranjem trokuta palcima i kažiprstima obiju ruku. »Razumijem« se saopćuje povlačeći nadlanicu preko usana. Misli koje su oblikovale vjekove drže ih potpuno nijemima. Ako je potrebno, oni mogu govoriti sa svojim poglavarom, ali ni s kim drugim u samostanu bez dopuštenja.

Njihova ih šutnja ne čini utučenima; ona ih puni radošću. Vjerojatno ima više smiješaka u toku dana u jednom trapističkom samostanu nego što ih ima u gradu sa tisuću puta više stanovnika. Smiješak je cistercitska karakteristika. Šutnja ne znači da oni nikada ne otvaraju svojih usta, jer oko četiri sata na dan provode u pjevanju Oficija i recitiranju pohvala Božjih. Oni ustaju u dva sata ujutro, osim u nedjelju i blagdane, kada ustaju u jedan sat. Kleče onda do četiri sata u razmatranju. U četiri služe misu ili joj asistiraju. Doručak je u šest sati. Pored života molitve svaki je dužan jedan dio dana raditi fizički posao i također jedan dio dana studirati.

Šutnja doprinosi njihovoj duhovnosti. Kako je Maeterlinck napisao:

»Šutnja je elemenat u kojem se oblikuju velike stvari da konačno mogu izroniti, u punom obliku i veličanstvene, na svjetlo dana u život, kojim od sada imaju upravljati. I zaista, u jadnoj svojoj smetenosti drži svoj jezik samo jedan dan, i vidjet ćeš kako će sutradan mnogo jasnije biti tvoje namjere i dužnosti. Koliko su ti novi radnici u tebi otplavili olupina i smeća, kad su dosadni zvuci bili isključeni«.

U Evanđelju se petnaest puta spominju molitve našega Gospodina, i većinu je njih molio u šutnji pustinje, ili vrlo rano ujutro, ili na vrhuncima brda. Što je zaposleniji dan bio pred Njim, to sigurnije je On održao svoj jutarnji razgovor s Ocem. U noći prije nego je izabrao svoje učenike, izašao je na goru i »proveo cijelu noć prinoseći molitvu Bogu«.

Kinezi imaju poslovicu: »Velik brbljavac nikad ne oskudijeva na neprijateljima.« Spartanci su rekli: »Budala ne može šutjeti.« U odnosu na Božansko, uho je važnije nego jezik: »Govori, Gospodine, tvoj sluga sluša«.

ČOVJEK — KAPETAN SVOJE SUDBINE

Jednom je dječaku otac zadao da sastavi sliku od izrezanih dijelova; slika je predstavljala kartu svijeta. U iznenadno kratko vrijeme dječak je sastavio sliku. Otac ga začuđen zapita: »Kako si znao sastaviti tu sliku, kad ne poznaš geografiju?« Mali dječak odgovori: »Na drugoj strani listića bila je slika čovjeka. Ja sam sastavio čovjeka, i svijet je ispao sasvim ispravno.«

Ako treba popraviti svijet, treba najprije popraviti čovjeka. Čovjek je donekle sličan nižim stvorenjima. Sličan je kamenju i kemikalijama, ukoliko ima egzistenciju; sličan je biljkama, ukoliko ima vegetativne snage rastenja i ishrane; sličan je životinjama, ukoliko ima uzbuđenja, strasti i također osjetilne spoznaje. Ali čovjek je jedinstven i razlikuje se od svih nižih stvorenja, svojim razumom i voljom, kojih niža stvorenja nemaju.

Kako taj viši dio čovjeka, mišljenje i htijenje, djeluje u odnosu prema nižim dijelovima, može se objasniti slijedećom slikom.

Kormilar na vrhu broda ima kotač koji je kroz brod povezan sa strojarnicom. Blizu stroja je parni kotao, u koji dolazi voda iz mora i izlijeva se opet natrag. Kormilar upravlja brodom po zvijezdama, to jest po utvrđenim normama koje su izvan njega, koje ga osposobljuju da ide neprestano prema svom cilju i svrsi, naime prema luci.

Kormilar stvara odluke, to jest, upotrebljava svoju slobodnu volju, zahvaljujući vodstvu zvijezda luci prema kojoj plovi. Sve se njegove odluke saopćuju dolje u strojarnicu. Ova predstavlja podsvjesno, dok parni kotao i voda koja dolazi u nj izvana predstavljaju nesavjesno u čovjeku. U velikoj mjeri sve što se događa u strojarnici (podsvjesnom) pa i količinu vode koja dolazi u parni kotao iz mora (nesavjesno) određuje kormilar. Luka predstavlja vječnu sudbinu čovjekovu, a to je sreća, ili sjedinjenje sa savršenim životom, Istinom i Ljubavi, a to je Bog. Kao što kormilar ima nebo da ga vodi, toko čovjek ima savjest i druga pomagala koja reflektiraju moralni zakon Božji.

Kao što kormilar ne određuje svoj smjer nezavisno od neba, tako ni čovjek ne određuje svoj smjer subjektivno. On mora imati zakon izvan sebe, isto kao što narvnava svoj sat prema nečemu što je izvan sata. Koje su tipke na glasoviru prave? Jesu li sve crne tipke prave, a sve bijele krive? Koje su tipke prave a koje krive, određuje se po notama, ili po kompoziciji, koja djeluje kao standard i norma. Na sličan način čovjek ima jednog etičkog vođu, moralni zakon božji, koji mu pomaže da stigne u svoju luku.

Kormilar bi mogao, kad bi želio, stvarati zle odluke; kao rezultat tih zlih odluka strojevi bi se mogli poremetiti, a parni kotao začepiti. Ali čovjek se može začepiti više nego ikakav stroj.

To začepljenje modernoga čovjeka rezultat je stanovitog broja negacija njegove prave prirode, na primjer:

1) Nema nikakve luke, nikakve vječne sudbine; život je besmislen.
2) Nema moralnoga zakona; čovjek je svoj vlastiti vođa.
3) Razum i volja nisu važni, jer čovjek nije odgovoran za svoja djela.

Moderna psihologija najprije je izgubila svoju dušu, zatim svoj razum, a sada gubi svoju svijest. Kao rezultat toga pomodno je govoriti da čovjek ne može biti kriv, jer nije odgovoran.

Kao rezultat zahtijeva se da, ako želite razumjeti čovjeka, morate studirati njegovu nesvjesnost. Što je u njegovoj nesvjesnosti, kaže se, u velikoj mjeri dolazi iz utjecaja prije rođenja, ili iz načina kako su se roditelji vladali prema djetetu; ali samo dijete nije odgovorno.

Kad bismo ovu glupu ideju primijenili na brod koji je počeo tonuti, kao što moderan čovjek tone, ovako bi stanovita vrsta psiholga pristupila problemu: »Ako želite otkriti zašto je taj brod potonuo, analizirajte vode koje se ulijevaju u njegov kotao. Stavite taj kotao na kauč! Analizirajte kemijski sastav njegovih voda; istražite kakve su stare soli ušle u njihov sastav; iz kojega su dijela mora došle; o koje su obale udarale. Možda su te vode došle iz mora koje se zove »Edipov kompleks«, ili su možda vode koje su ušle u kotao došle iz rijeke koja je nazvana »Elektrin kompleks«. Možda su se zabrtvile krhotinama broda ili izbacanom robom religiozne moralnosti, vjere, morala, totema i tabua«.

Racionalnije prilaženje problemu bilo bi da pitamo kormilara mjesto da analiziramo vodu. Možda je kormilar bio pijan; možda nije pazio na kartu; možda je namjerice promijenio smjer.

Razlika između spomenute dvije metode može se ilustrirati tako da okrenemo sliku broda naopako. Što je važno u brodu, naime kormilar, i u čovjeku, naime njegov razum i volja, sada su na dnu i na najmanje važnom mjestu, a ono što je sekundarno učinjeno je primarnim. Nikakvo čudo ako čovjek postaje brodolomac!

Kritizirajući taj iskrivljeni pogled na čovjeka treba podsjetiti:

1) To nije kritka psihijatrije.

2) To nije kritika psihoanalitičke metode, koja je vrlo vrijedna i koja je katkada vrlo potrebna.

Ima mnogo patoloških ili abnormalnih slučajeva gdje se podsvjesnost i nesvjesnost moraju analizirati, ali je potpuno krivo generalizirati metodu koja se upotrebljava u patolškim slučajevima te je učiniti filozofijom za normalne ljude.

Kako je veliki psihijatar C. J. Jung objasnio:

»Moderan čovjek je nekako očaran samo patološkim manifestacijama nesvjesnoga. Sam Freud, osnivač psihoanalize, bacio je blistavo svjetlo na blato, mrak i zlo psihičke pozadine i prikazao te stvari kao mnoštvo smeća i šljake. To je u mnogim ljudima pobudilo udivljenje za sav taj smrad. Neočekivani rezultat duhovne promjene jest taj da je svijet dobio gadnije lice. Vrsta psihologije koju predstavljaju Freud i Adler izostavlja duh i prilagođuje se ljudima koji vjeruju da nemaju nikakve duhovne potrebe i nikakve duhovne te-

žnje. U tom pogledu i liječnik i pacijent varaju sebe zbog isključivog interesa za nagone, i liječnici ne uspijevaju da zadovolje unutarnje potrebe pacijenta. Psihoneuroza mora se razumjeti kao patnja ljudskog bića koje nije otkrilo što znači život.

Freud je zainteresiran samo za prigodno tumačenje seksualnih simptoma. On se ništa ne obzire na činjenicu da su u stanovitim slučajevima pretpostavljeni uzroci neuroza uvijek bili prisutni, ali nemaju nikakva patološkog učinka dok nije nastupio poremećaj svjesne navike i doveo do neurotske smetnje. Poremećaji u sferi nesvjesnog nagona nisu primarne, nego sekundarne pojave«.

Što je primarno jest ono što se događa s čovjekovim mislima, njegovim izborima, njegovim odlukama, njegovim rješenjima i njegovim karakterom; čovjek je ono što sam učini od sebe, a ne ono čim su ga učinili djed ili baka.

Mnogo toga što je podsvjesno ili nesvjesno jest ondje, sigurno, zato što su ga potisnuli svjesnost ili viši dio čovjeka. Ali zašto je svjesnost željela da to potisne? Zašto razbojnik želi da sakrije dokaz koji će mu dokazati krivnju, ili zašto baca tijelo u rijeku? Razlog što čovjek želi da potisne mnoge ideje jest taj što su one povreda moralnoga reda i njegove savjesti. Mjesto da se suoči sa svojom krivnjom on radije postaje kukavica ili »bjegunac«.

Jung zaključuje:

»Kad svjesni život izgubi svoj smisao i svoj cilj, onda je to kao da je provalio panični strah te čujemo tumačenje: Jedimo, pijmo i uživajmo, jer ćemo sutra umrijeti«.

Poričući osobnu krivnju, odgovornost i potrebu da se popravi, moderan čovjek nastoji da projicira svoju krivnju ili v a n ili d o l j e. Ako projicira krivnju izvan sebe, on je baca na nekoga drugoga. Ako je potiskuje dolje, u podrum svoje svijesti, on postaje sve manje svjestan svojega stvarnoga ja. Ta projekcija je kao sjena. Pretpostavite da stotine tisuća poriču od Boga dane sposobnosti razuma i volje, i da tvrde kako njihove karaktere stvaraju neke neodgovorne, mračne, pohlepne, požudne snage — onda je stvorena Velika Sjena. Ta Sjena je poricanje odgovornosti ili nepriznavanje krivnje; jednom riječju, ona projicirano Zlo.

Ali ako je Zlo i z v a n čovjeka, ne slijedi li onda da se mora popraviti društvo ili zle »društvene snage«, a ne čovjek? Dokle god čovjek priznaje odgovornost za svoja djela, društvo se može popraviti samo popravljanjem čovjeka. Ali ako se dopušta da sjena postaje sve veća, neće dugo potrajati te će ljudi kazati: »Hoćemo vođu za sjenu. Hoćemo kapetana za tu zlu stvar! Hoćemo ono što nas je oslobodilo svake odgovornosti da sve ima svoju vlastitu osobnost« — eto tako se rađaju ropske države i diktatori.

Nije velika udaljenost između točke gdje ljudska bića poriču svoju odgovornost i točke gdje se ona bacaju na koljena pred filozofijom koja poriče svaku slobodu i svaku odgovornost. Dostojevski nas je opomenuo: »Doći će vrijeme kad će ljudi kazati da nema krivnje, nema grijeha, nema zločina: ima samo glad. Ljudi će dopuzati pred noge diktatora i kazati: Uzmi našu slobodu, daj nam kruha!« Poricanje osobne krivnje čini ljude

spremnima da se odreknu svoje slobode. Bolje je za čovjeka da shvati kako ima zle sklonosti koje moraju biti suzbijene i pobijeđene da bi njegov viši ja mogao izroniti na površinu.

ZAŠTO NEVINI TRPE?

Poslije posjeta bolnici vraćamo se kući pod jakim dojmom patnje. Pošto čovjek primi prvotni udarac od tjelesa u agoniji, dolazi još veći udarac od toga koliko patnje još propada uzalud. Iskrivljeni udovi, izmučena tjelesa, grozničava lica, skrivena pustošenja bolesti i još tamnije zavojite vijuge duše trpe se bez najmanjeg razumijevanja patnje. Upravo njezin besmisao pojačava njezinu agoniju. Sve se dade podnositi tako dugo dok možemo vidjeti neku svrhu u tome.

U drugim sitnicama života čovjek je sposoban da iskorišćuje otpatke. Nema seljaka koji ne zna kako da ih učini korisnima za život u poljima. Uvjet da prestanu biti zlo jest da počinju biti dobro. Sipanje smrti po polju može oploditi život u proljeće. Ono što ne radi za dobro radi za zlo. Što je važno u životu nije toliko ono što nam se događa, nego kako reagiramo na ono što se dogodilo. Čovjek se pita nije li to bila misao o poljima koja se posipaju otpacima života što je navela Thompsona da istražuje božanski zakon

da se vježbamo u samozataji; »Moraju li sva tvoja polja biti ognojena truležem i smrću?«

Dvije su vrste patnje: čista patnja i nečista patnja. Čista patnja je ona koja dolazi izvana: ona nije naša vlastita tvorba; ona može biti ili fizička ili duševna, kao npr. napadaj otrovne klice ili paraliza duševne aktivnosti. Nečista patnja dolazi iznutra i naša je vlastita tvorba; u vezi s izborima i odlukama, zaključcima i ponašanjem. Često se može maskirati kao kompleks, nemir ili tjeskoba, ali ona ima svoje korijenje duboko u onome što je ljudsko, naime u pobuni volje protiv božanskoga reda.

Čista patnja je nemaskirana, u tom smislu da se smjesta može prepoznati. Nečista patnja je maskirana i preodjevena. Čista patnja ne može ostati nepoznata, nečista patnja može. Čista patnja uporno traži lijeka; nečista patnja ne zna uvijek da je bolesna. Čista patnja viče; nečista patnja šapće savjesti. Čista patnja se osjeća; nečista patnja se često ne osjeća.

Nečista patnja je maskirana, a ono što ona maskira u načelu je zabluda i grijeh. Ona često posjeduje žrtvu prije nego je žrtva kadra istjerati je iz tvrđave svoga ja. Što je dublja, to se manje naslućuje.

Čovjek se pita nema li civilizacija, u različita povijesna vremena, stanovite bolesti koje su simptomatične i simboličke za duhovna zla grijeha. Ako je tako, rak je možda simbol naše civilizacije u tom smislu da je on maska. On često uhvati žrtvu prije nego je ona svjesna njegove ozbiljnosti. Ima također poseban psihološki efekt povezan s njim, naime težnja da se zaniječe ili ne

zapazi njegovo postojanje; čak i liječnici nisu voljni govoriti svojim pacijentima o ozbiljnosti njegovoj, uskraćujući im time priliku da se pomire s Bogom prije nego umru. Naš svijet neprestano odbija da prizna nečistu patnju ili zlo. Mehanizam svijeta se prečesto posvećuje tome da opravda zlo mjesto da nastoji da se oprosti i zaboravi.

Spajajući zasad čistu i nečistu patnju, možemo postaviti dva pitanja:

1) Kakvo dobro donose bol i patnja?

2) Zašto nevini trpe?

Kakvo dobro donose bol i patnja? Ima negativna i pozitivna vrijednost koje dolaze od patnje. Negativnu je najbolje izrazio Franz Werfel. On tvrdi da nam patnja, izolirajući nas od svijeta, daje priliku da uđemo u sebe, kao što je rasipni sin ušao u sebe. Franz Werfel je napisao:

»Ima velika prednost u svakoj bolesti. Premda bolest, u organskom i metafizičkom smislu, označuje pobjedu nereda nad redom, ipak ona stvara istodobno s tom pobjedom novi red, naravno ne baš ispravni, ali ipak nesumnjivo neki red. Nepromišljeni i anarhični dnevni red grešnika najednom se podvrgava strogoj kolotečini; u grešniku se rađa novo dijete u novoj nevinosti, ne samo kroz pokoru koju bolest traži od njega. Njegova slabost lišava ga njegove slobode, a s njom također prilike da bude hulja kakav jest. Priroda ga je privremeno stavila u zatvor, u ime Boga koji zna da li on već sjedi u ćeliji smrti iz koje samo kratak put vodi do vješala, ili je jedno-

stavno zadržan na ispitivanju te će uskoro opet biti pušten na slobodu. U jednom i drugom slučaju, svejedno u kojem, on je dobio novu priliku da popravi svoje putove«.

Pozitivna vrijednost patnje je pomoć koju ona donosi drugima osim nas stmih. Ona donosi pomoć nama samima kad je prinosimo kao zadovoljštinu za svoje grijehe. Ali moguće je također namijeniti korist od patnje za druge. Mora se podsjetiti da smo mi srodni sa svojim bližnjim na svijetu kao što su stanice tijela srodne jedna s drugom. Dobro jedne stanice ili dobro jednog organa dobro je cjeline. Glava ne može kazati nozi: »Ja mogu bez tvoje službe.« Kad jedno oko vidi predmet upravljen prema njemu, usta neće kazati: »To neće pogoditi mene; zato se ne moram uznemirivati«. Ako trun dospije u oko, ruka dolazi da mu pomogne. Ako je jedna noga povrijeđena, druga noga obavlja dvostruku dužnost. Ako se lice opali, liječnik će presaditi kožu s drugog dijela tijela da obnovi nagrđeno lice. Ako koji pacijent trpi od anemije, liječnik će izvršiti transfuziju krvi od jednog člana društva na drugoga da pomogne to oslabljeno krvno stanje. Naša moderna civilizacija zavisi od krvne banke, u kojoj vitalni višak jednih dolazi u pomoć oskudnima drugima.

Upravo kao što zlo jednoga čovjeka ima utjecaj na mnoge ljude, tako i dobro ili žrtva jednoga čovjeka može imati utjecaja na druge. Naše je društvo tako kompaktno i uzajamno povezano da zlo mislilaca može baciti svijet u desetljeća nereda. S druge strane, deset pravednih ljudi moglo je spasiti Sodomu i Gomoru. Primjenjujući načelo

solidarnosti u duhovnom redu, moguće je upotrijebiti zasluge jedne osobe za drugu. Ako je moguće presađivati kožu, moguće je presađivati i molitvu. Ako je moguće izvršiti transfuziju krvi, moguće je također izvršiti transfuziju žrtve. Treba li da samo dobre stvari života koriste našoj braći, kao na primjer novac? Ne treba li da patnja i žrtva u strpljivom nošenju križeva također bude sredstvo da se za njih steknu i milosti koje oni ne zaslužuju? Već je mnoga duša bila dovedena k Bogu preko prinesenih patnja za druge, kao na primjer Felix Le Seur, francuski ateist i mrzitelj religije, koji je našao božanski mir kad je saznao da je njegova žena prinijela sve svoje patnje kroz godine za njega. U svojoj oporuci ona je napisala: »Onoga dana kad umrem ja ću isplatiti cijenu vašega povratka k Bogu. Veće ljubavi nema nijedna žena od one koja je položila svoj život za svoga muža«.

Z a š t o n e v i n i t r p e? Dosta lako možemo razumjeti zašto je otac spreman da plati dugove jogunastog sina da ga spasi od tamnice, ili zašto vojnik umire za svoju domovinu. Iznad svih žrtava za socijalno, političko i ekonomsko dobro ima takva stvar kao žrtva radi moralne dobrote. Mi krivo pretpostavljamo da se odgovornost mijenja u upravnom odnosu s grešnošću, ili da ne moramo nikada biti suočeni ni s čim što nije naša krivnja. Korupcija u vladi, propadanje nacionalnog morala i propast obiteljskog života je nešto prema čemu možemo biti ravnodušni jer se ne osjećamo odgovorni ni krivi. Argumenat je ovaj: budući da nisam kriv, nisam ni odgovoran, i ne tiče me se.

Za one koji su duhovno raspoloženi, međutim, upravo je protivno istina: što je veća bezgrešnost ili što je veća nevinost, to je dublji osjećaj odgovornosti ili svijest krivnje, i to je veća samilost za one koji malakšu pod nekim teretom. To može postati tako duboko da se patnja drugoga osjeća zaista kao svoja vlastita. Kad biste vi bili jedina osoba na svijetu koja bi imala oči za gledanje, ne biste li bili potporanj slijepima? Kad biste vi bili jedina osoba koja bi bila zdrava u nekom domu, ne biste li dvorili bolesne? Ako sada nastojite da se identificirate s fizičkom patnjom, zašto ne bi vrijedio isti zakon koji bi učinio da identificirate sebe s moralnim patnjama ili grijehom? Ne bi li majka dobrovoljno preuzela patnje svoga djeteta, i ljubitelj preuzeo boli ljubljene osobe kao da su upravo njegove? Gdje je nevinost savršena, gdje je ljubav božanska, ondje nalazimo Boga koji postaje čovjekom da okaje i opere grijehe svijeta. Zato je naš Gospodin pošao na križ. Ako biste, što ste zdraviji, više služili bolesnike, onda biste, što ste neviniji, to više uzimali na se krivnju drugoga.

Kako je bio Sin Božji, on se zaručio s ljudskim rodom, s boljima ili s gorima, s bogatijima ili siromašnijima, u bolesti i zdravlju. On je došao onamo gdje je grešnik; nije htio da ga ostavi ili da stvara kompromis s grijehom, postao je voljan da bude prožet njegovom sramotom i da nosi njegove grijehe kao da je sam kriv.

Za zaista dobru dušu nema takve stvari kao grešnici koji su *tamo preko* a nevini koji su *ovdje*. Naprotiv, s porastom pobožnosti i dobrote ruši se razdjelni zid. Kad je naš Gospodin

prekoračio tu liniju da bude s grešnicima, nije se vratio dok oni nisu bili otkupljeni.

Oni koji se prepiru i svađaju oko toga tko je našega Gospodina pogubio promašuju cilj. On nije bio ni pod kakvim vanjskim pritiskom; On nije bio žrtva okolnosti izvan sovje vlasti; On nije bio fanatik za najveće vrijednosti svijeta poput vojnika koji umire na bojištu; On nije bio mučenik za veliku stvar, niti učitelj morala kojega su prosječni ljudi ubili jer nisu mogli izdržati udarce njegove čistoće. On je pošao u smrt ne zbog urote zlih ljudi, niti zato što je bio žrtva okolnosti koje su bile izvan njegove vlasti. Istina, pozornicu su postavili zli ljudi, ali sam naš Gospodin vodio je urotu. On nije bio čovjek koji je umro kao mučenik; On je Bog u liku čovjeka koji je htio svoju smrt kao Spasitelj ljudi.

Ljubav koja trpi jedina nas može dovesti do svijesti i do pravog značenja života. Neki mladi zločinac ogradio je sebe od svakog dobrog utjecaja i tražio svaku priliku da očituje antisocijalno vladanje. Nikakva pouka ili nagovor nije mogao dirnuti njegovo okrutno srce. Ali on je imao jedno pseto, miljenče. Jednoga dana kad je učio psa da izvede neku vještinu, razljutio se jer pas nije slušao. Poput svih koji iskaljuju svoj bijes na drugima, dječak dohvati željezom okovanu cipelu i udari psa po gubici da je zakrvario. Kad je dječak onda naredio psu da ponovo pokuša vještinu, pas najprije digne svoju čeljust prema dječaku, a onda s okrvavljenim jezikom pokuša liznuti gospodarevu ruku; dječak je bio skršen. Što nisu mogli udarci, laske, ograničenja, učinila je ljubav koja je trpjela: ona ga je slomila. Križ sa svojom ne-

maskiranom ljubavi prema patnji može demaskirati nečistu patnju uzrokovanu našim buntovnim voljama.

Križ je zlo ako se gleda s najgore strane, a Dobrota ako se gleda s najbolje strane. Najgora stvar koju grijeh može učiniti nije bombardiranje gradova i ubijanje djece,nego raspinjanje Dobrote. Nijedan čovjek nije nikada svjestan grijeha ako misli na njega samo kao na kršenje zakona. On nikada ne vidi njegovu punu težinu dok ne shvati što je učinio osobi. Alkoholičar ne shvaća zlo svoga grijeha dok, vozeći u pijanom stanju, ne usmrti dijete. Tako kad mi gledamo ne na prekršen zakon, nego na slomljenu Osobu Kristovu na križu, počinjemo uviđati svu ozbiljnost grijeha. Vidimo ondje svoju vlastitu autobiograiju. Križ je pisaći stol na kojemu se ona piše. Kristova krv je tinta, njegovi čavli pero, njegovo tijelo pergamena. Vidimo svoje zle misli u trnovoj kruni, svoju lakomost u rukama koje su probodene čavlima, svoja zastranjivanja sa staze dobrote u nogama koje su pribijene čavlima. A sve naše lažne ljubavi su otvoren i rastrgan bok.

I ovdje je Savršena Dobrota, jer je na križu On prolio svoju krv, ne zato što se prolijevanje krvi svidjelo Ocu, nego zato što je grešnik zaslužio da umre i što je On, voljan da bude jedno s grešnicima, izabrao da podnese kaznu koju su zaslužili naši grijesi. Što je jednako čudno jest da je Savršena Dobrota, u času kad je zlo bilo najočitije, morala moliti: »Oče, oprosti im jer ne znaju što čine.« Pobjeda je potpuna kad Ljubav pobjeđuje mržnju i smrt i ustaje na novi Zivot na Uskrs. Budući da ljubav čini križeve podnošljivima, budući da nam je dan primjer Jednoga koji je trpio da bi pribavio mir za nas i u nama, mi možemo vidjeti da kušnje života uistinu nisu ništa nego »sjena njegove ruke ispružena da miluje«.

ATEISTI I SVECI

Čitav svijet umrie od gladi. Istočni svijet trpi od gladi tjelesne, zapadni svijet od gladi duševne. U istočnom svijetu dvije trećine ljudi idu spavati gladni svake večeri; u zapadnom svijetu, preko 51 posto bolničkih ležajeva u Sjedinjenim Državama zauzimaju žrtve neuroze. Istočni svijet trpi oskudicu, zapadni svijet tjeskobu.

Može se pitati zašto istočni svijet, usred svojih fizičkih potreba, ne trpi od duševne tjeskobe, nezadovoljstva i dosade zapadnog svijeta. Razlog treba tražiti u činjenici da je svaki čovjek normalniji ako je u nekoj nuždi; ta nužda može biti fizička, moralna, duhovna ili profesionalna. Jedna majka je sretnija nego besposlena žena jer je pritište nužda da othranjuje svoju djecu; istraživač koji prinosi žrtve da ide na Sjeverni pol sretniji je nego besposleni bogataš. Lovac je srentniji od mesara, premda obojica imaju mesa i divljači. Razlog što je istočni svijet slobodan od tjeskobe jest u tome što ga pritište fizička nužda da traži kruh. Ali, u slučaju zapadnog svijeta, fizičke su potrebe zadovoljene; tu postoji suvišak, raskoš i preobilje.

To, udruženo s besmislenošću života, s odsutnošću duhovnog cilja ili svrhe, stvara duševnu stisku i tjeskobu zapadnoga svijeta.

Zapadni svijet osjeća duhovnu prazninu, kao što istočni svijet osjeća fizičku prazninu. Ta praznina, međutim, nije slična praznini Grand Canyona, koji je prazan prostor i nije nikada bilo mišljeno da ga treba ispuniti. Ona je prije slična praznini frule, koja je bila određena da proizvodi tonove djelovanjem ljudskog daha; slična je praznini rasipnog sina, koji je zaslužio da bude gladan, ali nije bilo pravo da se hrani lupinama; slična je praznini kuće, koja je bila određena da je griju ljudska bića i veseli dječji glasovi; slična je praznini gnijezda,koje je bilo određeno da ga ispunjuje ptica i njezino pjevanje.

Mir, i pravi i lažni, sastoji se u ispunjavanju te praznine. Dva ekstremna načina ispunjavanja te praznine jesu:

1) borbeni ateizam,

2) svetost ili posvećenje.

1. B o r b e n i a t e i z a m. Razlikujemo borbeni ateizam od kvazi-intelektualnog ateizma zapadnoga svijeta, osobito od ateizma studenata, koji je kombinacija nekoliko činjenica iz poredbene povijesti religija, utvaranje što je netko čitao Darwina i dvije ili tri popularne knjige o znanosti, zatim nekoliko baštinjenih predrasuda i opširni razgovori o seksusu. On je plitak, negativan, cinički, a njegova je stvarna svrha opravdati život bez veze i obaveza.

Borbeni ateizam, naprotiv, nije toliko intelektualni koliko voljni; on nije svijet bez Boga, nego svijet protiv Boga. Borbeni ateizam ne poriče Bo-

ga; on pobija Boga. On je manje ateističan a više antiteističan. On je misticizam koji je skustvo apsolutnog. To je moguće zbog toga što čovjek ima neograničeno u sebi, bar kao nagon i čežnju za onim što ga jedino može zadovoljiti, naime za Bogom. Borbeni ateisti priznaju taj nagon, koji je neograničen, ali poriču njegov objekt, isto kao što bi dopuštali bezgraničnost žeđi, a poricali vodu, ili priznavali bezgraničnost gladi a poricali jelo.

Borba protiv Boga uključuje vjeru u Boga. Oni ne stavljaju Boga u istu kategoriju kao kentaure ili duhove, jer su ovi posljednji samo tvorevine mašte. Bog je nešto upravo tako stvarno za njih kao udarac mača ili zagrljaj. Oni ne misle o Bogu a opet zaključuju da je vjera u Boga nerazumna; dapače, jednim unutarnjim aktom slogode oni predaju svoje cijele ličnosti negaciji Boga. Oni sebe stavljaju u nuždu da u sebi razore svako oživljenje toga nagona koji su pokopali. I svaki put kad se on u njima budi, oni nastoje da ga se oslobode. Ateizam je negativno iskustvo Boga; on svjedoči za Boga kao što sjena svjedoči o svjetlu. Moderan čovjek ima želju za krajnjim iskustvom; on živi na dnu svoje duše, i on voli granice iskustva koje nalazi ondje. Ali što je granica iskustva? To je ili suočiti se s Bogom ili usprotiviti mu se. To je ili prihvatiti Boga ili odbaciti ga. Borbeni ateisti izabrali su da se usprotive Bogu, ali taj marš u borbu protiv njega uključuje njegovu stvarnost.

Borbeni ateizam može se usporediti s držanjem čovjeka koji je izgubio ljubav dobre žene svojom krivnjom, pa je ubija radije nego da dopusti da je dobije drugi prosac; tako bi on htio spriječiti

drugoga da ima ljubav koju je sam zabacio. Slično se tako ateisti bore protiv Boga jer ne bi htjeli dopustiti nikome drugome da uživa mir koji su oni sami proigrali.

Dvije ilustracije kako borbeni ateizam uključuje stvarnost Božju mogu se naći u jednoj historijskoj i u jednoj literarnoj ličnosti. Nietzsche se dičio da je »Bog mrtav« i svojom vlastitom presudom izvršio je neku vrstu intelektualnog raspeća. On je gledao sebe kao strašnog neprijatelja Božjega. On se borio protiv Krista, ali kao protiv nekoga koji je bio tako stvaran za njega kao da je u dubinama duše. On je rekao da bi čovjek morao poludjeti ako ne bi prihvatio Krista, a on je to i doživio. U svojoj ludosti on je označi sebe kao »Ranjenoga«, kao da su ožiljci Kristovi bili stavljeni na njega koji je poricao ožiljke. Ludi ljudi uvijek mrze one koji ljube i koji su ponajviše bili najljubezniji prema njima. On je pisao svojim sestrama da je sam ateizam prazan i da čovjek ne smije vjerovati da se ateizam oslobodio osamljenosti i razočaranja.

Dostojevski je stvorio literarnu ličnost, Krililova, koji je u svojoj duši imao oholost Lucifera. Premda je poricao Boga, njegova je filozofija uključivala Boga. Kirilov je htio svoju vlastitu prazninu. On je rekao: »Ako uzmem svoj vlastiti život, ja izrazujem svoju vlastitu volju protiv volje Božje; zato sam ja jači od Boga; tako ja hoću da izrazim svoju pobudu protiv Boga.« On je htio svoju vlastitu prazninu jer ga je njegovo vlastito božanstvo prevarilo, i on je uzeo sam sebi život.

Taj borbeni ateizam je jedna vrsta svetosti u naličju. Mržnja i ljubav nisu nikada tako daleko jedna od druge da se ne bi mogle preobraziti jedna u drugu.. Može vrlo lako biti da bi Bog mogao više postići s borbenim ateistima u Rusiji nego što bi mogao učiniti s ravnodušnošću zapadnoga svijeta. U Svetom Pismu govori Bog: »Ti nisi ni vruć ni hladan, zato ću te ispljunuti iz svojih usta.« Bog može učiniti nešto s onima koji gore plamenom; on može promijeniti smjer vatre koja gori prema dolje, prema samouništenju, u vatru koja gori prema gore, prema svjetlu i toplini. Dostojevski je očito imao to na umu kad je, gledajući unaprijed u budućnost svoje zemlje, ipak predvidio da će to značiti nalaženje Boga. U jednom pismu koje je pisao Majkovu 12. siječnja 1868. rekao je: »Stvari se kreću prema preporodu za cijeli svijet po Rusiji i doći će u slijedećih sto godina; to je moja sudbina u koju ja strastveno vjerujem.« A Chesterton je rekao:

»Bog je bolji bogovima koji mu se rugaju

Nego što su ljudi dobri bogovima koje stvoriše.«

2. Svetost. Ohrabrujuća oznaka dvadesetog stoljeća je pobuđeno zanimanje za živote svetaca. Da spomenemo samo nekoliko pisaca koji su se zanijeli duboko u svetost: tu su Simone Wiel, Henri Bergson, Alexis Carrel, Gabriel Marcel i Gerald Heard. To zanimanje treba vjerojatno pripisati činjenici što svatko traži puno značenje života, i naslućuje da se ono sastoji u vršenju volje Božje. Ljudi se pitaju: zašto fizički svemir rađa tako nefizičke čežnje, i zašto ovaj svijet budi u čovjeku želju za jednim drugim svijetom?

Mnogo je neozbiljnosti bilo napisano i izgovoreno o svetosti. Također je važno znati što svetac nije . Oscar Wilde je rekao: »Jedina razlika između sveca i grešnika jest ta što svaki grešnik ima prošlost, a svaki svetac budućnost.« A netko drugi je rekao: »Svetac je mrtvi grešnik u popravljenom izdanju.« Prošireno je krivo shvaćanje: »On ne puši, ne pije, ne kune — on je svetac.«

Drugo krivo shvaćanje jest to da je svetac čovjek koji je potpuno odvojen od svijeta. Svetost ne ovisi o tome gdje smo; ona ovisi o tome što o njoj mislimo. Svetost nema nikakve veze s geografijom. Kondukter u njujorškoj podzemnoj željeznici može biti svetac upravo tako kao Simon Stilites na stupu.

Svetost se ne sastoji ni u velikim pokorama; bičevanje ili spavanje na željeznim klincima za mrtvljenje tijela nisu neophodno povezani sa svetošću. Mrtvljenje mora uvijek biti sredstvo prema cilju, a ne cilj u sebi. Sveti Pavao rekao je kad bi predao svoje tijelo da bude spaljeno a ljubavi ne bi imao, ne bi mu to ništa koristilo. To je razlika između ateiste i sveca: ateist može dati svoje tijelo da bude spaljeno, ali to će biti iz mržnje, a ne iz ljubavi prema Bogu i praštanja čovjeku. Bio jednom jedan redovnik u samostanu koji je odlučio za vrijeme Korizme živjeti samo o suhome kruhu: pa je poremetio dnevni red u cijelom samostanu. U dvadesetom stoljeću nema mnogo potrebe nositi Kostrijet da se postigne svetost, jer ima dosta ljudi oko nas koji nam u punoj mjeri zamjenjuju takvu odjeću; mi možemo posvetiti svoj život podnoseći njihovu dosadu.

Svetost se ne sastoji ni u pobožnim kretnjama, izvještačenim zvukovima glasa, blaženim izražajima ili začinjanjem razgovora citatima iz Svetog Pisma. Naš Gospodin je rekao: »Neće svaki koji govori, Gospodine, Gospodine, ući u kraljevstvo nebesko.« Neke filmske glumice koje igraju ulogu svetice misle da svetost ima neke veze s rastvorenim ustima koje hvataju zrak; to znači miješanje svetosti s polipima u nosu.

Svetost se ne satoji ni u žalosti ili u izduženom licu, jer nam je naš Gospodin rekao, kad postimo, neka ne izdužujemo svoja lica. Nijedan svetac nije nikada žalostan; jedan od uvjeta svetosti je radost. Svetac se uvijek izdiže nad teškoće s dobri mraspoloženjem i radošću i veseljem. U prošlom je stoljeću Don Bosco govorio s jednim monsinjorom u biskupskoj kancelariji o redovničkom redu koji je namjeravao osnovati i kako će poslati misironare i ustanoviti kuće za dječake na čitavom svijetu — što je danas stvarnost. Monsinjor je mislio da je Don Bosco poludio te je odlučio da ga otpremi u ludnicu. Naručivši kola pozove Don Bosca neka pođe s njim na jednu vožnju. Don Bosco je znao što ovaj kani, pa kad su kola došla, on reče da se ne usuđuje ući u kola ispred monsinjora, i zamoli ga neka on uđe prvi; kad je ovaj ušao, Don Bosco zalupi vratima i kaže vozaču, koji je bio njegov dobar prijatelj, neka vozi monsinjora što brže može u ludnicu jer je monsinjor lud i ne smije se gubiti ni časa. Što je monsinjor više vikao i vriskao to je vozač bio više uvjeren da on j e s t lud. U ludnici su ga stvarno zaključali, a izbavio ga je odande kapelan ludnice.

Prelazeći sada na pozitivnu stranu onoga što sačinjava svetost, navest ćemo tri temeljna načela:

1. B o ž a n s k i u z o r. Osrednji ljudi uvijek su zadovoljni sa sobom i diče se da su učinili dosta. To je zato što prosuđuju sebe prema svojim susjedima. Svetac, međutim, prosuđuje sebe ne po ljudskim uzorima, nego po božanskom. Farizej, koji je sebe sudio po svojim susjedima, smatrao je sebe boljim od njih svih jer je postio nekoliko puta na sedmicu; carinik u pozadini hrama, sudeći sebe po milosrđu Božjem, udarao se u prsa i molio milost.

Ako se slika promatra i studira uz svjetlo svijeće, može se činiti da je veoma savršena, ali ako se donese pod sunčano svjetlo, vidi se loša kompozicija, nedovoljne boje ili nejednake proporcije. Tako je i s ljudskim životom: kad se sudi u svjetlu svijeće osrednjosti i svakidašnjosti našeg susjeda, onda laskamo sami sebi da smo uistinu dobra slika; ali u sjaju Božanskoga Svjetla vidimo nesavršenosti. To je jedan od razloga zašto su svi sveci, koji sebe mjere prema Neizmjernom, apsolutno uvjereni o svojoj ništavosti. Toma Akvinski rekao je da je sve što je napisao slama, kad mu je bila udijeljena vizija Božje istine. Ima uzvišeni paradoks u činjenici da svetac stalno nazaduje prema nuli. I na toj točki on dolazi najbliže k Neizmjernom, jer smo svi došli od ništavosti.

2. S v e t a c s i p a d o b r o t u o k o s e b e. Gubavi liječnik ne može liječiti. Samo mudri ljudi mogu dijeliti mudrost; samo svetac može sijati svetost. Čovjek može vaditi iz svoga srca samo ona bogatstva koja su zatvorena u njemu.

Sveci sipaju svetost oko sebe jer reflektiraju život Kristov kao što boja reflektira svjetlo. Ako neki predmet ne reflektira nikakvo svjetlo, on je crn; ako reflektira dio svjetla, on je plav, ljubičast ili crven. Ako reflektira sve zrake, on je bijel. Zato Sveto Pismo opisuje svece u nebu kako nose bijele haljine.

Kao što su zrake sunčane tako bogate da ne možemo vidjeti njihove mnogobrojne odraze ako se ne propuštaju kroz prizmu, koja ih lomi u sedam zraka spektra, tako je i život Kristov, koji sveci reflektiraju, toliko neizmjerno dobar da je potrebno da neizmjerna raznolikost svetaca prođe kroz prizmu ljubavi i pokore da bi reflektirala svetost Sina Božjega. Grešnici su uvijek jednaki, sveci su uvijek različiti. Oni zato prekidaju monotoniju života.

3. Potpuno predanje. Ljubav se ne pokazuje darovima, nego potpunim predanjem kroz čin volje. Dar ljubitelja bez ljubavi davatelja je prazan; to je jedan od razloga zašto s darova skidamo etikete s cijenama, s namjerom da se ne gleda omjer između dara i naše ljubavi. Jedina stvar na cijelom svijetu koja je uistinu i apsolutno naša vlastita jest naša volja. Talente, bogatstvo, moć, ljepotu, ugled — sve to može nam Bog oduzeti jer su to njegovi darovi, ali jednu stvar koju Bog neće oduzeti od nas jest naša volja. Ona je vječno naša vlastita; zato je ona jedini savršeni dar koji ikada možemo dati. Svetac daje volju tako potpuno i apsolutno da ne želi ništa drugo nego volju Božju.

U držanju svetaca prema Bogu ima nešto slično odnosu psa prema svome gospodaru. Pas stalno pazi na svoga gospodara, spava s otvorenim jednim okom, pozna njegov glas, uvijek je spreman na njegovu zapovijed; pas nikad ne ide na šetnju sam, ali uvijek ga gospodar mora povesti sa sobom, i usred svih rastresenosti njuškanja gospodar je ipak središte njegove pažnje. Nikakva bol ili kazna koju bi gospodar mogao zadati psu nikada ne otuđuje psa; gospodar uvijek ima pravo. Pas podvine rep i dolazi gospodaru da moli za oproštenje. Tako i svetac zna da i onda kad Bog dopušta da uzima gorak lijek, taj lijek dolazi od Oca koji sve ljubi. On nikada ne uzima natrag svoju volju. Poput posude koju je Magdalena izlila na noge Spasiteljeve, on izlijeva svoju odanost, ne kap po kap, nego raskida posudu sebičnosti i vlastitoga ja s namjerom da miomiris njegove posvete ispuni cijeli svijet. Ali ta svetost nikada ne uključuje odvajanje od susjeda, jer svetac zna, kako ne može ići k Bogu bez drugih, da tako ne može ili k drugima bez Boga. Sveti Augustin kaže: »Ne mogu živjeti u sebi ako ne živim u Bogu«.

Ima jedna točka u kojoj smo svi slični svecima, a to je u trošenju energije. Svetac ne upotrebljava ništa više nenergije, da bude svet, nego direktor oglasnog zavoda, da bi dobio posla, ili atleta vježbajući se za natjecanje, ili sveučilištarac, da bude primljen u studentsko udruženje, ili žena, da dođe u haljinu broj deset svakog proljeća. Razlika leži u njihovu smislu za vrijednosti. Jednostavna je istina da se ne zahtijeva mnogo vremena da se stvori svetac; zahtijeva se samo mnogo ljubvi. Razlika je, međutim, u tome što smo mi »bjegunci«, a sveci to nisu. Sveci preva-

ljuju cijeli put, a mi zastajkujemo. S Augustinom prije njegova obraćenja kažemo i mi: »Dragi Bože, ja želim biti svetac — ali ne sada, nego malo kasnije.« Jacques Riviére reče: »Uzmi od mene, Gospodine, napast da budem svetac«. Laurence Housman je napisao:

»Ne iskušavaj me! Ja previše ljubim ovu zamku
Od svile i konopaca. Da, ljubav, tijelo je lijepo;
Zato ne iskušavaj me! Ova zemlja pruža
Previše užitka;

Povuci se iz mog vidokruga,
Da se moja duša ne otrgne
I baci me natrag k tebi.

Većina od nas ima ruke na prsima, ali ne da učini znak križa, nego da obrani tričavo blago kojega se ne bismo htjeli odreći.

Naša je utjeha ta da je Bog jedini u svemiru koji hoće uzeti naše stare kosti. Svijet ne želi stare kosti, nego samo mlade, ali Bog će uzeti sve zamršeno predivo brodolomnog i upropaštenog života da izatka iz njega lijep sag svetosti.

HIMNA ŽIVOTA

Svemir otkriva duboku istinu da sve stvari, od zrna pijeska pa sve do anđelâ, pjevaju bez prestanka lijepu himnu života Stvoritelju. Ta himna ima mnogo strofa, jedna je ljepša od druge, a sve vodi do vrhunca u čovjeku u prirodnom redu i do Krista u natprirodnom redu. Svaki se život otkriva kao proces ujedinjavanja. Učiniti jedinstvo od mnogostrukosti, istovrsnost od raznovrsnosti, isto od različitoga, trajno od prolaznog — to je osnovno kretanje življenja. Ovaj bi svijet bio sličan divovskoj rastrganoj slici kad ne bi bilo ujedinjujuće snage da pojedine komade sastavi u cjelinu. Mozaik se ne može razumjeti ako se gleda samo u njegovim detaljima, ali on dobiva novu ljepotu ako se gleda u njegovoj jedinstvenosti. Omarova džamija u Jeruzalemu ima veličanstvenu ljepotu svojih obojenih prozora, ali poremećena nesuvislim sitnim linijama koje idu poput pukotina okolo po zidovima. One ne vode nikamo; one su slične sljepim vođama slijepih — nema ničega da ih ujedinjuje. Život je lijep samo ako se dovodi do jedinstva.

Biljka ujedinjuje kemijski svijet, životinja ujedinjuje biljni i kemijski svijet, a čovjek ujedinjuje sve troje. Kemijski svijet nalazi svoju egzistenciju usavršenu u biljci, biljka nalazi svoju egzistenciju usavršenu u životinji, a životinja nalazi svoju egzistenciju usavršenu u čovjeku. One stvari koje su odjeljene u nižem carstvu ujedinjene su u višem. Carstvo koje je više postoji po onome koje je niže, a ono koje je niže postoji zato da služi onome koje je više. Kao što sluga služi svome gospodaru, tako u hijerarhiji stvorenja mineral služi biljci, biljka služi životinji, a sve troje služe čovjeku. Svako postoji za drugo, a sve postoji za čovjeka. Čovjek, »uzor životinja«, spaja u sebi savršenstva sviju. On ima egzistenciju kamena, život biljke, svijest životinje, i svoje vlastito posebno savršenstvo, razum i volju. Zamislite kako se ovo jedinstvo izgrađuje na ovaj način: Naslikajte četiri vaze — jednu od gline, drugu od mjedi, treću od srebra, četvrtu od zlata. Predpostavite da se sadržaj prve izlajeva u drugu, druge u treću i treće u četvrtu, zlatnu vazu, i onda imate neku ideju o načinu kako se kemijski svijet, biljke i životinje postepeno ujedinjuju u čovjeku. Svemir je sličan piramidi koja se postepeno diže do vrha, na njezinoj je osnovici mineralno ili kemijsko carstvo a na vrhu joj je čovjek.

Sve stvari pokazuju na čovjeka i kao da smjeraju k njemu, ali ne slučajno. Sve smjeraju prema njemu jer je sve stvoreno za njega. Ali zašto bi čitav svemir služio čovjeku, i zašto bi svemir bio podnožje njegovo? S kojim pravom on gospodari nad svim što vidi? Čovjek vlada svemirom

po snazi Božanskog Dara. Magna Charta nad svim stvorenjima bila mu je dana u raju zemaljskom kad mu je Bog rekao: »Rastite i množite se, i napunite zemlju, i pokorite je; i vladajte nad ribama morskim i pticama nebeskim i nad svim životinjama koje se kreću po zemlji. Evo, ja vam dajem svaku travu koja nosi sjeme na zemlji, i sva stabla koja imaju u sebi sjeme svoje vrste — sve je vaše da jedete, i sve ptice nebeske i sve što se kreće po zemlji i u čemu ima živa duša.« Svijest o tom gospodstvu nad svemirom potakla je proroka Davida da usklikne: »Što je čovjek da ga se spominješ? ili sin čovječji da ga posjećuješ? Učinio si ga malo manjim od anđelâ; okrunio si ga slavom i čašću, i dao si mu vlast nad djelom ruku svojih. Podložio si sve stvari pod noge njegove, sve ovce, sva goveda, i još k tome životinje poljske, ptice nebeske i ribe morske što prolaze stazama morskim.« Nije razlog da čovjek može gospodariti i vladati ovim stvarima to što bi on bio moćniji od minerala ili životinje; zapravo on i nije moćniji. Munja ga može ubiti — ali čovjek zna da može biti ubijen. Drugim riječima, čovjek na temelju božanskoga naloga koji je dan njegovoj besmrtnoj duši vrši vlast nad svim stvorenjima. To on vrši pravom a ne moću. On ima višu vrstu života i zato može podvrći sve stvari pod sebe. Svijet je njegov.

»Ništa nije doprlo tako daleko
Što čovjek nije uhvatio i zadržao kao plijen;
Oči mu skidaju najvišu zvijezdu;
Sav svemir on je u malom;
Biljke mu rado liječe tijelo,
Jer nalaze svoju rodbinu u njem.

Zvijezde nas moraju lijegat u krevet,
Noć navlači zastor, koji sunce svlači;
Glazba i svjetlo vesele nam glavu,
Sve stvari našem tijelu su blage
U svojem podrijetlu i biću, a duši
U svojem počelu i uzroku.
Stvar nam je svaka nešto dužna;
Vode združene pružaju nam plovidbu;
Razdvojene — daju nam stanove;
Ozdo — naše su piće; ozgo — naša su hrana;
Voda je naša čistoća. Ima li tko takvu ljepotu?
I kako su sve stvari lijepe!
Više slugu dvori Čovjeka
Nego što ih on primjećuje: na svakom koraku
On gazi ono što mu pomaže
Kad ga bolest čini blijedim i slabim.
O silne ljubavi! Čovjek je jedan svijet,
A drugi je tu da ga dvori.
Otada, Bože moj, Ti si
Tako krasnu palaču sagradio. O, stanuj u njoj,
Da bi ona mogla stanovati s Tobom na kraju!
A dotad daj nam toliko pameti
Da, kako svijet služi nama, mi služimo Tebi,
Da mi i on budemo Tvoje sluge.«
(George Herbert, »Čovjek«)

Gospodstvo nad prirodom bio je polagani proces za čovjeka. Ono se razvilo osobito naglo u posljednja dva stoljeća. Zapravo, u posljednjih dvije stotine godina bilo je više tehničkog napretka nego što ga je bilo dotada u cijeloj povijesti svijeta, a među masama bilo je vjerojatno manje duhovnog napretka u tom razdoblju nego u bilo kojem drugom vremenu, jer prosperitet ne uključuje nužno napredak na stazama Božjim. Tehnički

napredak je znak duha ovoga svijeta, kao što je duhovni napredak znak duha onoga svijeta. Ali kakvo god bilo nečije mišljenje o toj stvari, činjenica je da čovjek sve više i više podvrgava svemir i podlaže sve stvari pod svoju vlast. Novi se kontinenti istražuju; mora se prelaze u svim smjerovima; njihove se struje proučavaju; tajne se neba otkrivaju; putanje se zvijezda premjeruju; njihov se sastav analizira; svjetlo se zatvara u tamne sobice da slika prizore; elektricitet se upreže da prenosi naše misli s jednoga kontinenta na drugi; zrak se osvaja čeličnim krilima. Prirodne snage za koje se u tolika vremena činilo da su izvan vlasti čovjekove, sada se ujedinjuju i uprežu i usmjeravaju prema čovjekovu cilju. A žalosna strana svega toga je to da jedan nezahvalni svijet, zaboravljajući da je Bog šapnuo čovjeku te skrivene tajne, uzvikuje: »Sukob vjere i znanosti!« Kako bi tu moglo biti sukoba kad je Bog izvor vjere i znanosti? Kako bi znanost mogla biti neprijateljica vjere kad je Bog zapovjedio čovjeku da bude znanstvenjak onoga dana kad mu je rekao neka vlada nad zemljom i neka je pokori? Istina je da su ljudi mnogo više slavili Boga zbog prirode prije vijeka znanstvenih otkrića; sada veličaju čovjekovu genijalnost radije nego darežljivost Božju.

Činjenica je da je čovjek kralj vidljivoga svemira i da su sve stvari stvorene za njega. »Sve je vaše.« Ali što je bio Božji plan kad je stvarao sve stvari za čovjeka? Sigurno ne čisto sebično gospodstvo, jer bi to bilo nagrđivanje Božjega plana. Bog je dao čovjeku sva vidljiva stvorenja pod uvjetom da u ime svih njih vrši trostruku

svetu službu — službu svećenika, posrednika i kralja. Kao svećenik treba da daje Bogu sve posvećene stvari koje stvorenje može dati Stvoritelju; kao posrednik treba da bude most između ograničenoga i bezgraničnoga; kao kralj on je gospodar i vlasnik svih vidljivih stvorenja. Sve stvari je načinio Bog, ali sve stvari ne mogu govoriti. Mineral skriven u utrobi zemlje nema jezika; biljka nema drugoga glasa osim svoga cvijeta; životinja nema drugoga jezika nego krik. Budući da su oni nijemi, trebaju svoga govornika. Njihovi glasovi bili bi pali pred vratima vječnoga stana, da čovjek nije pretvorio njihovo nijemo soptanje u svoj vlastiti jezik i dao mu pečat svoje inteligencije i svoje ljubavi. Kakvu radost uživa osvajač od nasmiješenih dolina koje je osvojio, ako ne čuje iz tisuću grla »Živio!« u svoju čast? Kakvu bi radost imao Bog, ljudski govoreći, od minerala, biljaka i životinja kad ne bi bilo inteligentnoga čina zahvalnosti? Zato je Bog dao čovjeku sposobnost da ujedinjuje sve stvari u sebi, svojim razumom, zato da bi mogao biti govornik svijeta; da bi mogao poznati svijet, govoriti u ime svijeta, klanjati se u ime svijeta, zahvaljivati u ime svijeta, moliti u ime svijeta i, poput tri mladića u užarenoj peći, pjevati živi Benedicite Stvoritelju svijeta! Kad bi mineral mogao govoriti, on bi zahvaljivao Bogu za svoju egzistenciju; kad bi biljka mogla govoriti, ona bi zahvaljivala Bogu za svoj život; kad bi životinja mogao govoriti, on bi zahvaljivao Bogu za svoju sposobnost osjećanja. No čovjek može govoriti, i on mora u ime svih tih stvari koje su ispod njega govoriti hvalu Bogu. Tako je plemenita

služba čovjekova, govornika svih stvorenja! Tako je uzvišeno njegovo određenje!

Svemir je veliki sakramenat. Sakramenat u pravom smislu riječi jest materijalni znak koji se upotrebljava kao sredstvo za davanje milosti, a ustanovio ga je Krist. U širem značenju riječi svaka je stvar na svijetu sakramenat utoliko koliko je materijalna stvar koja se upotrebljava kao sredstvo duhovnog posvećenja. Svaka stvar jest i trebala bi da bude stepenica k Bogu: zalaz sunca trebao bi da bude sredstvo koje bi nas podsjećalo na Božju ljepotu, kao što bi nas snježna pahuljica trebala podsjećati na Božju čistoću. Cvijeće, ptice, životinje, ljudi, žene, djeca, ljepota, ljubav, istina — svi ti zemaljski posjedi nisu cilj u sebi, oni su samo sredstva k cilju. Vremeniti svijet je uzgajalište za vječni svijet, a stanovi na ovoj zemlji slika su Očevih nebeskih stanova. Svijet je upravo nešto kao skele po kojima se duše penju u kraljevstvo nebesko, i kad se posljednja duša popne po tim skelama, onda se one moraju srušiti i spaliti u žarkoj vatri, ne zato što bi bile loše, nego jednostavno zato što su izvršile svoj zadatak.

Čovjek zato djelomice postizava svoje spasenje sakramentalizacijom svemira; čovjek griješi kad odbija da ga sakramentalizira, ili, drugim riječima, kad upotrebljava stvorenja kao sebične ciljeve radije nego kao sredstva za dolazak k Bogu. Maniheizam ima krivo jer gleda materiju kao zlo, mjesto kao »sakramenat«. Epikureizam ima krivo jer smatra užitke božanstvom, mjesto sredstvom k Bogu. Sakramentaliziranje svemira oplemenjuje svemir, jer mu podaje neku vrstu

prozirnosti koja omogućuje da se vidi duhovno iza materijalnoga. Pjesnici su umjetnici u sakramentaliziranju stvorenja jer nikada ne uzimaju ništa u čisto materijalnom izrazu; za njih su stvari simboli božanskoga. Sveci natkriljuju pjesnike u tom daru, jer sveci vide Boga u svemu, ili bolje, vide Boga kroz sve stvari. Siromasi, kljasti, slijepci za njih su prozirni kao prozorsko okno; oni su za njih otkrivenja Krista, kao što nam je sam Krist rekao da su oni to uistinu: »Bio sam bolestan i vi ste me pohodili.« U riječima jednog modernog pjesnika koji je razumio sakramentalni karakter svemira rečeno je to ovako:

»Ja vidim Njegovu krv na ruži,
U zvijezdama sjaj Njegovih očiju,
Njegovo tijelo blista sred vječnih snjegova,
Njegove suze padaju s neba.
Ja vidim Njegovo lice u svakom cvijetu,
Grom i pjev ptica samo su Njegov glas —
I izdubene Njegovom snagom,
Stijene su Njegove pisane riječi.
I staze su Njegovim nogama izlizane,
Njegovo jako srce miješa šumno more,
Njegova trnova kruna spletena je od svakoga trna,
Njegov je križ svako drvo«.

(Joseph Mary Plunkett)

Zašto bi čovjek morao biti vezan na službi da održava saobraćaj s Bogom? Zašto čovjek ne bi bio neovisan o Bogu? Čovjek ne bi mogao biti neovisan o Bogu jednako tako kao što ni zraka sunčanog svjetla ne bi mgla biti neovisna o suncu. Apsolutna neovisnost zrake značila bi njezinu propast, jer ona samo svojom ovisnošću o suncu

dalje živi. Tako je i s čovjekom u njegovu odnosu prema Bogu. Razjasnimo to jednim primjerom. Kad bih ja izumio neki veliki stroj koji bi ne samo skratio ljudski napor nego i dodao veliku blagodat čovječanstvu, vlada bi mi dala patentna prava na taj izum. To bi me pravo ovlastilo na sve prihode od moga izuma i štitilo bi me protiv nezakonitih prisvajanja drugih. No, mi smo »Božji izum«. Budući da smo Njegov izum, On ima »prava« na nas, a to znači da On ima pravo na službu našega razuma i naše volje, i ta služba sačinjava pravu savršenost i slobodu čovjeka i svake religije. Drugim riječima, Bog ima pravo na naše štovanje zbog istog razloga po kojem svaki pisac ima pravo na kraljevsku vlast nad svojom knjigom — ona je njegovo stvorenje.

Ako je čovjek ono čime se ujedinjuju sva vidljiva stvorenja, zar onda ne bi trebalo biti nekoga koji će ujediniti sve ljude u bratstvo pod jednim zajedničkim Ocem? Ako je čovjek kralj svih vidljivih stvorenja, ne mora li čovjek imati Kralja? Ako je čovjek gospodar i vladar svega što vidi, i ako sve što nema savršenog života u sebi, nalazi svoju savršenost u nekom višem životu, ne dolikuje li da čovjek ima Gospodara, Vladara i Kralja u kojemu će naći svoje savršenstvo?

Sva stvorenja pripadaju čovjeku po Božjem dopuštenju, i svi ljudi pripadaju Isusu Kristu iz dvostrukog razloga: prvo, jer je On Kralj po božanskom pravu, rođen od Vječnoga Oca: »Otac ljubi Sina i dao je sve stvari u Njegove ruke.« On je »postavljen nad svako prvenstvo i vlast i moć, i nad svako ime koje se spominje, ne samo na ovome svijetu nego i na onome koji ima doći;

i On je podložio sve stvari pod Njegove noge«. U svome Sinu, Isusu, Bog je odlučio »obnoviti sve stvari«, ili bolje, prema grčkom tekstu, »sakupiti zajedno sve stvari pod Kristom kao pod jednom jedinom Glavom«.

Ali Krist je naš Kralj zbog drugoga razloga, a to je što nas je On oslobodio od grijeha. Četiri su elementa sudjelovala u našem padu: neposlušan čovjek — Adam, ohola žena — Eva, drvo i plod drveta. I samo Bog u svojoj slatkoj osveti može upotrijebiti oruđa propasti kao oruđa spasa, i u svojoj je najvišoj mudrosti izabrao ista četiri elementa: poslušnost čovjeka — Krista, poniznu djevicu — Mariju, drvo — križ, plod drveta — Krista i Euharistiju.

Mi smo Kristovi jer nas je taj moćni Kralj — Kralj ne samo po božanskom i vječnom rođenju nego Kralj i po pobjedi — osvojio za sebe u bitci na Kalvariji, na mjestu gdje se odigrala jedina stvarna borba za opstanak. To je bila borba; još više — to je bila bitka; bitka bijena ne mačem koji bode, nego krvlju koja je kapala; bitka vođena ne s pet kamenova kako je David vodio rat protiv Golijata, nego s pet rana — pet strašnih brazgotina na rukama i nogama i prsima; bitka u kojoj znamen nije bio čelik što svjetluca pod podnevnim suncem, nego tijelo koje je visjelo poput grimiznih krpa pod zamračenim nebom; bitka u kojoj se nije čula vika »Udaraj, ubijaj!«, nego »Oče, oprosti im jer ne znaju što čine«; bitka koja nije bila dobivena spasavanjem Života, nego davanjem Života — neobična bitka u kojoj je »Onaj koji je ubio neprijatelja izgubio život.« Križ je prijestolje Kralja kraljeva; Njegova je krv Njegov kraljevski grimiz; Njegovo je raspinjanje Njegovo ustoličenje — i On, Kralj kraljeva, kraljuje sa znaka protuslovlja!

Kako se sva stvorenja vrte oko čovjeka, tako se i čovjek vrti oko Isusa Krista. Čovjek je stožer oko kojega se okreće sav prirodni red; Isus Krist je stožer oko kojega se okreće sav natprirodni red. To je točka kojoj se uvijek moramo vraćati, jer bez Krista ovaj naš svijet gubi svoju shvatljivost i svoje značenje.

Moderni svijet uzalud raskapa zemlju tražeći kariku koja nedostaje, a trebao bi da raskapa tlo Kalvarije. Mi bismo trebali tražiti Kariku: ne kariku koja nas ima vezati za životinju, nego kariku koja nas ima vezati za Boga. Naše porodično stablo neće time biti ljepše što na njemu visi životinja. Pravo porodično stablo — Drvo čitave ljudske porodice — jest Križ, a Isus Krist je Karika — jer On jedini veže nas za Boga. Čovjek je ograničen, Bog je bezgraničan. Ništa ograničeno ne može biti most između Boga i čovjeka. U slučaju da Bog traži zadovoljštinu razmjernu grijehu — jer ograničeno nema ništa zajedničko s Bezgraničnim — ništa bezgranično ne može biti most ravnoteže, jer ono nema ništa zajedničko s ograničenim. Karika mora biti nešto ograničeno i bezgranično, a to je Isus Krist, naš Gospodin — ograničen u svojoj ljudskoj naravi, bezgraničan u svojoj božanskoj naravi, i jedan u jedinstvu svoje Osobe.

Danas ima stotine teorija koje pokušavaju da objasne postanak čovjeka i tajnu silu koja mu daje dostojanstvo i prednost nad nižim stvorenjima. Sve one mogu se, u konačnoj analizi, svesti

na dvije. Jedna teorija tvrdi da se dostojanstvo čovjeka sastoji u usponu odozdo; druga tvrdi da se ono sastoji u daru odozgo. Jedna gleda na protoplazmu i kozmičke sile, druga na Boga i Božju Milost. Prvo tumačenje može se veseliti samo rađanju djece ljudske; drugo se može veseliti rađanju djece Božje. Jedna gleda natrag k zemlji kao izvoru čovjeka, druga gleda gore k nebu. Za one kojih oči ne vide dalje od prve vizije svemira, sve drveće šume nosi samo teret lišća; za one koji su obdareni dubljim gledanjem, sve drugo drveće šume nosi teret pokajanih tatova. Kad čovjek umire, za one koji zemaljski misle ni lišće ne pjeva requiem, kad čovjek umire,za one koji nbeski misle čak se i zemlja otvara i pušta svoga mrtvaca. Oba gledanja pokazuju na drvo, jer drvo je ono koje je sada važno kao u početku, kad je čovjek stavljao na vagu plod nasuprot vrtu. »Qui in ligno vincebat, in ligno quoque vinceretur.« Čovjek je pao po drvetu, dolikuje dakle da bude otkupljen po drvetu, jer jedno je drvo crux cijele filozofije svemira, a crux je Križ.

»Crux fidelis, inter omnes
Arbor una nobiles:
Nulla silva talem profert
Fronde, flore, germine.
Dulce lignum, dulces clavos
Dulce pondus sustinet«.

»Križu sveti, stablo svako
Zavidi ti čarni sjaj:
S takvim lišćem, cvijetom, plodom
Nema ga ni koji gaj.
Slatko drvo, slatki čavli
Nose teret slatki taj«.

Isus Krist je dakle Kralj kraljeva, mrmljala rulja ili ne mrmljala: »Mi nećemo da ovaj čovjek vlada nad nama!« Ako On ne bude sada Kralj po Ljubavi, On će biti Kralj po Pravdi kod svoga drugog dolaska. »Mir Kristov u kraljevstvu Kristovu« mora nadomjestiti odmetništvo nacija i lutanja pojedinaca koji su napustili izvore žive vode i iskopali za sebe cisterne, razbijene cisterne koje ne mogu držati nikakvu vodu.

»Isus Krist mora kraljevati. Ali kako? Isus Krist kraljuje u razumu svojom Naukom. On kraljuje u srcima ljubavlju; On kraljuje u ljudskom životu ako se održavaju Njegovi zakoni i nasljeduju Njegove kreposti. On kraljuje u obitelji, koja je sklopljena po sakramentu ženidbe, kad se ona smatra kao sveta i nepovrediva ustanova, kad auktoritet roditelja predstavlja auktoritet Božji od kojega on potječe, kad je poslušnost djece slična poslušnosti Djeteta Isusa, i kad je sve njihovo vladanje nadahnuto primjerima Svete Obitelji iz Nazareta. Napokon, On kraljuje u društvu kad ono iskazuje Bogu najviše štovanje koje se Njemu duguje; kad vlast vidi u Njemu svoje podrijetlo i normu svoga vladanja.« (Enciklika pape Pija XI »Ubi Arcano Dei«)

Da li se Božji plan počinje otkrivati? Ne postaje li sve više jasno da, kao što je čovjek kralj stvorenja, da je tako Krist Kralj kraljeva? Kao što sve stvari postoje radi čovjeka, tako svi ljudi postoje radi Krista. Kako je uzdignuta bila duša Newtonova kad je otkrio zakone gravitacije! On je shvatio da se male zvijezde okreću oko većih zvijezda, a ove opet da se okreću oko još većih zvijezda, a onda, shvaćajući cijeli svod nebeski, on

je naslutio da se cijeli sunčani sustav okreće oko drugoga. Nema odvojenih svjetova na nebu. Milijune zvijezda koje naseljuju večernje nebo kao mnoštvo svijeća »zapaljenih oko mrtvih svetinja dana« nisu rasule bezbrižne ruke, nego su one stavljene onamo po divnom zakonu — i čitav se svijet poveselio s Newtonom. Ali ovdje se otkriva još uzvišeniji zakon gravitacije. Kako se sva stvorenja kreću prema čovjeku, tako se čovjek kreće prema Stvoritelju stvorenja. Piramida stvorenja, koja se prije nije uspinjala više od čovjeka, sada se penje čak dotle da probija i sam svod nebeski jer je kruni Bog-Čovjek. Svijet s Kristom dobiva novi karakter. Postaje veliki »sakramenat« — materijalna stvar koja se upotrebljava kao sredstvo duhovnog posvećenja. Mjesto cilja svijet postaje sredstvom do cilja; vidljivo postaje ljestvama do duhovnog. Svijet nije određen da se održi. I kad dođe dan svih dana, kad sunce više neće biti potrebno, jer će Riječ biti svjetlo, onda se Ti, Isuse Kriste, koji si se rodio da ljubiš Oca kako ga nijedno drugo stvorenje nikada nije ljubilo, udostoji ponijeti sve ljudi, sve duhove natrag k Njemu, i kao Čovjek položi do nogu Svoga Oca pobjednički plijen i odreci se vrhovne vlasti, i »Bog neka bude sve u svemu«. Tada će se ispuniti molitva: »Oče, da bi bili jedno kao što smo i Mi jedno!«

Ovakva je himna Života: »Sve je vaše, vi ste Kristovi, a Krist je Božji.« Cijeli svemir je divni crescendo savršenosti od atoma do čovjeka: neizmjerni lanac spojen zajedno kao što su taktovi muzike spojeni jedni s drugima da očaravaju dušu ljepotom cjeline. To je vrsta napretka koji ima svrhu i dostojanstvo. To je napredak koji se ne zaustavlja kod čovjeka, nego kod Boga; napredak koji ne očekuje da će čovjek raditi kao životinja jer je potekao od životinje, nego da će radije raditi kao Bog jer je stvoren na Njegovu sliku i priliku; to je vrsta napretka koji traži kariku s Božanskim ne u suhom vapnu životinjskog carstva, nego na stjenovitom brežuljku mjesta koje se zove Golgota; to je vrsta napretka koji obuhvaća ne samo neživu materiju i nerazumni život, nego materiju i duh, ograničeno i bezgranično; to je vrsta napretka koji vidi cijeli materijalni svijet sažet u neokaljanom tijelu Kristovu, a ljudski i anđeoski svijet sažet u Njegovoj duši; napredak koji vidi krugove i bratstva krugova isprepletena u Kristu, kako sežu do Božanstva vezama hipostatske unije — nerazrješivim vezama jačim od ljubavi, jačim od vremena, jačim od smrti; to je napredak koji razumije zašto je On umro raspet između neba i zemlje, jer je bio Pontifex — graditelj mosta — između jednoga i drugoga; to je vrsta napretka koji uvijek upire oči na drvo, gdje vidi čovjeka ne u strašnom liku životinje, nego Boga u rastrganom obliku čovjeka, koji otkupljuje svijet, svijet koji će Mu kod Njegova rođenja dati samo jasle, a kod Njegove smrti strančev grob.

»Moj Bože, što je ljudsko srce,
Da ga Ti tako gledaš, i želiš,
I liješ na nj svu svoju umjetnost,
Kao da nemaš drugoga posla?«

Preostaje sada, prije nego završimo, da pokažemo upravo to kako je Bog cilj, ne svijeta uopće, nego svakoga pojedinog srca.

Postoje tri osnovne sklonsti ili težnje u životu svakoga ljudskog bića. Onaj koji uzme vremena

da stavi svoje srce na kušnju da bi pročistio njegove žudnje, naći će da su njegove osnovne čežnje —čežnja za životom, čežnja za istinom i čežnja za ljubavlju. Bogatstvo, užici i časti — sve je to podloženo nečemu što je osnovnije; bogatstvo se, na primjer, želi samo za to jer ono može povećati radost života.

Prva duboko ukorijenjena čežnja u ljudskom srcu je čežnja za životom. Od svih naših dragocjenosti život je posljednja koju napuštamo, i s najviše opiranja. Časti, radosti, bogatstvo — sve to odlazi prije, jer su to samo sluge životu. Čak i sam nagon, koji čovjeka tjera da pruži ruku pred sebe kad hoda po mraku, dokazuje da je spreman povrijediti ili izgubiti svoju ruku radije nego ugroziti ili izgubiti svoj život.

Druga osnovna sklonost koja gori u svakim ljudskim grudima jest želja da sazna istinu. Svako dijete već počinje filozofirati. Jedno od prvih pitanja djeteta u prvim časovima svijesti jest pitanje »Zašto?« Kao djeca kidamo svoje igračke da vidimo što pokreće kotačiće. Kao odrasli nikada ne gubimo tu želju da pojedinim stvarima saznamo ono »zašto?« i »čemu?«, i kidamo, svojom duševnom analizom, i samu igračku svemira da vidimo što pokreće njegove kotače. Kao što naše tijelo vapi za hranom, tako naša duša vapi za istinom, jer istina je kao kruh gladnima i nitko ne može živjeti bez nje.

Treća osnovna sklonost ljudske naravi je želja ljubiti i biti ljubljen. Od prvoga dana u raju zemaljskom, kad je Bog rekao »Nije dobro za čovjeka da bude sam«, pa sve do Sudnjega dana čovjek je žeđao i žeđat će za ljubavlju. Djetetu tu

čežnju zadovoljava majka; kasnije ima čovjek vjerne drugove kojima može »istresti svoje srce u riječima«; kasnije opet u sakramentu ženidbe čovjek nalazi drugo biće koje dijeli s njime zajednički život što izgara u ljubavi prema plodu zajedničkog ujedinjenja. Ljubav je zahtjev naše naravi.

Ali nalazimo li mi opstojnost, istinu i ljubav u njihovoj punini na ovoj zemlji? Nosimo li mi u sebi mogućnosti da ih ostvarimo u višem stupnju? Mi posjedujemo malu količinu života, malu količinu istine i malu količinu ljubavi, ali posjedujemo li ih u njihovoj potpunosti?

Život nije potpuno u našoj vlasti. Svaki otkucaj sata dovodi nas bliže našem svršetku; »naša su srca samo prigušeni bubnjevi koji udaraju pogrebni marš prema grobu«. »Od sata do sata mi zrijemo i zrijemo; od sata do sata mi gnjijemo i gnjijemo«. Čak i sama hrana koju jedemo, dok se hranimo, postepeno izgriza i uništava mehanizam našega tijela.

I dok je istina jedan uvjet naše naravi, ona je gotovo kao sablast, jer što više proučavamo, to manje znamo, ili točnije, to manje mislimo da znamo. Duboko proučavanje otvara nove vidike znanosti, svjetove sasvim izvan našega vlastitoga, svjetove milosti, svaki s njegovim vlastitim zakonima. Kako često također traženje istine ispravlja predrasude mladosti; kako su često ozbiljni tražitelji Logosa došli da se narugaju, a zastali da se mole. Veliki su umovi priznali da su poslije života posvećenog traženju istine osjetili da su samo stajali na njezinim obalama, dok se njezina velika širina pružala beskrajno pred njima. Toma Akvinski, najveći um kršćanskih vremena, izjavio

je na kraju svoga života da je sve što je napisao samo slama u usporedbi s vizijom koju mu je božanska istina udijelila.

Napokon, ljubav u svom usavršenom stanju ne nalazi se na ovome svijetu. Slomljena srca, uništeni domovi, sudovi za rastavu braka — sve su to rječiti dokazi da čovjek nije našao pravu i trajnu ljubav. Ljubav izgleda bogata u svom obećanju; pa ipak, nekim tajanstvenim poretkom stvari, ona dolazi do točke zasićenosti, i ako u nju uđe nered, ona dostiže točku mržnje. Bez obzira na to kako je sretna ljudska ljubav, mora doći dan rastanka za one koji ljube, a ništa nije savršeno što svršava.

Premda smo mi ljudska bića, premda posjedujemo tri osnovne sklonosti, koje su zaista glavni poticaji našega bića, ipak ne nalazimo te sklonosti ostvarene na ovoj zemlji. Život je pomiješan sa smrću; Istina je združena sa zabludom; i Ljubav se nalazi zajedno s mržnjom. Naš život nije dakle u stvorenjima; naša istina nije u govorenoj riječi; naša ljubav nije u onome što vidimo. Život ne može postojati sa smrću; istina ne može postojati sa zabludom; i ljubav ne može postojati s mržnjom.

Ali gdje ćemo naći izvor ovih triju stvarnosti? Gdje ćemo naći Savršen Život, Savršenu Istinu i Savršenu Ljubav? Razjasnimo odgovor jednim primjerom. Pretpostavimo da tražim izvor svjetla koje je u ovoj sobi. Ja ne mogu naći izvora svjetla dokle god ga tražim u sjenama, to jest, u miješavini svjetla i tame. Izvor svjetla zbog toga razloga ne može se naći u kutu, ili pod jednom stolicom ili pod stolom, jer je ondje svjetlo izmiješano s tamom. Gdje ću naći izvor svjetla? Moram izaći k nečemu što je čisto svjetlo, to jest, k suncu. Tako

isto, ako treba da nađem izvor života i istine i ljubavi na ovome svijetu, moram izaći k Životu koji nije pomiješan sa svojom sjenom — smrti, izaći k Istini koja nije pomiješana sa svojom sjenom — zabludom, izaći k Ljubavi koja nije pomiješana sa svojom sjenom — mržnjom. Moram izaći k onome što je Čisti Život, Čista Istina i Čista Ljubav — a to je Bog.

»Ima traženje koje me zove
U noći kad sam sâm,
Potreba da letim onamo gdje putovi luče
Poznato od Nepoznatoga.

Penjem se na misli koja je blizu mene
I naskoro stižem do mjesta,
Do nježnog ruba gdje Vidljivo postaje mutno,
I Nedivljivo skriva svoje lice.

Letio sam po vjetru,
Letio po moru,
Letio po mjesecu i zvijezdama,
Stavio sam svoje noge na sedlo
Kometa koji kruži oko Marsa.
I svuda,

Po zemlji i zraku,
Moja misao juri, munjom obuvena,
Dolazi do mjesta gdje zastaje korak
I viče: 'S one strane je Bog.'«

(Cale Young Rice)

I kad bismo htjeli izmjeriti dubinu Boga koji je Život, Istina i Ljubav, trebalo bi samo da uđemo u svoje vlastito iskustvo. Najbolje ljudske stvari samo su bljedoća, daleka jeka, najslabiji odraz, djelić onoga što je u Bogu savršeno. Ako nas posjedovanje života potresa i uzdiže; ako nas osva-

janje ili otkriće kakve nove istine diže gore do visina duhovne radosti; ako ljudsko srce u svojim najplemenitijim dostignućima i najčistijim uzbuđenjima ima snagu da nas baci u zanos užitka, što tek onda mora biti veliko Srce srdaca! Ako ljudsko srce može povećati radost života, što tek onda mora biti veliko Srce Božje! A k o j e I s k r a t a k o s j a j n a, k a k a v t e k m o r a b i t i P l a m e n!

Čitajući Sheena čovjek osjeća potrebu i ž e l j u da radi na formiranju i oplemenjivanju svoje ličnosti, ako ne u ime Boga i religije, ono također u ime kulture i općeg naravnog humanizma.
Ima ih koji su skloni relativizirati značenje i talenat Fultona Sheena. S pravom se primjećuje da se često ponavlja i da iste slike i materijal upotrebljava u raznim temama. No ipak on je čovjek stoljeća koji je mnogo doprinio afirmiranju Krista i kršaćnstva u naše vrijeme. Čitajući Sheena postojanje i potreba Boga biva nam opravdanija, kršćanstvo simpatičnije, a život smisleniji. S tom svrhom i željom pružamo vam i „HIMNU ŽIVOTA".

5. 1. 1967.

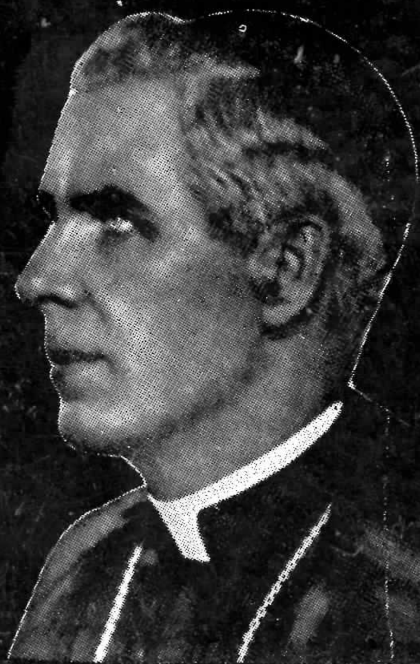
mato mihić, svećenik

„Jezikom punim slika i modernih pojmova obrađuje suvremene probleme dušobrižništva, vjere, pogleda na svijet... Njegove su knjige biseri moderne asketske literature."

Vatoland, Luzern

"Sheen ima izvanredan dar uživljavanja u duhovnu i duševnu strukturu suvremenog čovjeka. Zato je on zanimljiv sva kome, kršćaninu i nekršćaninu. Obojici pomaže kod razmišljanja i orjentiranja u životu."

Kolnischer Rundschau

J. F. Sheen